

Województwo
Śląskie

WPŁYW POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA SOCJALNEGO NA PRZYROST NATURALNY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Katowice 2017

Opracowano w:

Regionalnym Centrum Analiz i Planowania Strategicznego

Wydział Rozwoju Regionalnego

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

ul. Ligonia 46, 40-037 Katowice

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
METODOLOGIA BADAŃ.....	5
BEZPIECZEŃSTWO SOCJALNE	6
AKTYWNI ZAWODOWO	6
BIERNI ZAWODOWO	17
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY SPOŁECZNEJ	23
BEZPIECZEŃSTWO SOCJALNE – INFORMACJE UZUPEŁNIAJĄCE	34
PRZYROST NATURALNY LUDNOŚCI.....	40
URODZENIA	40
ZGONY	58
PRZYROST NATURALNY – INFORMACJE UZUPEŁNIAJĄCE	63
PODSUMOWANIE.....	67
SPISY	73

WSTĘP

We współczesnej Europie obserwuje się istotne zmiany zachodzące w strukturze wiekowej ludności. W krajach wysoko rozwiniętych, do których zaliczana jest także Polska obserwowany jest nie tylko wzrost liczby seniorów w społeczeństwie, ale również wzrost ich udziału w strukturze ludności. Zachodzące przemiany związane są bezpośrednio ze spadkiem udziału przedstawicieli najmłodszych grup wiekowych, jak również wydłużaniem trwania życia. Występowanie tego niepokojącego zjawiska niesie ze sobą wiele problemów zarówno natury społecznej, jak i gospodarczej, a jedynym sposobem na jego powstrzymanie jest zwiększenie przyrostu naturalnego mieszkańców.

Zanim jednak zostaną podjęte konkretne działania zapobiegające starzeniu się społeczeństwa, należy przyrzeć się zagadnieniu przyrostu naturalnego. Przed przystąpieniem do opracowania niniejszej analizy dokumentu założono, że przeprowadzone w niej badania pozwolą na zrealizowanie trzech celów badawczych. Pierwszy z nich będzie dotyczył analizy poziomu przyrostu naturalnego mieszkańców województwa śląskiego i jego zmian zachodzących w czasie. Drugim celem badań, będzie sprawdzenie wpływu poczucia bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców na decyzje związane z macierzyństwem. Ostatni natomiast, będzie próbą określenia potencjału województwa uwarunkowanego przyrostem naturalnym w kolejnych latach.

Ze względu na przejrzystość dokumentu podjęto decyzję o podzieleniu go na dwie części, stanowiące jego dwa podrozdziały. W pierwszej z nich, zatytułowanej *Bezpieczeństwo socjalne*, skupiono się głównie na przedstawieniu sytuacji zawodowej i materialnej mieszkańców województwa śląskiego. Przeprowadzone w tym celu analizy pozwoliły na podzielenie mieszkańców regionu na aktywnych zawodowo i nieaktywnych zawodowo. Wydzielono także grupy osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Dodatkowo informacje uzupełniono o subiektywne opinie mieszkańców województwa śląskiego na temat ich obecnej sytuacji materialnej.

W podrozdziale drugim, zatytułowanym *Przyrost naturalny ludności* przeprowadzono analizy w zakresie urodzeń, zgonów, jak również dotyczące samego przyrostu naturalnego. W tym miejscu najwięcej uwagi poświęcono zagadnieniu urodzeń, ze względu na jego istotny wpływ na przyrost naturalny w danej społeczności. Dodatkowo informacje uzupełniono o subiektywne opinie mieszkańców województwa śląskiego na temat ich planów na przyszłość, związanych z rodzicielstwem.

W podsumowaniu zawarto najważniejsze wnioski z dwóch, wskazanych powyżej zakresów tematycznych oraz podjęto próbę określenia, w jaki sposób one wzajemnie na siebie oddziałują.

Niniejszy materiał nie wyczerpuje całkowicie tematu wpływu poczucia bezpieczeństwa socjalnego na przyrost naturalny w województwie śląskim. Zawarte w dokumencie wyniki uzyskano jedynie na podstawie zebranych danych statystycznych, dlatego wyciąganie końcowych wniosków wymagałoby przeprowadzenia wielosektorowych badań i pogłębionych analiz.

METODOLOGIA BADAŃ

Podstawowym źródłem danych statystycznych wykorzystanych na potrzeby dokumentu był Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Przed przystąpieniem do badania założono, że głównym celem przeprowadzanych analiz będzie zarówno pozycjonowanie regionu względem pozostałych województw, jak również zbadanie intensywności badanego zjawiska w rozmieszczeniu lokalnym. Niestety z powodu dostępności niektórych danych jedynie na poziomie województw niemożliwe było przedstawienie wyników na poziomie powiatów. Jeśli chodzi natomiast o analizowany okres czasu, zdecydowano się na lata 2002 – 2015 (w przypadkach, w których nie udało się uzyskać danych za wskazane lata wykorzystano dane za lata najbardziej zbliżone).

Uzupełniającym źródłem informacji było badanie CATI przeprowadzone na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego w październiku 2016 r. Badanie zostało przeprowadzone na próbie losowej 1 600 mieszkańców województwa śląskiego (po 400 osób z każdego z czterech subregionów) w wieku 18 – 39 lat. Analizy na potrzeby dokumentu przeprowadzone zostały na podstawie uzyskanej bazy danych z odpowiedziami respondentów.

W podrozdziale dotyczącym zagadnienia pomocy społecznej w województwie śląskim korzystano głównie ze sprawozdań resortowych MPiPS-03 za okres I – XII w kolejnych latach, sporządzonych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, zawierających dane zbiorcze o udzielonych świadczeniach i odbiorcach świadczeń. Do analiz mających na celu przedstawienie województwa śląskiego na tle pozostałych województw, wykorzystano sprawozdania za lata 2002 – 2015, dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Natomiast w przypadku analiz dotyczących poszczególnych powiatów województwa, korzystano ze sprawozdań MPiPS-03 za lata 2003 i 2015 dotyczących województwa śląskiego, a otrzymanych z Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Katowicach.

W celu przedstawienia informacji na temat liczby urodzeń żywych z podziałem na wiek rodziców, ich wykształcenie, stan cywilny, a także źródło utrzymania korzystano z tablic wyników badań bieżących za lata 2002 – 2015, znajdujących się w Bazie Demografii dostępnej na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego.

BEZPIECZEŃSTWO SOCJALNE

Bezpieczeństwo socjalne definiowane jest jako realne gwarancje zaspokojenia potrzeb socjalnych jednostek i rodzin, stan wolności od niedostatku bądź obniżenia poziomu życia spowodowanego głównie tzw. ryzykiem socjalnym (np. utrata możliwości zarobkowania, choroba, inwalidztwo, starość, zwiększone obciążenia rodzinne, bezradność) lub innymi zdarzeniami losowymi. Realizacji bezpieczeństwa socjalnego służy ogół urządzeń socjalnych, prawnych, materialnych i instytucjonalnych, chroniących spokój, pracę, życie, zdrowie i mienie obywateli.¹

W niniejszym opracowaniu pojęcie bezpieczeństwa socjalnego analizowane było jedynie w aspekcie materialnym, którego istotą jest *zapewnienie każdemu obywatelowi niezbędnych środków do utrzymania siebie i rodziny; których źródłem może być praca lub świadczenia społeczne.*²

Schemat 1. Elementy rozdziału dotyczącego bezpieczeństwa socjalnego.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS.

AKTYWNI ZAWODOWO

Na podstawie oceny aktywności zawodowej określa się status ludności (w wieku 15 lat i więcej) na rynku pracy. Ludność w wieku 15 lat i więcej dzieli się – z punktu widzenia aktywności ekonomicznej – na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo. Pracujący i bezrobotni tworzą razem zbiorowość aktywnych zawodowo. W przypadku Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), NSP 2002 i NSP 2011, aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji w określonym tygodniu.³

Pracujący według BAEL, NSP⁴ 2002 i NSP 2011 to osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:

1. wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub

¹ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezpieczenstwo-socjalne;3876792.html>

² <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezpieczenstwo-socjalne;3876792.html>

³ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/2544,pojecie.html>

⁴ Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań.

dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem;

2. miały pracę, ale jej nie wykonywały:

a. z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego;

b. z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła:

– do 3 miesięcy;

– powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (nie dotyczy NSP 2002 i NSP 2011).⁵

Bezrobotni według BAEL, NSP 2002 i NSP 2011 to osoby w wieku 15 – 74 lata, które spełniają jednocześnie trzy warunki:

1. w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi;

2. aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni - tydzień badany), aby znaleźć pracę;

3. były gotowe (zdolne) podjąć pracę w okresie: wg BAEL - w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym, wg NSP 2002 i NSP 2011 w tygodniu badanym lub następnym.⁶

AKTYWNI ZAWODOWO OGÓŁEM

W 2015 r. w Polsce było 17 388 tys. osób aktywnych zawodowo, z czego w samym województwie śląskim 1 897 tys. osób (10,9%). W latach 2002 – 2015 niezmiennie względem pozostałych województw liderem było mazowieckie, natomiast wiceliderem śląskie. Należy jednak wskazać, że w ostatnich latach obserwowano stopniowe zwiększanie się dystansu wobec wskazanych województw.

W analizowanym okresie czasu obserwowano zarówno wzrosty jak i spadki wartości liczby osób aktywnych zawodowo w województwie śląskim. Liczba aktywnych zawodowo mieściła się w przedziale od 1 897 tys. do 2 108 tys. osób.

Tabela 1. Liczba aktywnych zawodowo [tys. osób] ogółem w latach 2002 - 2015.

Jednostka terytorialna	2002	2005	2010	2015
mazowieckie	2 333	2 322	2 514	2 922
śląskie	1 922	2 056	1 980	1 897
wielkopolskie	1 541	1 538	1 475	1 385
małopolskie	1 469	1 469	1 386	1 368
łódzkie	1 356	1 349	1 342	1 340

⁵ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/739,pojecie.html>

⁶ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/14,pojecie.html>

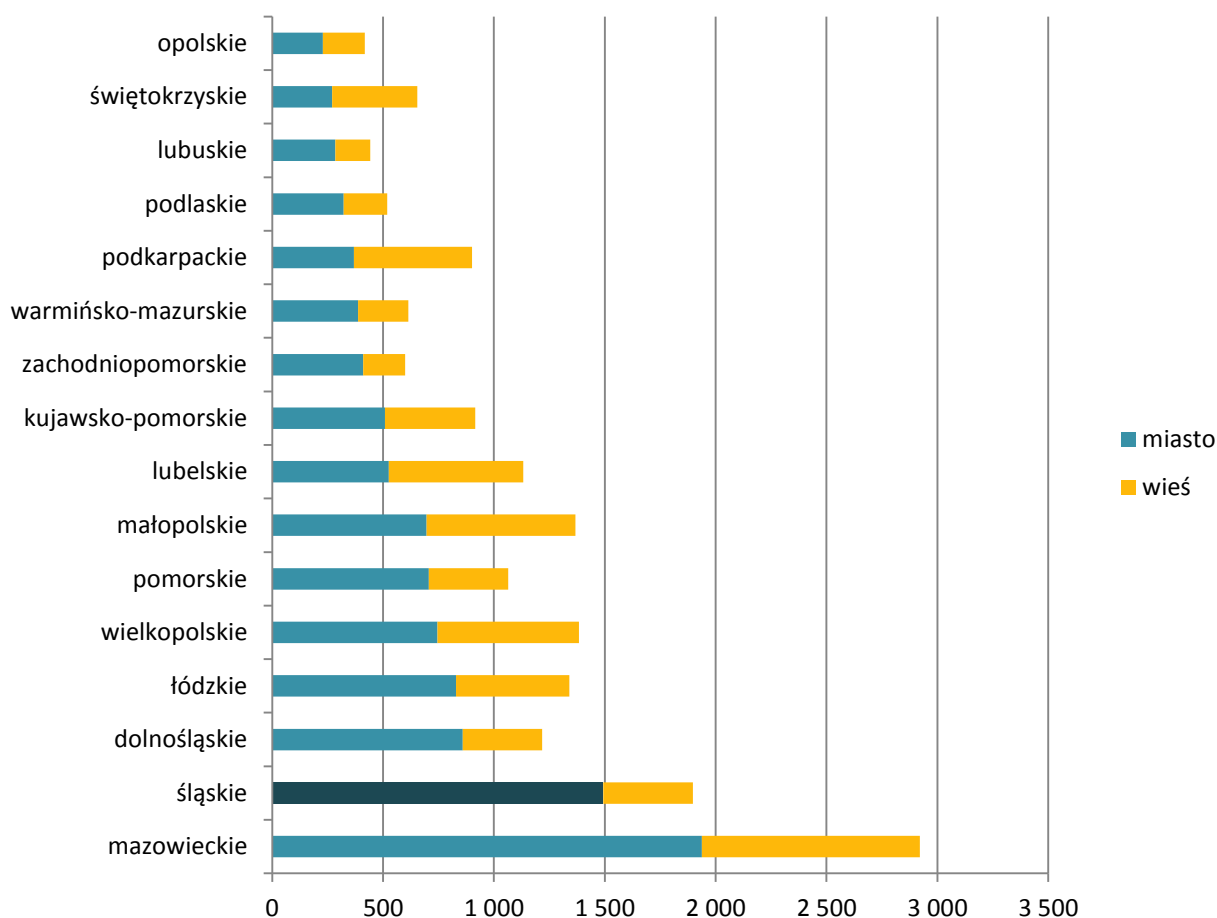
dolnośląskie	1 242	1 301	1 279	1 217
lubelskie	1 112	1 086	1 093	1 131
pomorskie	906	856	888	1 066
kujawsko-pomorskie	1 009	924	871	915
podkarpackie	923	897	945	901
świętokrzyskie	603	627	692	654
warmińsko-mazurskie	597	607	608	614
zachodniopomorskie	752	713	644	600
podlaskie	540	502	527	519
lubuskie	482	492	477	441
opolskie	427	423	401	418

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 12.12.2016 r.

AKTYWNI ZAWODOWO WEDŁUG MIEJSCA ZAMIESZKANIA

W województwie śląskim, podobnie jak w przypadku większości województw (wyjątek stanowiło podkarpackie, świętokrzyskie i lubelskie) wśród aktywnych zawodowo ogółem w 2015 r. najliczniejszą grupę stanowili mieszkańcy miast. Po obliczeniu udziału procentowego aktywnych zawodowo mieszkańców miast w liczbie aktywnych zawodowo ogółem stwierdzono, że województwo śląskie posiadało najwyższy udział procentowy wskazanych osób w kraju (78,7%). Za województwem śląskim uplasowały się m.in. województwa: dolnośląskie (70,7%), zachodniopomorskie (68,5%), pomorskie (66,4%), a także mazowieckie (66,3%).

Wykres 1. Liczba aktywnych zawodowo według miejsca zamieszkania w 2015 r. [tys. osób].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 12.12.2016 r.

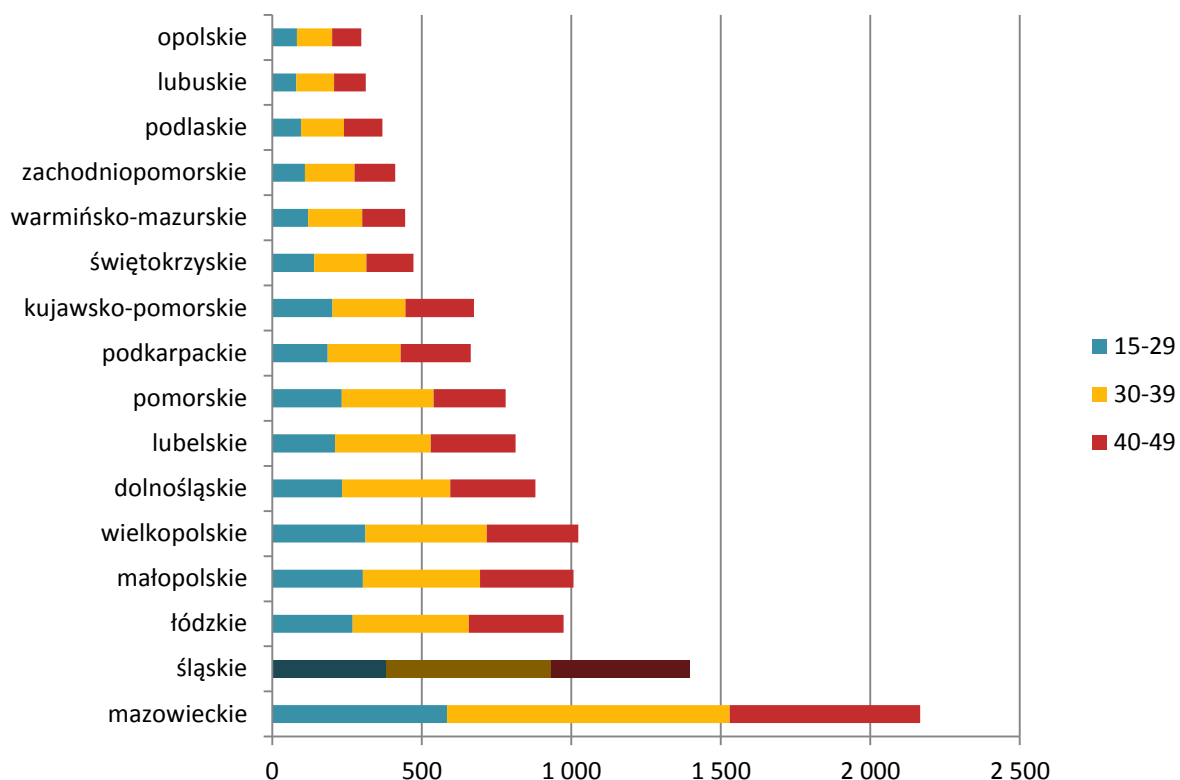
Analiza zmian zachodzących w regionie w ostatnich trzynastu latach, a dotyczących udziału procentowego mieszkańców miast w liczbie aktywnych zawodowo ogółem wykazała, że w latach 2002 – 2009 przekraczał on 80% (najwyższy wynik 82,0% - 2005 r.), natomiast w latach 2010 – 2015 był nieco niższy i mieścił się w przedziale od 78,4% (2011) do 79,1% (2014).

WIEK AKTYWNYCH ZAWODOWO

Dane dotyczące aktywnych zawodowo mieszkańców województwa śląskiego zostały przeanalizowane również pod kątem ich udziału w poszczególnych grupach wiekowych. Ze względu na zakres tematyczny dokumentu zdecydowano się na analizę grupy wiekowej między 15 a 49 rokiem życia (czyli „wiek rozrodczy” u kobiet).

Dane statystyczne dostępne w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego umożliwiają podział grupy aktywnych zawodowo w wieku rozrodczym na trzy grupy wiekowe: 15 – 29, 30 – 39, 40 – 49. W roku 2015 najliczniejszą grupę stanowiła ludność mieszkająca się w przedziale wiekowym 30 – 39 lat (553 tys. osób). Pozostałe miejsca zajmowała ludność mieszkająca się w przedziale wiekowym 40 – 49 lat (462 tys. osób) oraz 15 – 29 lat (382 tys. osób). W porównaniu z pozostałymi województwami śląskie we wszystkich omawianych przedziałach wiekowych zajmowało pozycję wicelidera (niezmiennie za mazowieckim).

Wykres 2. Liczba aktywnych zawodowo mieszkańców w wieku 15-49 lat w podziale na wiek w 2015 r. [tys. osób].

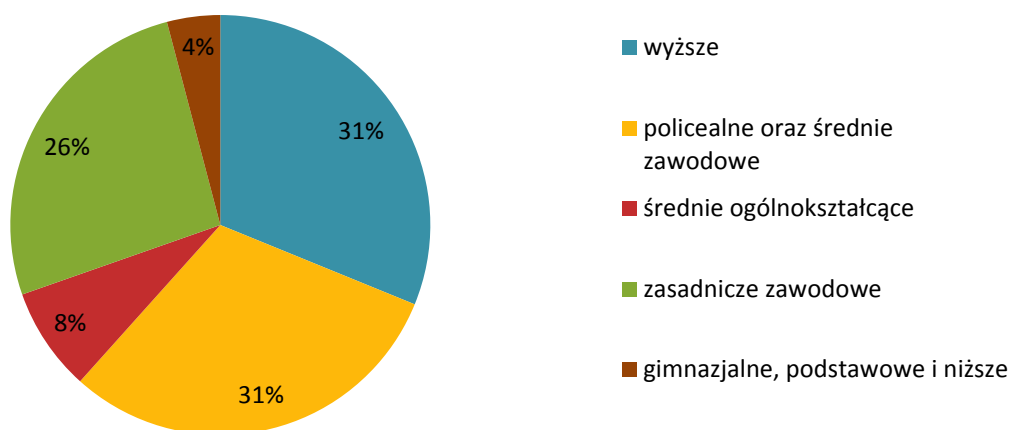
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 12.12.2016 r.

Na zmiany zachodzące w latach 2002 – 2015 w wartości wskaźnika w badanych przedziałach wiekowych znaczący wpływ miało starzenie się ludności, a co za tym idzie przesunięcia w poszczególnych grupach wiekowych. Wskazany proces był widoczny np. na podstawie przedziału wiekowego 15 – 29 lat, który najwięcej ludności obejmował w roku 2005 (561 tys. osób). Osiem lat później grupa wiekowa 30 – 39 lat odnotowała najwyższe wartości wskaźnika (2013 – 611 tys. osób), głównie z powodu zasilenia jej przez znaczną część członków grupy, która w 2005 r. kwalifikowała się do niższego przedziału wiekowego. W celu uzupełnienia informacji należy wskazać, że ludność aktywnych zawodowo w wieku 40 – 49 lat była najliczniejsza w 2005 (596 tys. osób).

WYKSZTAŁCENIE AKTYWNYCH ZAWODOWO OGÓŁEM

Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców województwa śląskiego w 2015 r. najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (592 tys. osób – 31%), a także policealnym oraz średnim zawodowym (578 tys. osób – 31%). Kolejną grupę stanowili mieszkańcy aktywni zawodowo posiadający wykształcenie zasadnicze zawodowe (498 tys. osób – 26%). Natomiast do najmniej licznych grup należały osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (152 tys. osób – 8%) a także gimnazjalnym, podstawowym i niższym (77 tys. osób – 4%). Należy również wskazać, że region charakteryzował się największym w kraju udziałem osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym, a także najniższym udziałem osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym.

Wykres 3. Aktywni zawodowo mieszkańcy województwa śląskiego według poziomu wykształcenia w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 12.12.2016 r.

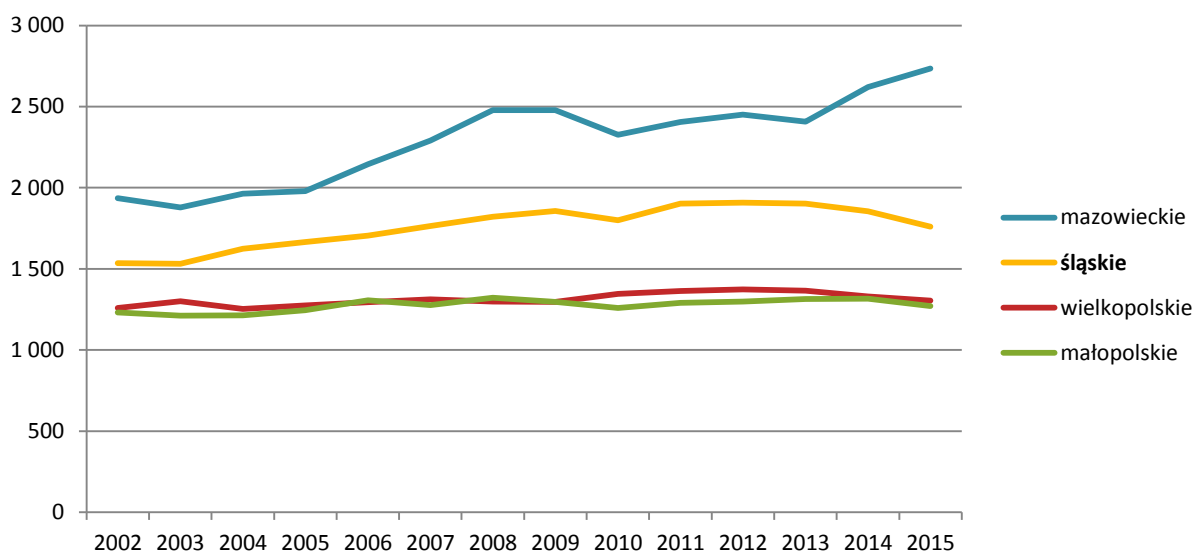
Zestawiając ze sobą liczbę aktywnych zawodowo z poszczególnymi poziomami wykształcenia w województwie śląskim w roku 2002 i 2015 stwierdzono, że wzrost odnotowano jedynie w przypadku osób z wykształceniem wyższym (wzrost o 134,9%). W pozostałych przypadkach stwierdzono spadek wartości wskaźnika (największy w przypadku wykształcenia najniższego – o 53,3%).

AKTYWNI ZAWODOWO – PRACUJĄCY

Zdecydowaną większość mieszkających w województwie śląskim aktywnych zawodowo w 2015 r. stanowiły osoby pracujące. W roku 2015 w całym kraju pracowało 16 085 tys. osób, z czego w samym województwie śląskim 1 761 tys. osób.

W latach 2002 – 2015 wśród czterech województw w których liczba pracujących była najwyższa, znalazły się mazowieckie, śląskie, wielkopolskie i małopolskie. Jak widać na wykresie województwo mazowieckie niezmiennie zajmowało pozycję lidera we wskazanym okresie, natomiast śląskie – wicelidera. Należy jednak zwrócić uwagę na zwiększanie się dystansu pomiędzy liderem i wiceliderem.

Wykres 4. Liczba pracujących w wybranych województwach w latach 2002 – 2015 [tys. osób].

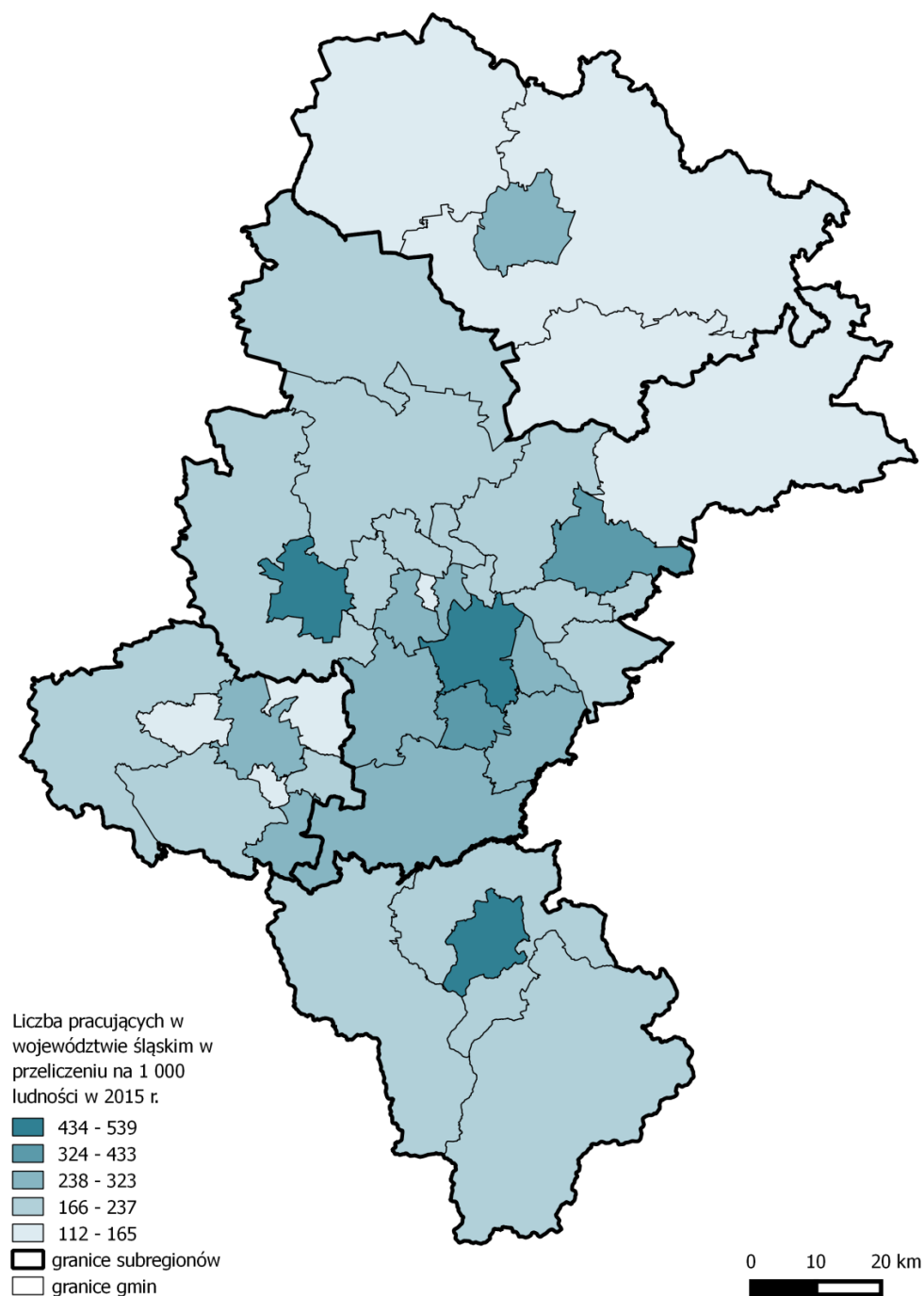
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 12.12.2016 r.

W badanym okresie czasu wśród pracujących w województwie śląskim stale przeważała liczba mężczyzn. Największy udział mężczyzn w ogóle pracujących stwierdzono w roku 2006, kiedy wynosił on 56,7% (966 tys. mężczyzn / 737 tys. kobiet), natomiast najmniejszy w roku 2015, kiedy wynosił on 54,6% (961 tys. mężczyzn / 800 tys. kobiet). Należy zauważyć, że wskazana tendencja widoczna była we wszystkich województwach.

Województwo śląskie po przeliczeniu liczby pracujących na 1 000 mieszkańców również zajmowało wysokie pozycje względem pozostałych województw. W latach 2002 – 2014 corocznie zajmowało drugie miejsce za mazowieckim, a przed wielkopolskim. W roku 2015 region ze względu na osiągnięty wynik (259 osób) został wyprzedzony przez województwo wielkopolskie (262 osoby).

W podziale lokalnym pracujących na 1 000 ludności najwięcej w 2015 r. zamieszkiwało miasta na prawach powiatu takie jak: Katowice (539 osób), Gliwice (434 osoby), Bielsko-Biała (również 434 osoby). Natomiast najmniej pracujących na 1 000 ludności stwierdzono w powiecie rybnickim (112 osób), częstochowskim (122 osoby), myszkowskim (143 osoby), w Świętochłowicach (149 osób), kłobuckim (154 osoby) oraz zawierciańskim (159 osób).

Mapa 1. Liczba pracujących w województwie śląskim w przeliczeniu na 1 000 ludności w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 12.12.2016 r.

AKTYWNI ZAWODOWO – BEZROBOTNI

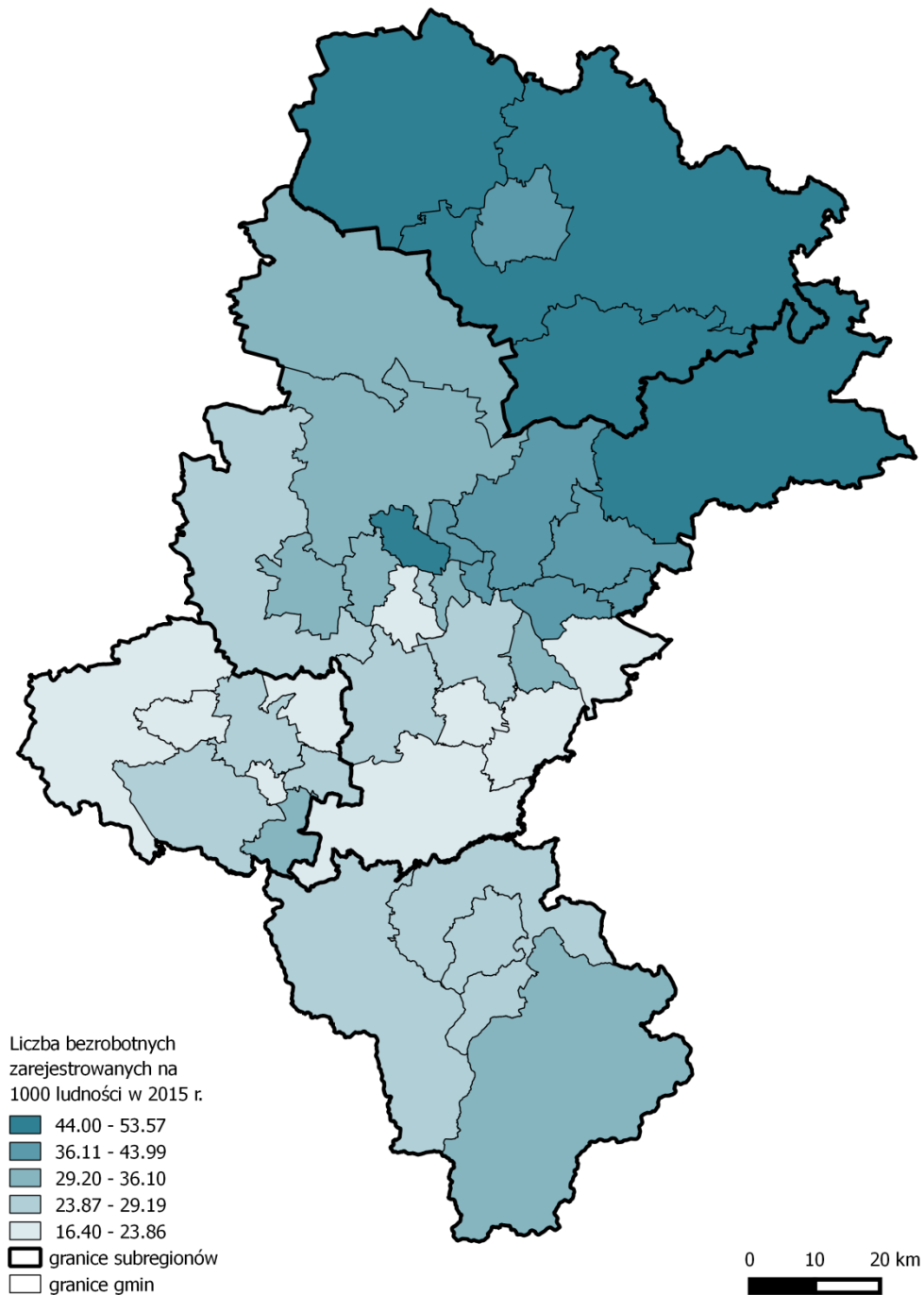
Na potrzeby dokumentu zbadano również zagadnienie bezrobocia rejestrowanego. W 2015 r. na poziomie kraju stwierdzono 1 563 339 osób bezrobotnych, natomiast w samym województwie śląskim 148 508 osób (9,5% bezrobocia krajowego). Wyższy wynik od śląskiego uzyskało jedynie mazowieckie (216 527 osób) – niezmiennie w badanym okresie czasu (2003 – 2015).

Analiza danych statystycznych z ostatnich lat wykazała, że w latach 2003 – 2008 liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne względem roku poprzedniego spadała, w latach 2009 – 2013

nastąpił wzrost wartości wskaźnika, a następnie od roku 2014 obserwowany jest ponowny spadek liczby wskazanych osób.

W poszczególnych powiatach województwa śląskiego najwięcej osób bezrobotnych stwierdzono w Bytomiu (9 147 osób), Częstochowie (9 078 osób), jak również w Katowicach (8 093 osoby). Najmniej natomiast w powiecie bieruńsko-lędzińskim (967 osób), Świętochłowicach (1 487 osób), a także w Żorach (1 545 osób).

Mapa 2. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie śląskim na 1 000 ludności w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

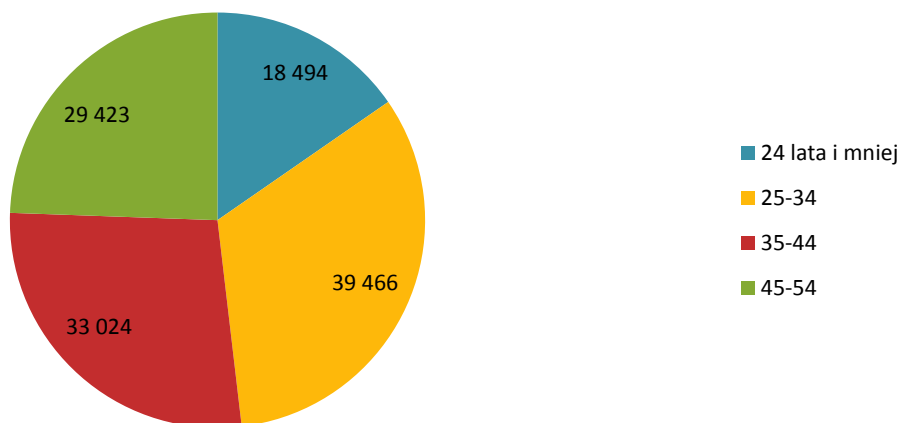
Po przeliczeniu liczby zarejestrowanych bezrobotnych na 1 000 ludności najwyższe wyniki wskaźnik uzyskał w Bytomiu (53,6) – podobnie jak w przypadku wyniku w liczbach bezwzględnych. Poza wskazanym powiatem, wysokie wyniki uzyskano również w powiatach: częstochowskim (47,7), zawierciańskim (46,2), myszkowskim (46,0) oraz kłobuckim (44,0), czyli w subregionie północnym województwa. Najniższą wartość wskaźnika uzyskano natomiast w powiecie bieruńsko – lędzińskim (16,4) – również podobnie jak w przypadku wyniku w liczbach bezwzględnych. Poza wskazanym powiatem, niskie wyniki uzyskano również w powiatach: m. Tychy (18,5), pszczyńskim (20,6), m. Ruda Śląska (22,0), m. Jaworzno (22,4), rybnickim (22,5), raciborskim (22,8), jak również mikołowskim (23,9).

W przypadku województwa śląskiego, większość bezrobotnych stanowiły kobiety. Udział bezrobotnych mężczyzn w ogóle bezrobotnych zarejestrowanych w 2015 r. wyniósł 45,7%. W analizowanym okresie czasu wskazany udział procentowy bezrobotnych mężczyzn wahał się od 38,8% (2007) do 46,6% (2009, 2013). Nie tylko w województwie śląskim w badanym okresie czasu udział mężczyzn pozostających bez pracy w ogóle bezrobotnych zawsze był niższy od udziału kobiet, taka sytuacja dotyczyła większości województw. Wyjątek stanowiły województwa: lubelskie, łódzkie, mazowieckie, podlaskie i świętokrzyskie, gdzie w niektórych latach udział procentowy bezrobotnych mężczyzn był wyższy od udziału kobiet.

Wskazana powyżej tendencja widoczna była również w większości powiatów województwa śląskiego. W 2015 r. wyższy udział bezrobotnych mężczyzn odnotowano jedynie w powiatach: żywieckim (51,3% bezrobotnych mężczyzn), częstochowskim (50,5%), kłobuckim (51,0%), a także myszkowskim (50,8%).

Jak wskazano na wykresie, w roku 2015 najwięcej bezrobotnych w województwie śląskim kwalifikowało się do przedziału wiekowego 25 – 34 lata (39 466 osób), a także 35 – 44 lata (33 024 osoby). Nieco mniej liczna była grupa wiekowa obejmująca swym zasięgiem osoby z przedziału 45 – 54 lata (29 423 osoby), jak również z przedziału 24 lata i mniej (18 494 osoby).

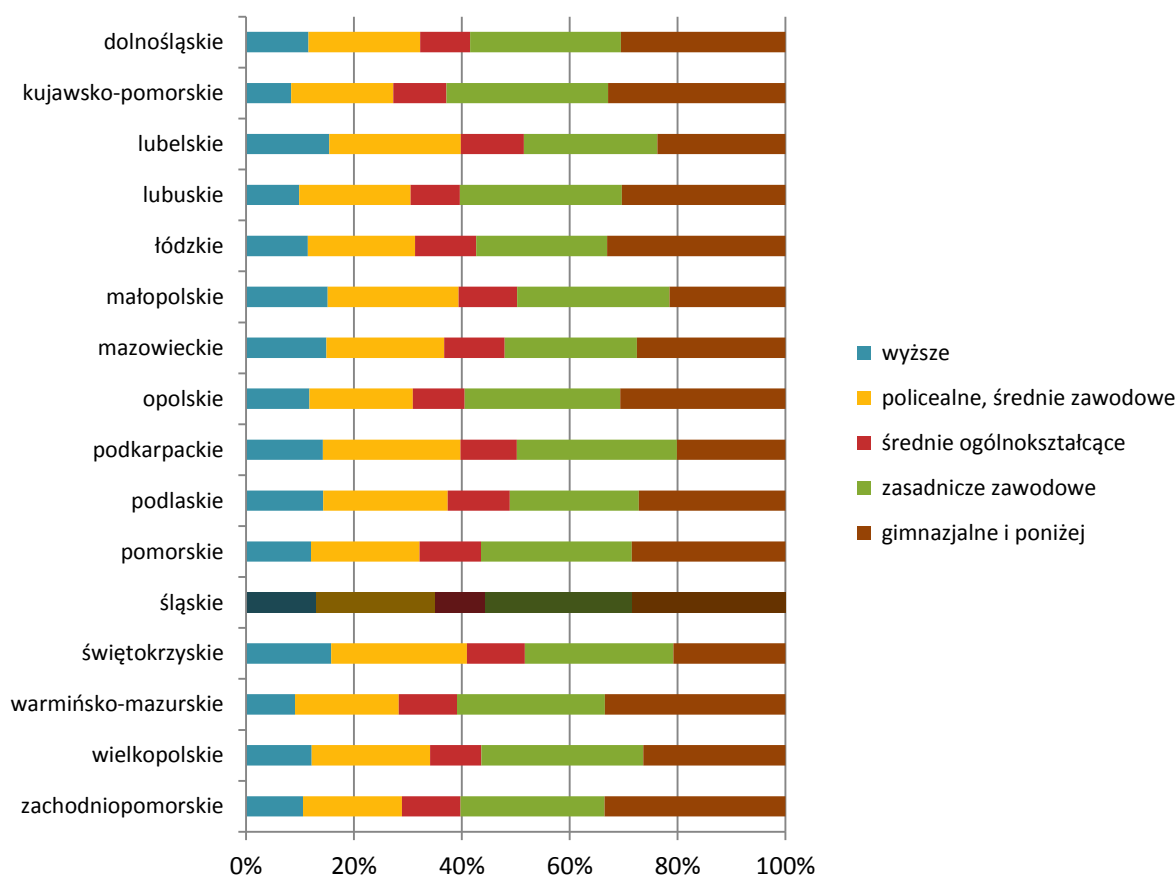
Wykres 5. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w województwie śląskim z podziałem na wiek w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

W roku 2015 w województwie śląskim najwięcej bezrobotnych posiadało najniższy poziom wykształcenia, czyli gimnazjalne i poniżej (42 123 osoby – 28,4% ogółu bezrobotnych) oraz zasadnicze zawodowe (40 604 – 27,3%). Kolejną grupę bezrobotnych stanowiły osoby posiadające wykształcenie policealne lub średnie zawodowe (32 709 – 22,0%), jak również wyższe (19 416 – 13,1%). Najmniej liczną grupę stanowili bezrobotni legitymujący się wykształceniem średnim ogólnokształcącym (13 656 – 9,2%).

Wykres 6. Udział procentowy bezrobotnych według poziomu wykształcenia w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

Badając poziom wykształcenia bezrobotnych mieszkańców województwa śląskiego w roku 2002 i 2015 stwierdzono, że zwiększył się udział procentowy bezrobotnych z wykształceniem wyższym (z 4,1% w 2002 r. do 13,1% w 2015 r.), policealnym lub średnim zawodowym (z 21,8% do 22,0%), a także średnim (z 5,6% do 9,2%). Zmniejszył się natomiast udział bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (z 35,5% do 27,3%) oraz gimnazjalnym i poniżej (z 33,0% do 28,4%).

Na podstawie wyników przeprowadzonego badania ankietowego można określić źródło utrzymania niepracujących mieszkańców województwa śląskiego w wieku od 18 do 39 roku życia. Jak stwierdzono, na utrzymaniu członków rodziny pozostawało 23,6% osób, natomiast z pracy dorywczej utrzymywało się 25,0% osób. Renta stanowiła źródło utrzymania dla 6,8% osób, zasiłek dla bezrobotnych 5,7% osób, natomiast ze świadczeń pomocy społecznej korzystało 1,5% osób. Najbardziej liczna była jednak grupa osób wskazujących na odpowiedź *inne* (37,4%), czyli źródła utrzymania nie wskazane powyżej.

BIERNI ZAWODOWO

Zgodnie z definicją stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny ludność bierna zawodowo, tzn. pozostająca poza siłą roboczą, są to wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały sklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne, czyli osoby, które w badanym tygodniu:

1. nie pracowały, nie miały pracy i jej nie poszukiwały;
2. nie pracowały, poszukiwały pracy, ale nie były zdolne (gotowe) do jej podjęcia w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym;
3. nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie:
 - a. dłuższym niż trzy miesiące;
 - b. do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć (od 2004 r.).

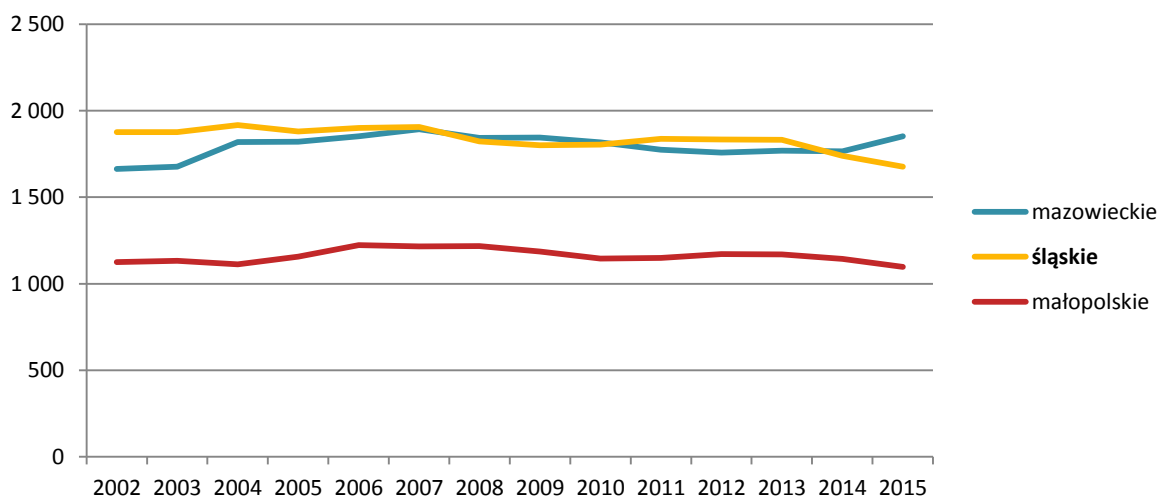
Wśród biernych zawodowo wyróżnia się grupę zniechęconych, do której należą osoby nieposzukujące pracy, ponieważ są przekonane, że jej nie znajdą.

BIERNI ZAWODOWO OGÓŁEM

W 2015 r. w całym kraju stwierdzono 13 573 tys. osób biernych zawodowo. Najwięcej ze wskazanych osób zamieszkiwało województwa: mazowieckie (1 852 tys. osób), śląskie (1 676 tys. osób) oraz małopolskie (1 097 tys. osób), najmniej natomiast: opolskie (352 tys. osób), lubuskie (367 tys. osób), podlaskie (406 tys. osób).

W latach 2002 – 2015 województwo śląskie pod względem liczby biernych zawodowo mieszkańców wymieniało się na pozycji lidera z województwem mazowieckim. Trzecie w kolejności – województwo małopolskie w ostatnich latach zachowywało spory dystans do lidera i wicelidera w badanym zakresie.

Wykres 7. Liczba biernych zawodowo w wybranych województwach w latach 2002 – 2015 [tys. osób].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

Największą liczbę biernych zawodowo mieszkańców województwa śląskiego stwierdzono w 2004 r. (1 917 tys. osób), natomiast najmniejszą w 2015 r. (1 676 tys. osób).

BIERNI ZAWODOWO OGÓŁEM WEDŁUG MIEJSCA ZAMIESZKANIA

W województwie śląskim w 2015 r. podobnie jak w większości województw najwięcej osób biernych zawodowo mieszkało w miastach. W przypadku województwa śląskiego odnotowano 1 293 tys. biernych zawodowo mieszkańców miast oraz 383 tys. biernych zawodowo mieszkańców wsi. W regionie udział procentowy mieszkańców miast w ogólnej liczbie nieaktywnych zawodowo wynosił 77,1% (najwyższy odsetek wśród województw). Za województwem śląskim ulokowały się m.in. dolnośląskie (70,6%), zachodniopomorskie (69,2%), pomorskie (65,6%).

Tabela 2. Liczba biernych zawodowo z podziałem na miasto wieś w województwach w 2015 r. [tys. osób].

Nazwa województwa	Bierni zawodowo ogółem [tys. osób]	Bierni zawodowo mieszkańcy miast [tys. osób]	Bierni zawodowo mieszkańcy wsi [tys. osób]
łódzkie	1 001	636	365
mazowieckie	1 852	1 147	705
małopolskie	1 097	533	564
śląskie	1 676	1 293	383
lubelskie	890	409	481
podkarpackie	760	320	440
podlaskie	406	251	156
świętokrzyskie	514	241	272
lubuskie	367	239	127
wielkopolskie	1 021	587	434
zachodniopomorskie	555	384	172
dolnośląskie	986	696	290
opolskie	352	194	158
kujawsko-pomorskie	746	442	304
pomorskie	787	516	271
warmińsko-mazurskie	563	338	226

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

W 2015 r. jedynie w przypadku czterech województw stwierdzono przewagę osób mieszkających na wsi wśród biernych zawodowo ogółem. Wśród nich znalazły się województwa: podkarpackie (440 tys. mieszkańców wsi), lubelskie (481 tys.), świętokrzyskie (272 tys.), a także małopolskie (564 tys.).

W badanym okresie czasu w województwie śląskim, zarówno w przypadku biernych zawodowo mieszkańców miast jak i w przypadku biernych zawodowo mieszkańców wsi, najniższe wartości wskaźnika uzyskano w 2015 r. Najwyższą liczbę biernych zawodowo mieszkańców miast uzyskano w 2004 r. (1 520 tys. osób), natomiast biernych zawodowo mieszkańców wsi w 2008 r. (427 tys. osób).

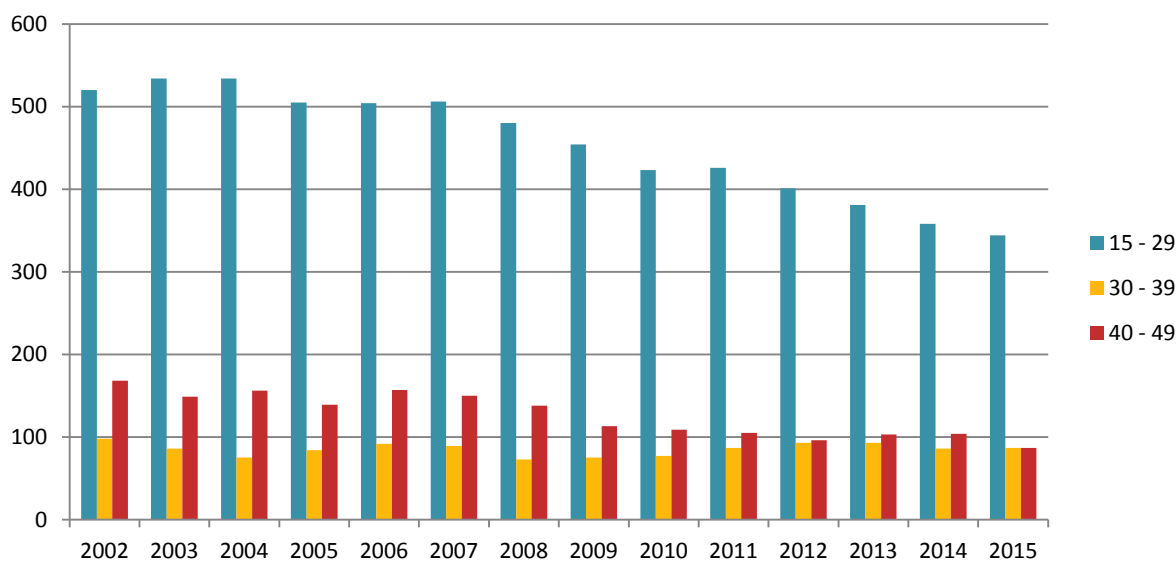
WIEK BIERNYCH ZAWODOWO

Ludność zakwalifikowana do biernych zawodowo, to przeważnie były osoby młode mieszczące się w przedziale wiekowym 15 – 29 lat. Wskazana tendencja widoczna była nie tylko na poziomie całego kraju, ale również w poszczególnych województwach. W przypadku śląskiego, liczba biernych zawodowo z najniższego przedziału wiekowego w 2015 r. kształtowała się na poziomie 344 tys. osób. Większy wynik uzyskało jedynie województwo mazowieckie (450 tys. osób).

Kolejną zbadaną grupą nieaktywnych zawodowo to osoby z przedziału wiekowego 30 – 39 lat. Na poziomie kraju wskazanych osób w 2015 r. było 747 tys. Najwięcej z nich zamieszkiwało województwo mazowieckie (104 tys. osób) i województwo śląskie (87 tys. osób).

Województwo śląskie okazało się zdecydowanym liderem jeśli chodzi o liczbę biernych zawodowo w wieku 40 – 49 lat. W 2015 r. w województwie odnotowano 87 tys. wskazanych osób. W następnym w kolejności województwie mazowieckim, wskazanych osób było 73 tys.

Wykres 8. Liczba biernych zawodowo mieszkańców województwa śląskiego w wieku 15-49 lat z podziałem na grupy wiekowe w latach 2002 – 2015 [tys. osób].

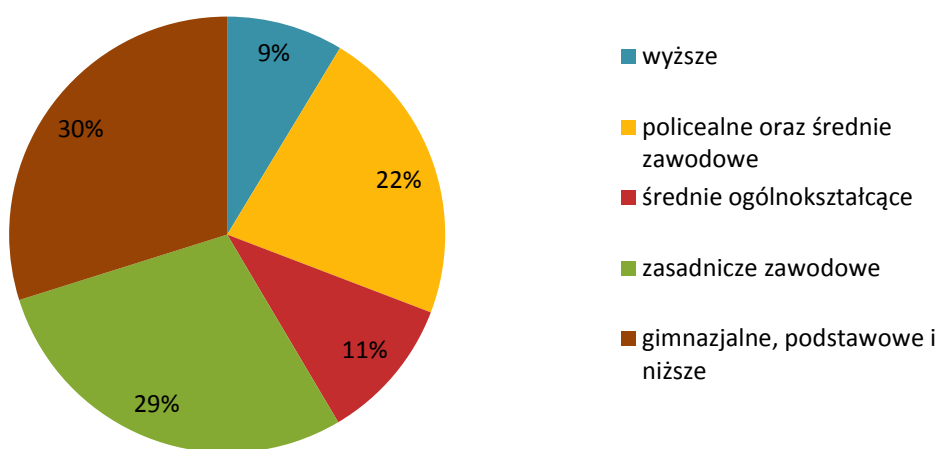
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

We wszystkich z trzech omawianych przedziałów wiekowych w latach 2002 – 2015 obserwuje się generalnie spadek wartości wskaźnika, co widać szczególnie podczas zestawienia ze sobą wyników uzyskanych z lat brzegowych. Należy jednak dodać, że w analizowanym okresie czasu zdarzały się lata, w których uzyskana liczba biernych zawodowo była wyższa od wyniku uzyskanego w roku poprzednim.

WYKSZTAŁCENIE BIERNYCH ZAWODOWO

W województwie śląskim ponad połowa osób biernych zawodowo nie ukończyła żadnej szkoły lub legitymowała się najniższymi poziomami wykształcenia. Wykształcenie gimnazjalne, podstawowe lub niższe posiadało 30% wskazanych osób, natomiast zasadnicze zawodowe 29% wskazanych osób. Wykształcenie policealne lub średnie zawodowe posiadało 22% biernych zawodowo mieszkańców województwa śląskiego. Najmniejszy udział w liczbie biernych zawodowo miały osoby posiadające wykształcenie średnie ogólnokształcące (11%), jak również wyższe (9%). Zbliżone wyniki widoczne były również na poziomie kraju.

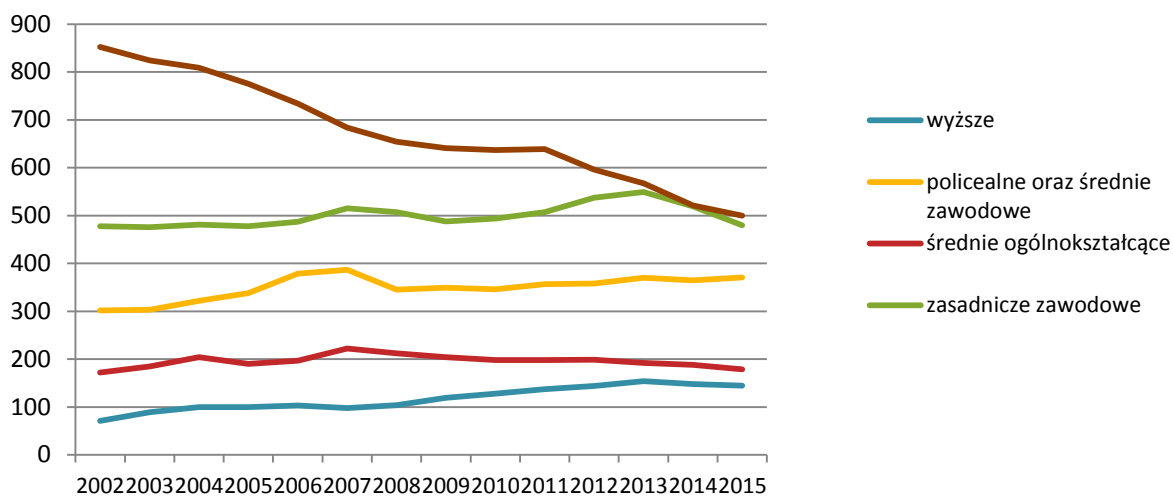
Wykres 9. Udział procentowy biernych zawodowo w województwie śląskim według poziomu wykształcenia w 2015.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

Województwo śląskie w porównaniu z pozostałymi województwami bez względu na posiadane wykształcenie nieaktywnych zawodowo mieszkańców zajmowało wysokie lokaty. Pod względem liczby osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym, a także z wykształceniem zasadniczym zawodowym śląskie zajmowało pozycję lidera. W pozostałych przypadkach plasowało się na pozycji wicelidera za mazowieckim.

Wykres 10. Liczba biernych zawodowo w województwie śląskim z podziałem na posiadany poziom wykształcenia w latach 2002 – 2015 [tys. osób].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 19.12.2016 r.

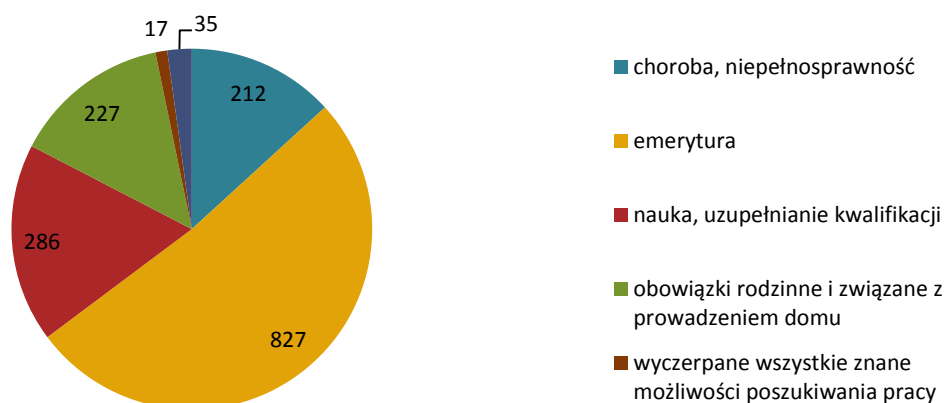
W zakresie zmian zachodzących w ostatnich latach dotyczących osób biernych zawodowo zwraca uwagę wyraźny spadek liczby osób posiadających wykształcenie gimnazjalne, podstawowe lub niższe, a także wzrost liczby osób posiadających wykształcenie wyższe.

PRZYCZYNY BIERNOŚCI ZAWODOWEJ

Główny Urząd Statystyczny wskazuje na sześć przyczyn bierności zawodowej. Znalazły się wśród nich:

- choroba, niepełnosprawność;
- emerytura;
- nauka, uzupełnienie kwalifikacji;
- obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu;
- wyczerpane wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy;
- przekonanie o niemożności znalezienia pracy.

Wykres 11. Liczba mieszkańców województwa śląskiego biernych zawodowo ogółem z podziałem na przyczyny bierności w 2015 r. [tys. osób].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 21.12.2016 r.

Jak wynika z danych statystycznych w 2015 r. w województwie śląskim najczęstszą deklarowaną przyczyną bierności zawodowej była emerytura (ponad połowa biernych zawodowo ogółem). Do wskazanej grupy zaliczono 827 tys. osób. Uzyskany wynik uplasował województwo śląskie na drugiej pozycji za województwem mazowieckim, w którym wskazanych osób było 955 tys.

Drugą pod względem liczebności grupę osób biernych zawodowo stanowiły osoby uczące się i/lub uzupełniające swoje kwalifikacje zawodowe. W roku 2015 wskazanych osób w województwie śląskim było 286 tys. Podobnie jak w przypadku poprzednim, wyższe wyniki osiągnęło jedynie województwo mazowieckie (375 tys. osób).

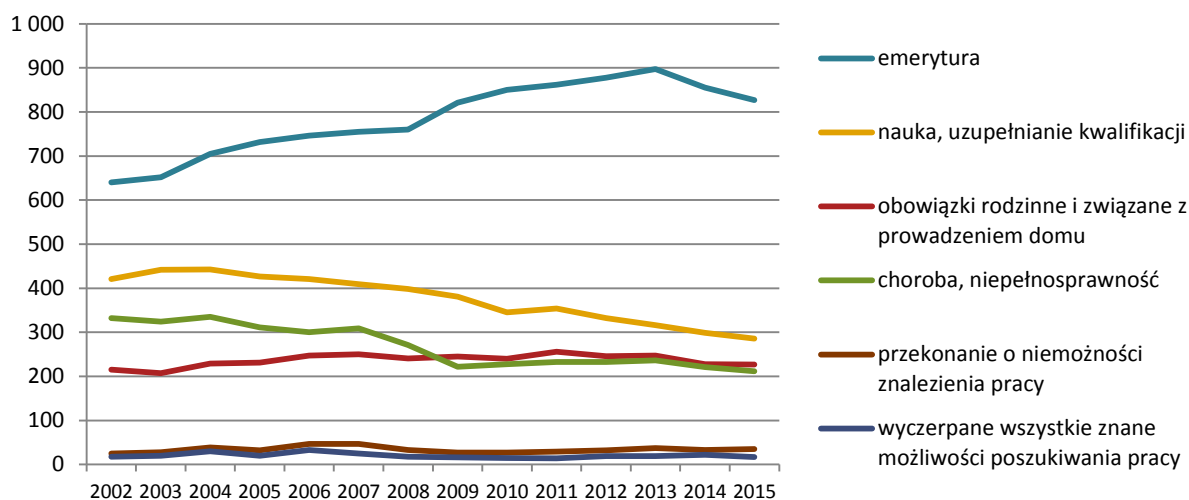
W 2015 r. województwo śląskie okazało się liderem pod względem liczby osób, których przyczyną nie podejmowania pracy zawodowej były obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu. W całym kraju do opisywanej grupy zakwalifikowano 1 667 tys. osób, z czego z samego województwa śląskiego 227 tys. osób (13,6% wyniku uzyskanego na poziomie kraju).

Choroba i/lub niepełnosprawność stanowiły kolejną przyczynę, pozostawania przez część populacji biernymi zawodowo. Na poziomie kraju do wskazanej grupy przypisano w 2015 r. 1 860 tys. osób. Najwięcej z nich zamieszkiwało województwo mazowieckie (221 tys. osób) i śląskie (212 tys. osób).

Ostatnie dwa analizowane powody niepodjęcia pracy zawodowej dotyczą bezpośrednio trudności z jej znalezieniem. W 2015 r. 35 tys. osób z województwa śląskiego było przekonanych o niemożności znalezienia płatnego zajęcia, natomiast 17 tys. osób uważało, że wyczerpało już wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy. Porównując śląskie do pozostałych województw stwierdzono, że w pierwszym z opisywanych powyżej przypadków wartość wskaźnika wyższą od regionu uzyskało jedynie województwo mazowieckie (40 tys. osób). Natomiast w przypadku drugim, wyniki wyższe od śląskiego uzyskały województwa: mazowieckie (28 tys. osób), wielkopolskie (22 tys. osób), zachodniopomorskie (18 tys. osób).

Ze względu na zakres tematyczny dokumentu niezwykle istotny wydaje się obserwowany w ostatnich latach spadek liczby osób nieaktywnych zawodowo z powodu kontynuowania nauki (spadek z 421 tys. osób w 2002 r. do 286 tys. osób w 2015 r.). Ważny wydaje się również stopniowy spadek liczby osób, które nie podejmowały pracy z powodu obowiązków rodzinnych, widoczny latach 2013 – 2015. Należy również zwrócić uwagę na spadek wartości wskaźnika w przypadku osób, które uważają, że wyczerpały już wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy (2015 w stosunku do 2002 spadek o 5,6%). Niepokojący jest natomiast wzrost liczby osób przekonanych o niemożności znalezienia pracy, (2015 w stosunku do 2002 wzrost wskaźnika o 40,0%).

Wykres 12. Liczba mieszkańców województwa śląskiego biernych zawodowo z podziałem na przyczynę bierności w latach 2002 – 2015 [tys. osób].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 21.12.2016 r.

KORZYSTAJĄCY Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Zgodnie z definicją wskazaną w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U.2016.930 j.t.), *pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.*⁷ Pomoc społeczna również *wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka.*⁸

RODZINY OBJĘTE POMOCĄ SPOŁECZNĄ

W roku 2015 w całym kraju 1 290 263 rodziny korzystały z pomocy społecznej, z czego 8,8% rodzin pochodziło z województwa śląskiego. Analizując zmiany zachodzące w liczbie rodzin otrzymujących pomoc społeczną w latach 2002 – 2015 zarówno na poziomie kraju, jak i w samym województwie śląskim stwierdzono tendencję spadkową. Najwięcej odbiorców pomocy społecznej z województwa śląskiego stwierdzono w roku 2003 (202 548 rodzin – czwarta pozycja względem pozostałych województw), natomiast najmniej stwierdzono w roku 2015 (113 638 rodzin – druga pozycja). Porównując rok 2003 i 2015 spadek wyniósł 40,1%.

W województwie śląskim zdecydowana większość rodzin korzystających z pomocy społecznej mieszkała w mieście – 91 889 rodzin. Odsetek mieszkańców wsi wyniósł zaledwie 19,1%.

Średnia liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w regionie to 2,3. Znaczący wpływ na osiągnięty wynik miał wysoki udział osób samotnych, których w 2015 r. było 52 757. Rodziny jednoosobowe stanowiły więc 46,4% wszystkich rodzin korzystających z pomocy społecznej.

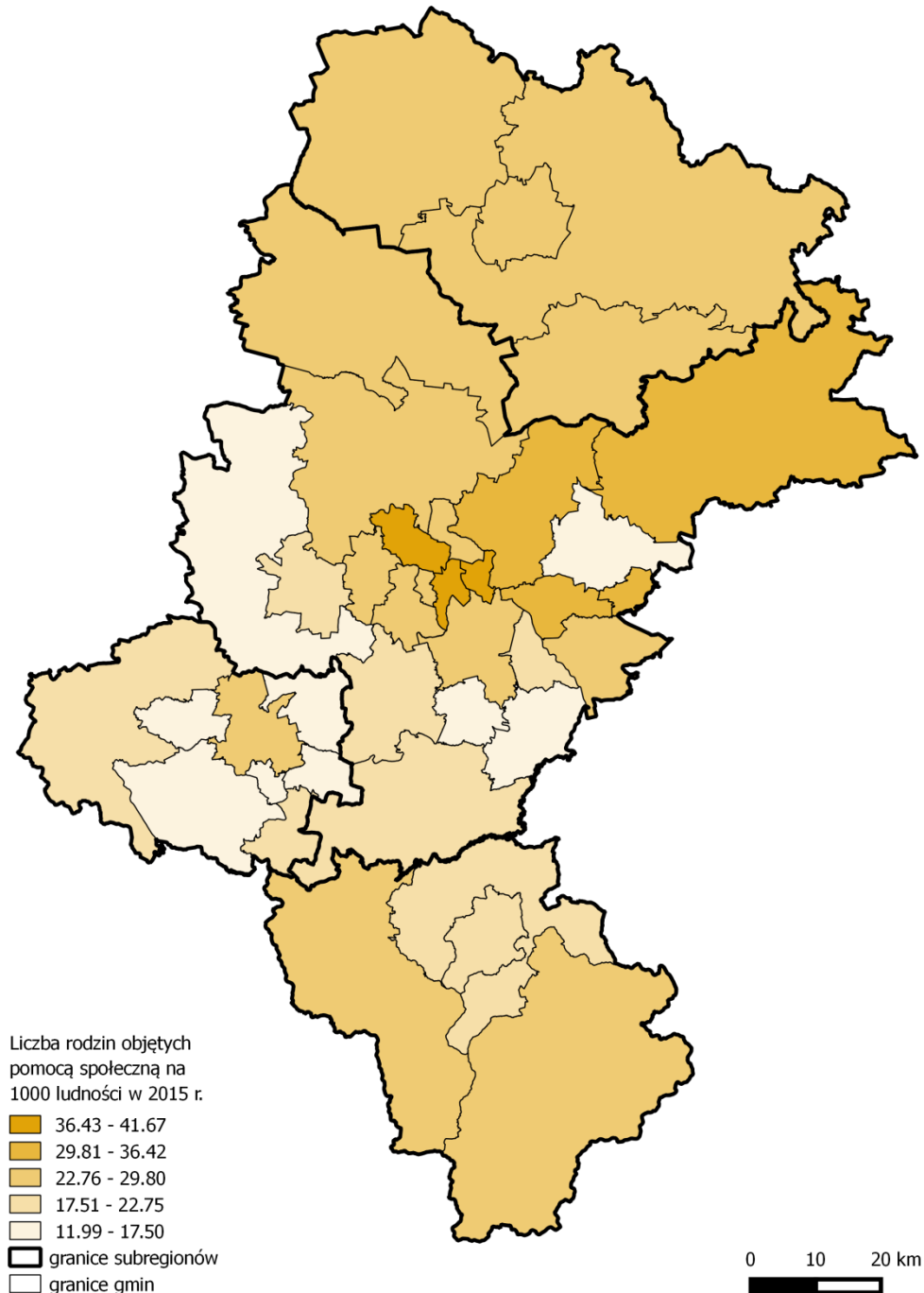
Wśród powiatów z województwa śląskiego pod względem największej liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w roku 2015 wyróżniły się: m. Katowice (7 897 rodzin), m. Sosnowiec (6 631),

⁷ Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

⁸ Art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

m. Częstochowa (6 260), a także m. Bytom (6 221). Najmniej natomiast odbiorców świadczeń pomocy społecznej było mieszkańcami m. Żory (743 rodziny) i powiatu bieruńsko-lędzkiego (880 rodzin).

Mapa 3. Liczba rodzin z województwa śląskiego objętych pomocą społeczną na 1 000 ludności w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych MPiPS-03-śląskie – otrzymanych z ROPS w Katowicach. Stan na dzień 17.03.2016 r.

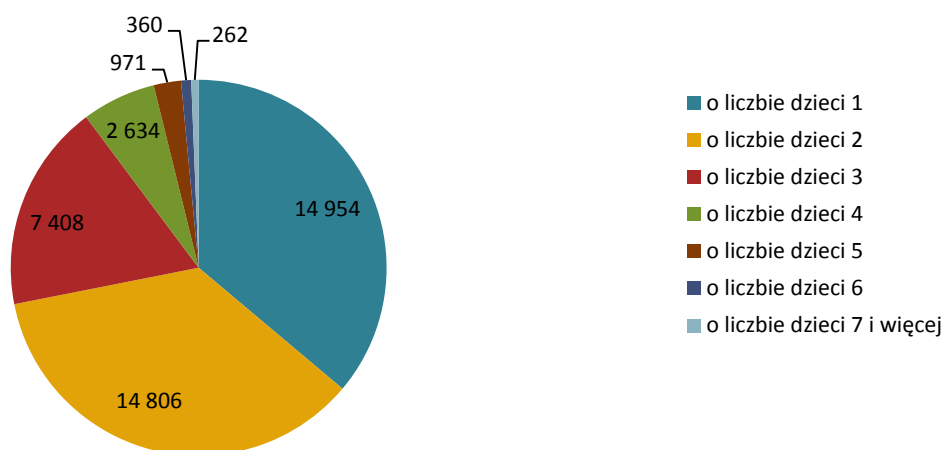
W przeliczeniu na 1 000 ludności najwięcej rodzin otrzymywało świadczenia pomocy społecznej w miastach na prawach powiatu takich jak: Bytom (36,4), Chorzów (40,0) oraz Siemianowice Śląskie (41,7). Najmniej natomiast korzystało ze świadczeń w powiatach: m. Żory (12,0), bieruńsko-

łędzińskim (14,9), rybnickim (15,8), m. Dąbrowa Górnicza (16,1), gliwickim (16,6), wodzisławskim (16,9), m. Tychy (17,1) oraz pszczyńskim (17,5).

Wśród odbiorców pomocy społecznej w 2015 r. na poziomie kraju 504 326 rodzin posiadało dzieci, natomiast w województwie śląskim wskazanych rodzin było 41 395. Podobnie jak w przypadku rodzin pobierających świadczenia ogółem, liczba rodzin z dziećmi korzystająca ze świadczeń w ostatnich latach wykazywała tendencję spadkową. W analizowanym okresie czasu różnica pomiędzy najwyższą wartością wskaźnika (2003 – 98 411 rodzin z dziećmi) a najniższą wartością (2015 – 41 395) wyniosła 57,9%.

Jak wskazano z pomocy społecznej korzystało 41 395 rodzin z dziećmi, co stanowiło 36,4% rodzin objętych pomocą ogółem w województwie śląskim. Najwięcej ze wskazanych rodzin posiadało kolejno: 1 dziecko (36,1% rodzin z dziećmi ogółem), 2 dzieci (35,8%) oraz 3 dzieci (17,9%). Udział rodzin z dziećmi posiadających 7 dzieci i więcej był nieznaczny (0,6%).

Wykres 13. Liczba rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej z podziałem na liczbę dzieci w rodzinie w województwie śląskim w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych⁹ - stan na dzień 17.11.2016r.

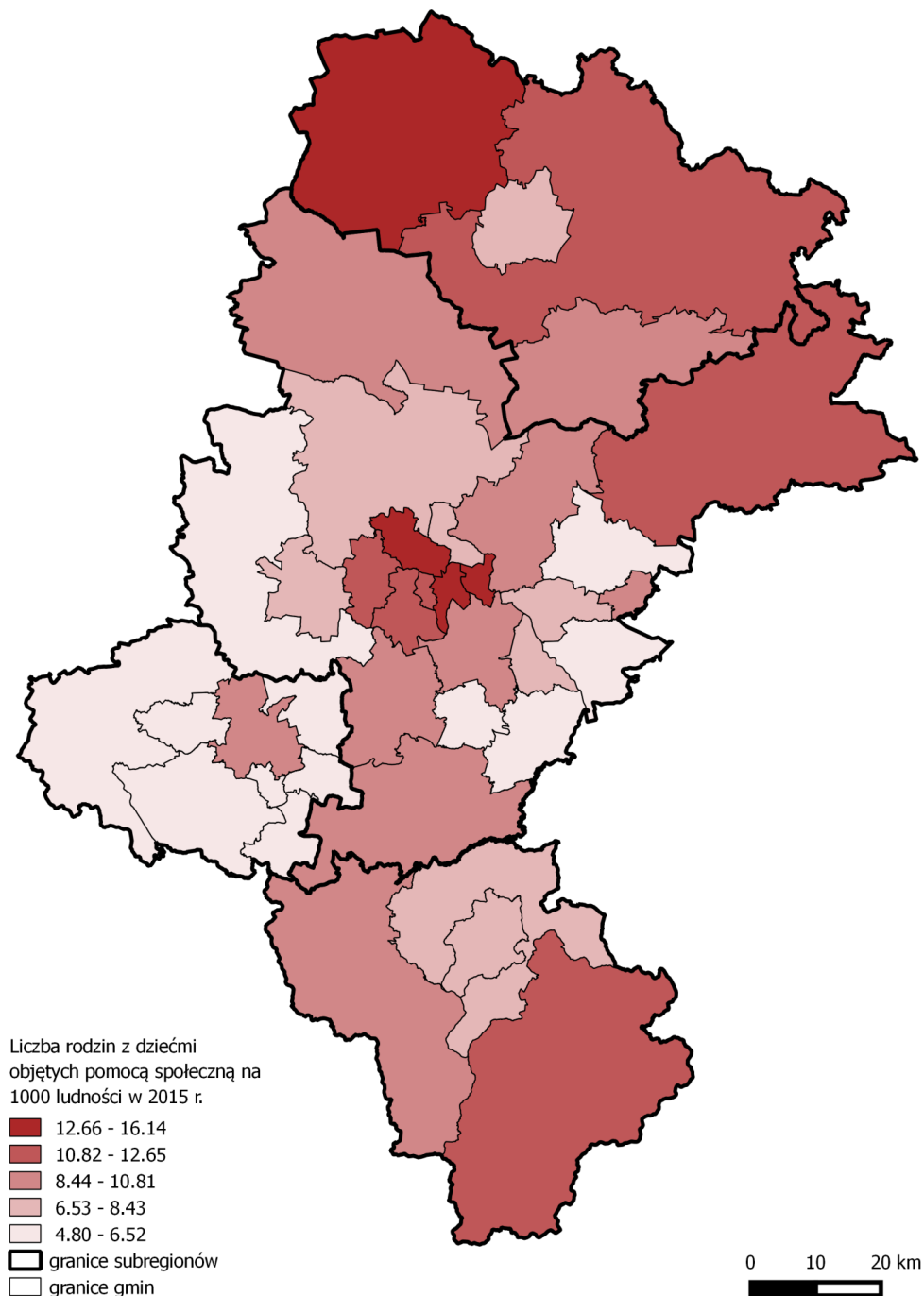
Najwięcej rodzin z dziećmi, będących odbiorcami świadczeń pomocy społecznej stwierdzono w tych samych powiatach, co w przypadku rodzin pobierających świadczenia ogółem. Wśród nich znalazły się: m. Katowice (3 019 rodzin z dziećmi), m. Bytom (2 470) i m. Zabrze (2 193). Podobnie było w przypadku powiatów, w których ludność najrzadziej korzystała z omawianych świadczeń. Należały do nich: powiat bieruńsko-łędziński (287 rodzin z dziećmi) oraz m. Żory (326). Należy również wskazać, że m. Katowice i m. Bytom osiągały najwyższe wyniki wśród rodzin małych (z jednym, dwojgiem i trojgiem dzieci), natomiast m. Zabrze i powiat żywiecki osiągały najwyższe wyniki wśród rodzin dużych (z czworgiem, pięciorgiem, sześciorgiem, siedmiorgiem i więcej dzieci).

Po przeliczeniu liczby rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną na 1 000 ludności stwierdzono najwyższą wartość wskaźnika w miastach na prawach powiatu: w Siemianowicach Śląskich (16,1), Bytomiu (14,5) oraz Chorzowie (13,7). Najniższą wartość wskaźnika stwierdzono natomiast

⁹ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-2015/>

w powiatach: gliwickim (4,8), bieruńsko-lędzińskim (4,9), m. Tychy (5,2), Żory (5,3) oraz m. Jaworzno (5,3).

Mapa 4. Liczba rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną w województwie śląskim na 1 000 ludności w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych MPiPS-03-śląskie – otrzymanych z ROPS w Katowicach. Stan na dzień 17.03.2016 r.

W 2015 r. w województwie śląskim wśród rodzin z dziećmi otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej 16 763 były to rodziny niepełne. Ich udział w rodzinach z dziećmi wyniósł 14,8%, co było najwyższym wynikiem wśród województw. Średni wynik na poziomie kraju wyniósł 12,5%. Wśród

rodzin niepełnych, podobnie jak w przypadku rodzin z dziećmi, najczęściej było rodzin małych – z jednym dzieckiem (7 331 rodzin) lub dwojgiem dzieci (5 683 rodziny). Rodzin z trojgiem dzieci (2 495 rodzin) lub czworgiem i więcej (1 254 rodziny) stwierdzono znacznie mniej.

POWODY PRYZNAWANIA ŚWIADCZEŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

W ostatnich latach rodziny z województwa śląskiego najczęściej ubiegały się o świadczenia pomocy społecznej z powodu ubóstwa, bezrobocia, a także długotrwałej lub ciężkiej choroby¹⁰.

Tabela 3. Powody korzystania przez rodziny z województwa śląskiego ze świadczeń pomocy społecznej z podziałem na miejsce zamieszkania w 2015 r.

Powód trudnej sytuacji życiowej	Mieszkańcy miast	Mieszkańcy wsi
ubóstwo	50481	9845
bezrobocie	44329	9295
długotrwała lub ciężka choroba	31359	6583
niepełnosprawność	30491	6546
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	19022	4191
potrzeba ochrony macierzyństwa	7283	3255
alkoholizm	6379	1368
bezdumność	5904	430
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1582	305
przemoc w rodzinie	1531	371
sytuacja kryzysowa	641	112
narkomania	442	33
zdarzenia losowe	264	141
sieroctwo	82	45
klęska żywiołowa lub ekologiczna	22	18
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	15	5
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	5	0

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych¹¹ - stan na dzień 17.11.2016r.

UBÓSTWO

Ubóstwo było w województwie śląskim powodem otrzymywania w 2015 r. świadczeń pomocy społecznej przez 60 326 rodzin. Ze wskazanej grupy 50 481 rodzin było mieszkańcami miast, natomiast 9 845 było mieszkańcami wsi.

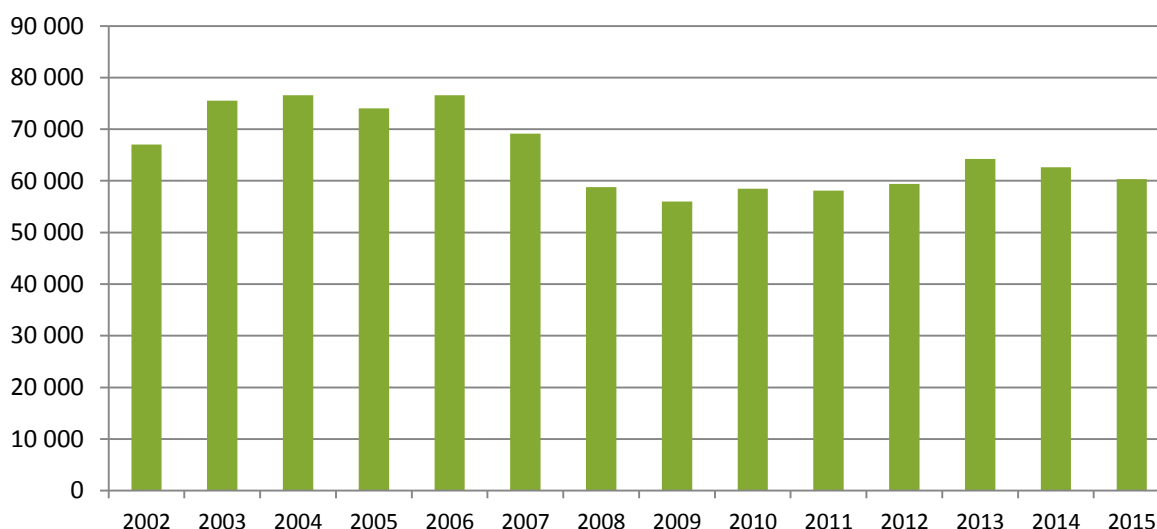
Na poziomie województw z powodu ubóstwa najczęściej świadczenia przyznawano w mazowieckim, które w latach 2002 – 2015 było niezmiennie liderem we wskazanym zakresie. Województwo śląskie od roku 2011 utrzymywało się na pozycji wicelidera. Najniższą pozycję względem pozostałych województw śląskie zajmowało w roku 2002 (8 pozycja). Należy zauważyć, że uzyskany przez województwo śląskie identyczny wynik w roku 2004 i 2006 (76 556 rodzin), w pierwszym przypadku uplasował region na pozycji czwartej względem pozostałych województw, natomiast w drugim przypadku na pozycji drugiej.

¹⁰ rodziny ubiegające się o świadczenia pomocy społecznej mają możliwość wskazania kilku trudnych sytuacji życiowych, dlatego jedna rodzina może zostać wskazana w kilku miejscach

¹¹ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-2015/>

W ciągu ostatnich trzynastu lat liczba rodzin z województwa śląskiego pobierających świadczenia z powodu ubóstwa zarówno spadała jak i wzrastała w porównaniu do roku poprzedniego. Najwyższe wartości uzyskiwała jednak w latach 2002 – 2007 (najwyższy wynik osiągnięty w roku 2004 i 2006 – 76 556 rodzin). W latach 2008 – 2015 ze świadczeń korzystało znacznie mniej rodzin (najniższy wynik osiągnięty w roku 2009 – 56 006 rodzin).

Wykres 14. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2002 – 2015.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych¹² - stan na dzień 17.11.2016r.

W powiatach województwa śląskiego stwierdzono duże różnice w zakresie liczby rodzin pobierających świadczenia pomocy społecznej z powodu ubóstwa. Najwięcej rodzin będących odbiorcami pomocy zamieszkiwało m. Bytom (5 041 rodzin), m. Częstochowę (4 891 rodzin) oraz m. Katowice (4 172 rodziny). Najmniej natomiast zamieszkiwała powiat myszkowski (304 rodziny), m. Mysłowice (357 rodzin) oraz powiat bieruńsko-lędziński (443 rodziny).

BEZROBOCIE

Drugim pod względem liczebności powodem korzystania przez mieszkańców województwa śląskiego z pomocy społecznej było bezrobocie. W roku 2015 z powodu wskazanej trudnej sytuacji życiowej z pomocy państwa korzystały 53 624 rodziny, z czego 44 329 rodzin mieszkających w mieście oraz 9 295 rodzin mieszkających na wsi.

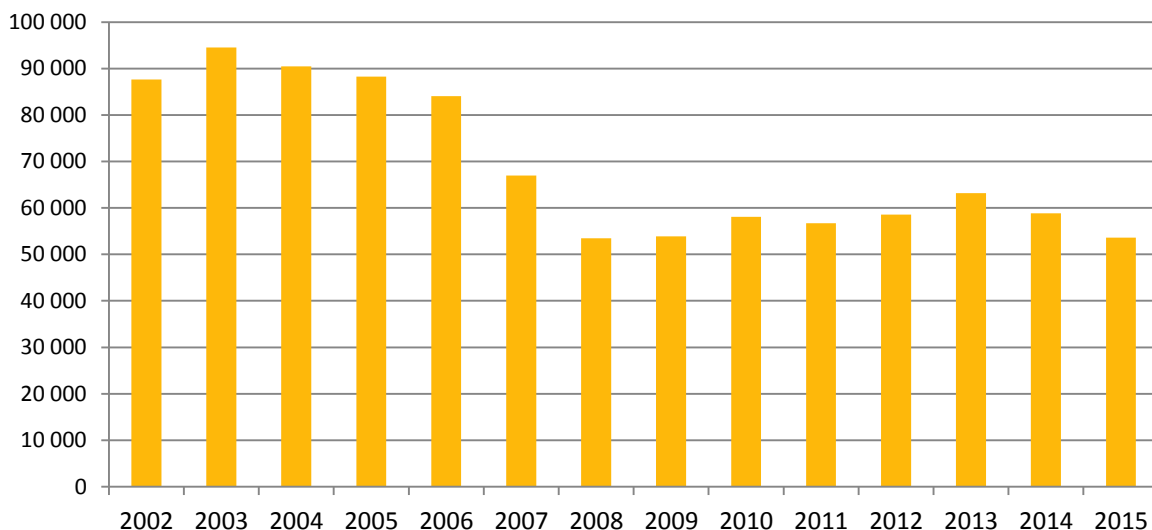
Względem pozostałych województw w analizowanym okresie czasu śląskie zawsze znajdowało się w czołówce. Od roku 2006 niezmiennie plasowało się na pozycji drugiej za województwem mazowieckim, natomiast w latach 2002 – 2005 wskazane województwa zmieniały się na pozycji lidera.

W badanych latach najwięcej odbiorców pomocy społecznej z powodu bezrobocia stwierdzono w regionie w roku 2003 (94 555 rodzin), natomiast najmniej w roku 2008 (53 480 rodzin). Warto zauważyć, że na poziomie kraju we wskazanych powyżej latach również odnotowano odpowiednio

¹² <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spooleczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoolecznej/statystyka-za-rok-2015/>

najwyższe (2003 r. – 911 312 rodzin) i najniższe (2008 r. – 566 736 rodzin) wyniki w omawianym zakresie.

Wykres 15. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2002 – 2015.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych¹³ - stan na dzień 17.11.2016 r.

Lokalnie najwięcej odbiorców świadczeń pomocy społecznej z powodu bezrobocia mieszkało w powiecie m. Bytom (4 313 rodzin), m. Częstochowa (3 175 rodzin) i m. Katowice (3 116 rodzin), podobnie jak w przypadku przyznanych świadczeń pomocy społecznej z powodu ubóstwa. Z najmniejszej ilości wskazanych świadczeń korzystali mieszkańcy m. Żor (311 rodzin), powiatu bieruńsko-lędzińskiego (364 rodziny), a także m. Jaworzna (566 rodzin).

DŁUGOTRWAŁA LUB CIĘŻKA CHOROBA

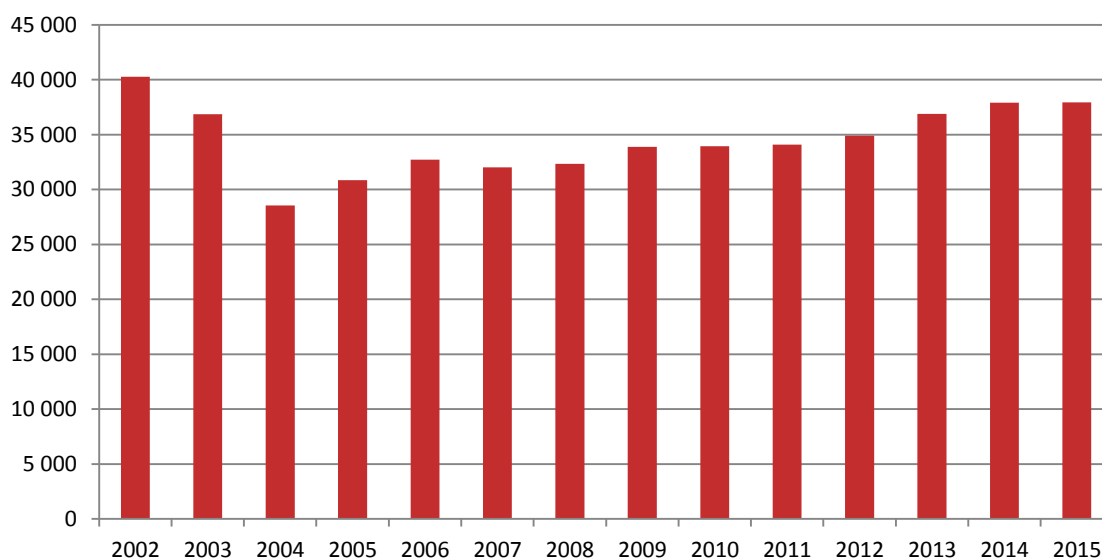
W roku 2015 w całym kraju długotrwała lub ciężka choroba była powodem przyznania świadczeń pomocy społecznej 430 685 rodzinom, z czego 37 942 rodziny (8,8%) to mieszkańcy województwa śląskiego. Większość rodzin z województwa śląskiego korzystających ze świadczenia pochodziła z miast – 31 359 rodzin (82,6%).

Biorąc pod uwagę terytorialne rozmieszczenie przyznawanych świadczeń stwierdzono, że w latach 2002 – 2015 najwięcej beneficjentów pomocy zamieszkiwało województwo mazowieckie. Jeśli zaś chodzi o mieszkańców województwa śląskiego, ze względu na liczbę przyznanych świadczeń w analizowanym okresie czasu znajdowali się oni zawsze w pierwszej czwórce (w 2015 r. – 3 pozycja) względem pozostałych województw.

Analizując zmiany zachodzące w badanym przedziale czasowym stwierdzono, że w latach 2007 – 2015 w województwie śląskim sukcesywnie zwiększała się liczba rodzin korzystających ze świadczeń z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby (wzrost o 18,5%).

¹³ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-.../>

Wykres 16. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby latach 2002 – 2015.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych¹⁴ - stan na dzień 17.11.2016 r.

Wśród najliczniejszej grupy otrzymujących w 2015 r. świadczenia pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby znaleźli się mieszkańcy m. Częstochowa (3 355 rodzin), m. Bytom (2 710 rodzin), a także m. Katowice (1 894 rodziny). Natomiast wśród najmniej licznej grupy znaleźli się mieszkańcy powiatu rybnickiego (223 rodziny), m. Żory (263 rodziny), a także m. Siemianowice Śląskie (305 rodzin).

POTRZEBA OCHRONY MACIERZYŃSTWA

Z punktu widzenia przyrostu naturalnego niezwykle istotna jest również analiza danych dotyczących korzystania z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa (w tym wielodzietności¹⁵).

Wśród powodów przyznawania świadczeń pomocy społecznej potrzeba ochrony macierzyństwa pod względem liczby rodzin wskazujących występowanie omawianej trudnej sytuacji życiowej ulokowała się na szóstej pozycji. W roku 2015 w całym kraju z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa przyznano świadczenia 127 015 rodzinom, z czego 10 538 rodzinom z województwa śląskiego (3 255 rodzinom ze wsi – 30,9%).

Względem pozostałych województw śląskie w latach 2002 – 2015 w większości przypadków lokowało się na trzeciej pozycji za mazowieckim i wielkopolskim. Wyjątek stanowiły lata 2015 i 2004, kiedy to śląskie znalazło się na pozycji czwartej.

Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w województwie śląskim z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w analizowanym okresie czasu wzrastała i spadała. Najwyższą wartość osiągnęła w roku 2003 (11 255 rodzin), natomiast najniższą w roku 2006 (6 904 rodziny).

¹⁴ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-.../>

¹⁵ wielodzietność jest wyodrębniana z potrzeby ochrony macierzyństwa w sprawozdaniach od roku 2004

Wykres 17. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w latach 2002 – 2015.

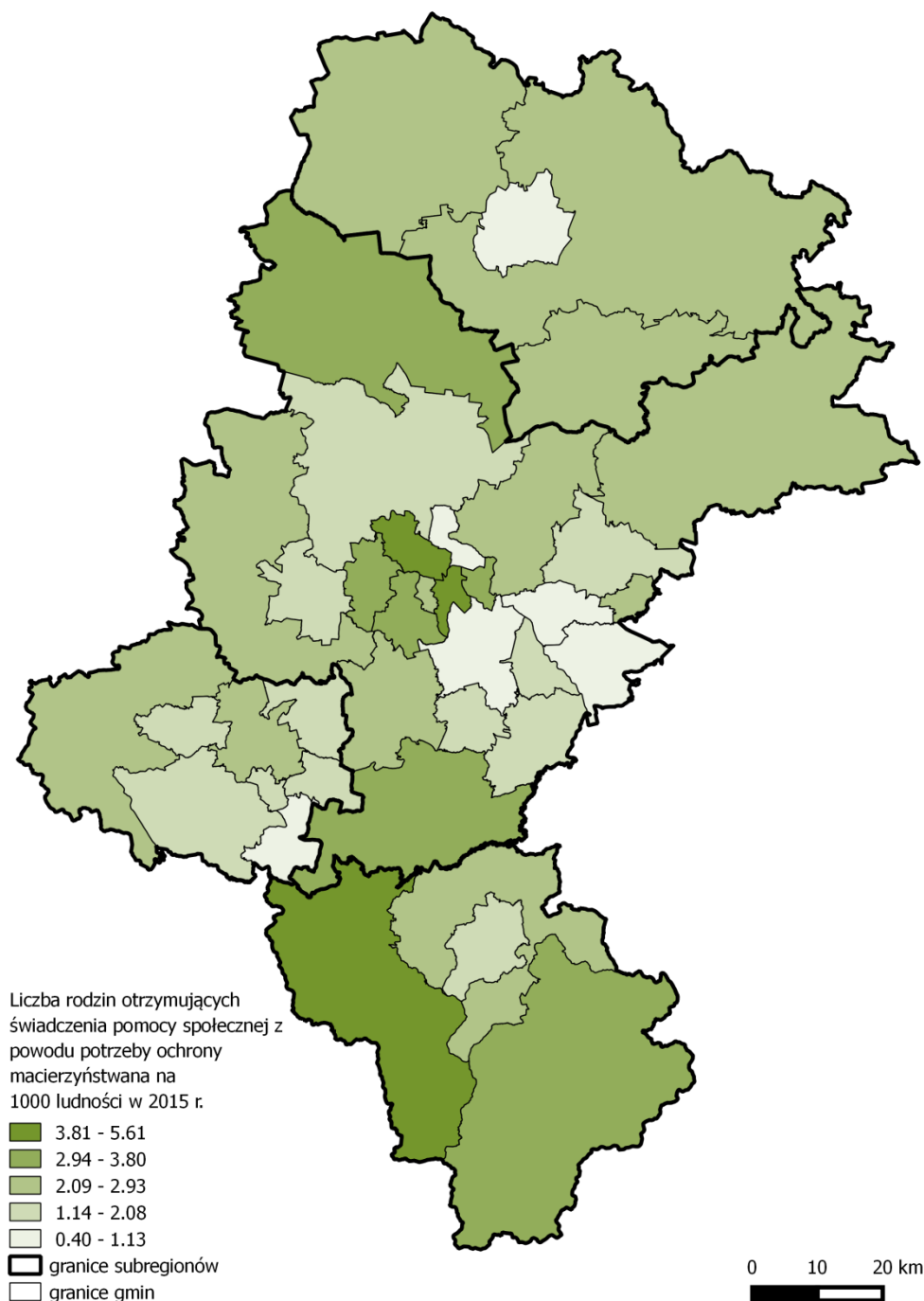
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych¹⁶ - stan na dzień 17.11.2016 r.

W poszczególnych powiatach województwa śląskiego liczba rodzin, w których stwierdzono występowanie potrzeby ochrony macierzyństwa w 2015 r. mieściła się w przedziale od 44 rodzin (m. Jaworzno) do 895 rodzin (powiat cieszyński). Poza wskazanym powiatem cieszyńskim wysokie wyniki osiągnęto również w m. Bytom (651 rodzin), m. Chorzów (616 rodzin) oraz m. Zabrze (565 rodzin). Natomiast niskie wyniki (poza m. Jaworzno) osiągnęto również w m. Jastrzębie Zdrój (55 rodzin), m. Piekary Śląskie (56 rodzin) oraz m. Sosnowiec (83 rodziny).

Po przeliczeniu na 1 000 ludności stwierdzono, że najwięcej rodzin korzystało ze świadczeń pomocy społecznej z powodu ochrony macierzyństwa w Chorzowie (5,6), powiecie cieszyńskim (5,0), a także w Bytomiu (3,8). Najmniej natomiast korzystało ze wskazanych powyżej świadczeń w Sosnowcu (0,4), Jaworznie (0,5), Jastrzębiu – Zdroju (0,6), a także w Katowicach (0,6).

¹⁶ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-.../>

Mapa 5. Liczba rodzin z województwa śląskiego korzystająca ze świadczeń pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa na 1 000 mieszkańców w 2015 r.

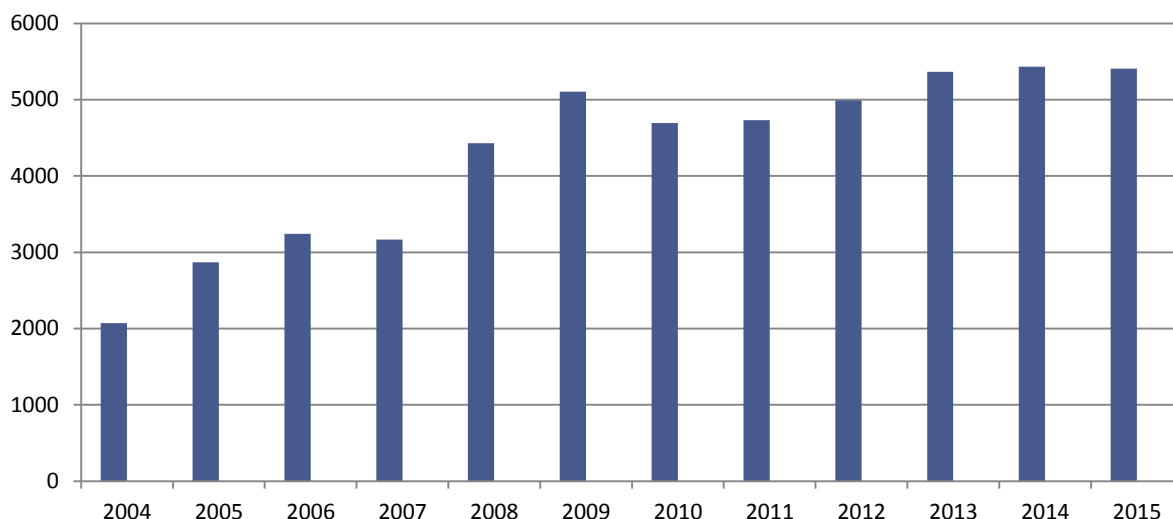
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych MPiPS-03-śląskie – otrzymanych z ROPS w Katowicach. Stan na dzień 17.03.2016 r.

WIELODZIETNOŚĆ

Jak wspomniano wcześniej, kategoria *potrzeba ochrony macierzyństwa* jako jeden z powodów ubiegania się o świadczenia z pomocy społecznej zawiera w sobie wielodzietność. W roku 2015 z powodu wielodzietności otrzymało wsparcie 5 407 rodzin z województwa śląskiego, z czego 1 799 rodzin ze wsi (33,3%).

Analiza zmian zachodzących w liczbie rodzin będących beneficjentami świadczeń pomocy społecznej z powodu wielodzietności w ostatnich jedenastu latach wykazała, że wartości mieściły się w przedziale od 2 071 (2004 r.) do 5 434 (2014 r.).

Wykres 18. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu wielodzietności w latach 2002 – 2015.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych¹⁷ - stan na dzień 17.11.2016r.

Wśród powiatów województwa śląskiego najwięcej świadczeń w 2015 r. przyznano w powiatach: cieszyńskim (424 rodzinom), żywieckim (387 rodzinom) i m. Chorzów (358 rodzinom). Najmniej natomiast w m. Sosnowiec (13 rodzinom), m. Piekary Śląskie (33 rodzinom), m. Jaworzno (również 33 rodzinom), a także m. Jastrzębie Zdrój (40 rodzinom).

Warte uwagi są również dane dotyczące średniej liczby osób w rodzinach pobierających świadczenia z powodu wielodzietności. W województwie śląskim średnia liczba osób we wskazanych rodzinach wyniosła 5,66. Uzyskany wynik uplasował region na 11 pozycji. Wyższe wyniki osiągnęły kolejno województwa: zachodniopomorskie (5,89), podkarpackie (5,84), lubelskie (5,84), małopolskie (5,77), kujawsko-pomorskie (5,77), podlaskie (5,76), pomorskie (5,74), mazowieckie (5,71), opolskie (5,69) oraz świętokrzyskie (5,68). Warto wskazać, że w analizowanym okresie czasu obserwowano systematyczny spadek średniej liczby osób w rodzinach pobierających świadczenia z powodu wielodzietności w województwie śląskim. Najwyższą wartość wskaźnik osiągnął w roku 2004, kiedy to wyniósł 6,35.

Na tle pozostałych powiatów województwa śląskiego w roku 2015 pod względem średniej liczby osób w rodzinach wielodzietnych objętych pomocą wyróżniały się Sosnowiec (6,62), Jastrzębie Zdrój (6,40) oraz Świętochłowice (6,04), w których uzyskano najwyższe wartości. Wskazując powiaty, w których uzyskane wartości były najniższe, należy wymienić: Piekary Śląskie (5,09), powiat będziński (5,28), a także Jaworzno (5,33).

¹⁷ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spoecznej/statystyka-za-rok-.../>

Tabela 4. Rodziny z powiatów województwa śląskiego korzystające ze świadczeń pomocy społecznej z powodu wielodzietności w 2015 r.

Nazwa powiatu	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Średnia liczba osób w rodzinach
będziński	782	148	5,28
bielski	1179	212	5,56
bieruńsko-lędziński	395	66	5,98
cieszyński	2445	424	5,77
częstochoowski	902	168	5,37
gliwicki	1103	197	5,60
kłobucki	560	102	5,49
lubliniecki	940	167	5,63
mikołowski	853	150	5,69
myszkowski	385	69	5,58
pszczyński	962	169	5,69
raciborski	953	167	5,71
rybnicki	438	79	5,54
tarnogórski	715	122	5,86
wodzisławski	966	172	5,62
zawierciański	838	145	5,78
żywiecki	2287	387	5,91
m. Bielsko-Biała	757	130	5,82
m. Bytom	1691	298	5,67
m. Chorzów	1998	358	5,58
m. Częstochowa	698	129	5,41
m. Dąbrowa Górnicza	487	89	5,47
m. Gliwice	1013	186	5,45
m. Jastrzębie-Zdrój	256	40	6,40
m. Jaworzno	176	33	5,33
m. Katowice	254	47	5,40
m. Mysłowice	248	42	5,90
m. Piekary Śląskie	168	33	5,09
m. Ruda Śląska	897	152	5,90
m. Rybnik	1276	231	5,52
m. Siemianowice Śląskie	559	97	5,76
m. Sosnowiec	86	13	6,62
m. Świętochłowice	405	67	6,04
m. Tychy	924	167	5,53
m. Zabrze	1629	281	5,80
m. Żory	405	70	5,79

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych MPIPS-03-śląskie – otrzymanych z ROPS w Katowicach. Stan na dzień 17.03.2016 r.

BEZPIECZEŃSTWO SOCJALNE – INFORMACJE UZUPEŁNIAJĄCE

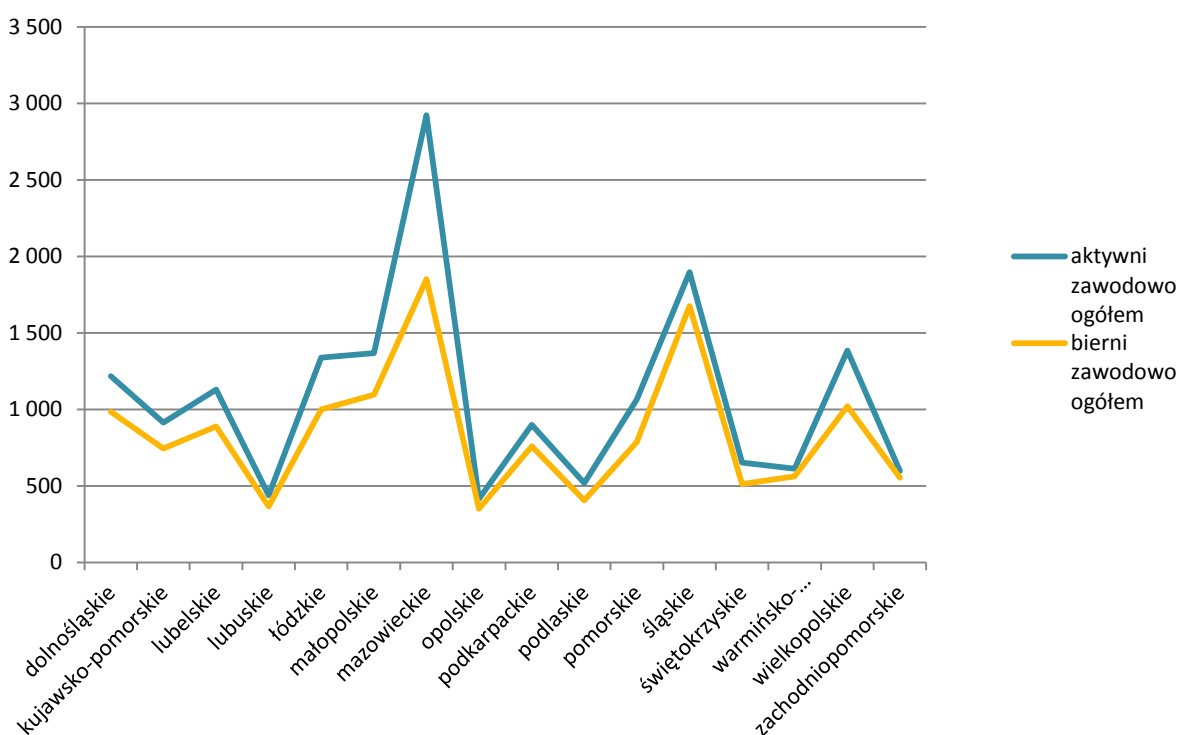
W trakcie opracowywania niniejszego dokumentu zdecydowano, że rozdział dotyczący bezpieczeństwa socjalnego będzie zakończony podrozdziałem zawierającym tzw. informacje uzupełniające.

STOSUNEK AKTYWNYCH ZAWODOWO DO BIERNYCH ZAWODOWO

Do uzupełnienia diagnozy dotyczącej aktywności zawodowej mieszkańców regionu może posłużyć określenie stosunku aktywnych zawodowo do biernych zawodowo, który w 2015 r. wynosił 53,1%/46,9%. Wprawdzie w województwie śląskim (podobnie jak w pozostałych województwach) stwierdzono przewagę osób pracujących lub gotowych do podjęcia pracy nad nieaktywnymi zawodowo, jednak wyniosła ona jedynie 6,2 p.p. Niższe od śląskiego wartości wskaźnika stwierdzono jedynie w zachodniopomorskim (51,9%/48,1%) i warmińsko-mazurskim (52,2%/47,8%). Najwyższy w kraju udział procentowy osób aktywnych zawodowo stwierdzono w województwie mazowieckim, gdzie wyniósł on 61,2%.

Analizując zmiany zachodzące w województwie śląskim w wyżej wskazanym zakresie w latach 2002 – 2015 stwierdzono, że największy udział procentowy aktywnych zawodowo odnotowano w roku 2014, kiedy wyniósł on 53,8 %, natomiast najniższy w roku 2007, kiedy wyniósł on 50,2%.

Wykres 19. Liczba osób aktywnych zawodowo i biernych zawodowo w 2015 r. [tys. osób].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 21.12.2016 r.

WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ WEDŁUG WIEKU

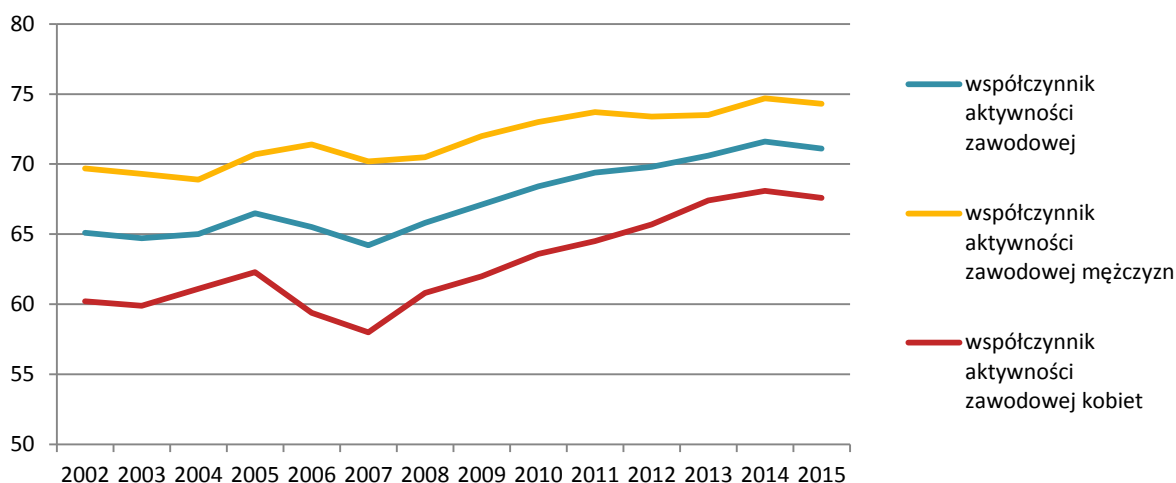
Na potrzeby dokumentu analizie poddano również współczynnik aktywności zawodowej według wieku produkcyjnego, rozumianego jako procentowy udział aktywnych zawodowo w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym (wiek zdolności do pracy; obejmuje mężczyzn w wieku 18 – 64 lata i kobiety w wieku 18 – 59 lat).

Województwo śląskie w ostatnich latach charakteryzowało się jednym z najniższych współczynników aktywności zawodowej w porównaniu do pozostałych województw. W roku 2015 z wartością wskaźnika 71,1 region uplasował się na pozycji piętnastej. Niższy wynik uzyskało jedynie

województwo warmińsko-mazurskie (69,7). Współczynnik aktywności zawodowej najwyższą wartość uzyskał w mazowieckim (79,5).

Jak widać w tabeli, w województwie śląskim widoczna była różnica w wartościach współczynnika aktywności zawodowej obliczonego osobno dla mężczyzn i kobiet. Mimo iż niezmiennie w analizowanym przedziale czasowym widoczna była przewaga na korzyść mężczyzn, obserwowane jest jednak stopniowe zmniejszanie dystansu w wartościach wskaźników.

Wykres 20. Współczynnik aktywności zawodowej wg wieku produkcyjnego i płci w województwie śląskim w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 11.01.2017 r.

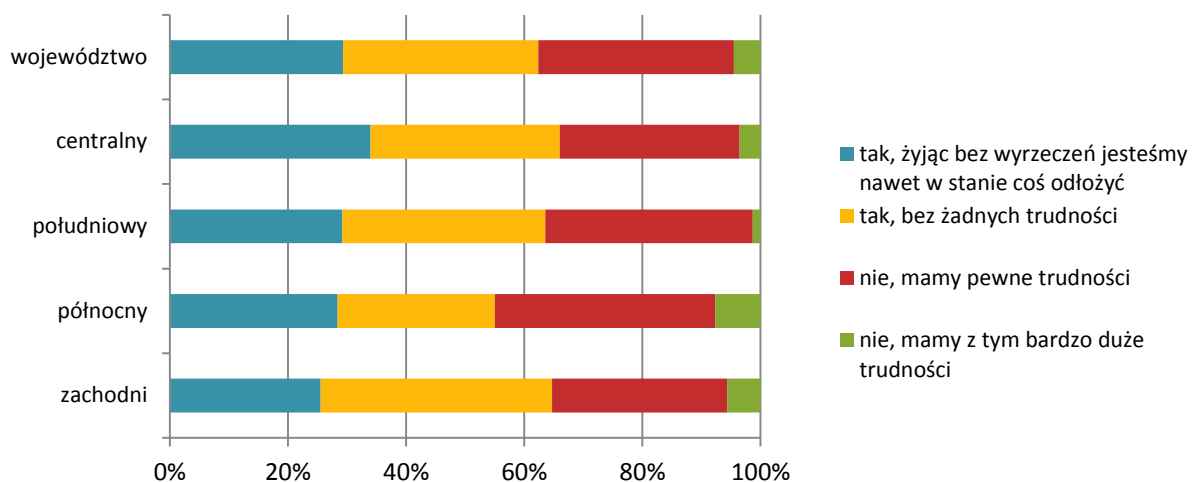
SUBIEKTYWNA OCENA SYTUACJI MATERIALNEJ I POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA SOCJALNEGO MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Cennym źródłem informacji są również wyniki badania ankietowego, a w szczególności części dotyczącej sytuacji materialnej mieszkańców województwa śląskiego, jak również poziomu ich poczucia bezpieczeństwa socjalnego.

Na podstawie uzyskanych wyników badania można stwierdzić, że 62,4% mieszkańców województwa śląskiego w wieku 18 – 39 lat dysponuje wystarczającą ilością środków finansowych, z czego 29,3% żyjąc bez wyrzeczeń jest w stanie coś odłożyć, natomiast 33,1% uważa, że nie ma trudności finansowych.

W podziale terytorialnym najlepiej sytuacja przedstawiała się w subregionie centralnym, gdzie 66,0% mieszkańców subregionu posiadało wystarczające środki finansowe, natomiast najgorzej w subregionie północnym, gdzie wystarczające środki finansowe posiadało 55,0% mieszkańców subregionu. Wyniki uzyskane w pozostałych subregionach były zbliżone i osiągnęły wartość 64,7% w zachodnim i 63,6% w południowym. Należy również zauważyć, że wśród mieszkańców danego subregionu największy udział osób będących w stanie bez wyrzeczeń coś odłożyć stwierdzono w centralnym, gdzie wyniósł on 34,0%.

Wykres 21. Pytanie ankietowe *Czy środki finansowe (netto), którymi dysponuje Pana/Pani gospodarstwo domowe są wystarczające?*

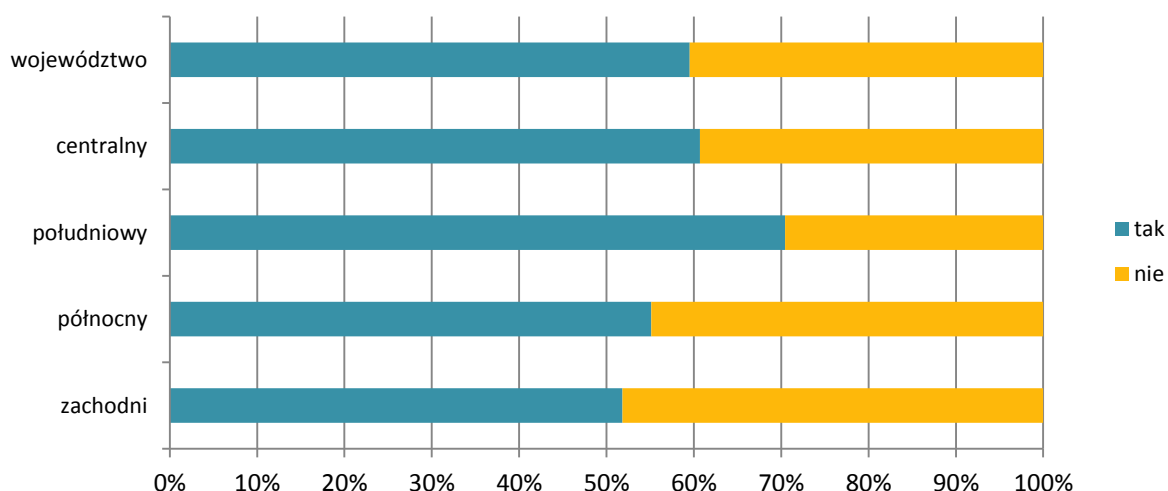

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Wśród mieszkańców województwa śląskiego będących w wieku 18 – 39 lat ponad połowa (59,5%) posiadała w 2016 r. odłożoną gotówkę, lokaty, fundusze czy obligacje, w wysokości pozwalającej na utrzymanie się co najmniej przez 1 miesiąc.

Pod względem statystycznym najlepiej wypadł subregion południowy, w którym 70,4% mieszkańców posiadało wyżej wskazane środki, natomiast 29,6% ich nie posiadało. Najgorzej natomiast wypadł subregion zachodni, w którym udział procentowy osób posiadających zabezpieczenie finansowe na przyszłość posiadało 51,8% i był zbliżony do udziału procentowego mieszkańców wskazujących na brak posiadania oszczędności, tj. 48,2%.

Wykres 22. Pytanie ankietowe *Czy posiada Pan/i jakiegokolwiek oszczędności (odłożona gotówka, lokaty, fundusze, obligacje, inne) w wysokości pozwalającej na utrzymanie się co najmniej przez 1 miesiąc?*

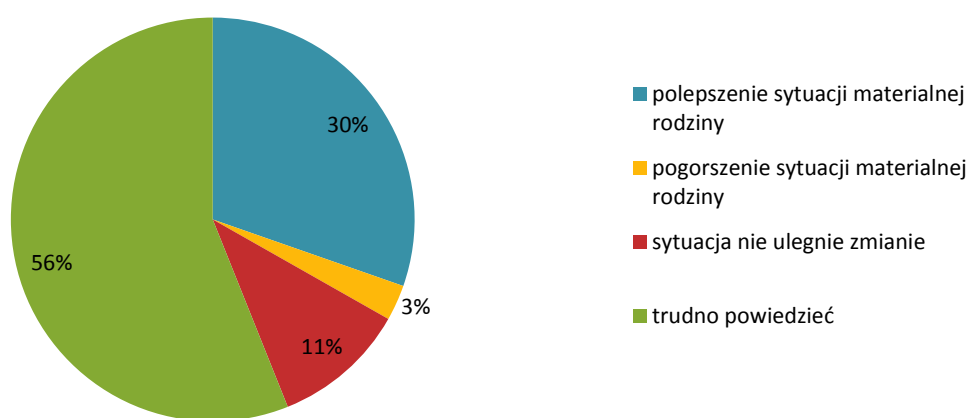

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Ponad połowa osób z omawianego przedziału wiekowego uważała swoją sytuację materialną za stabilną. Niemal co trzecia z nich spodziewała się poprawy sytuacji materialnej w najbliższych latach. Wątpliwości co do zmiany obecnej sytuacji miał natomiast co dziesiąty mieszkaniec województwa. Najmniej osób uważało, że sytuacja materialna jego rodziny ulegnie pogorszeniu.

Na polepszenie sytuacji materialnej najczęściej liczyli mieszkańcy subregionu północnego (45,1% odpowiedzi zebranych wśród mieszkańców subregionu północnego), pogorszenia sytuacji materialnej najczęściej spodziewali się mieszkańcy centralnego (5,0%), brak zmiany w obecnej sytuacji materialnej przewidywali najczęściej mieszkańcy południowego (16,7%), natomiast największą trudność z podjęciem decyzji mieli mieszkańcy zachodniego (64,7%).

Wykres 23. Pytanie ankietowe dotyczące spodziewanej w najbliższych pięciu latach zmiany dotyczącej sytuacji materialnej rodziny.

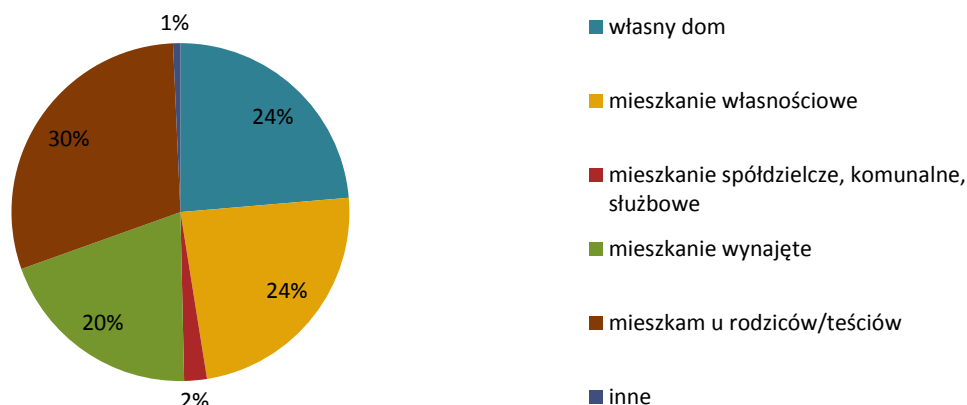

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Badając sytuację materialną mieszkańców województwa śląskiego skupiono się również na ich warunkach mieszkaniowych. Jak wynika z zebranych danych, najwięcej osób w województwie śląskim nadal mieszkało z rodzicami lub przeprowadziło się do teściów. Osoby kwalifikujące się do wskazanej grupy stanowiły 29,8% mieszkańców. Zbliżone wyniki natomiast uzyskano w przypadku posiadaczy mieszkania własnościowego (23,8%) i własnego domu (23,6%). Nieco mniej osób (19,9%) w 2016 r. wynajmowało mieszkanie. Najmniej liczną grupę stanowiły osoby w wieku od 18 do 39 lat posiadające mieszkanie spółdzielcze, komunalne i służbowe (2,2%), jak również inne miejsca zamieszkania, nie wskazane powyżej (0,7%).

W podziale na subregiony województwa stwierdzono, że najwięcej osób posiadających mieszkanie własnościowe mieszkało w subregionie centralnym. Mieszkańcy pozostałych subregionów statystycznie najczęściej mieszkali u rodziców lub teściów. Dodatkowo należy wskazać, że we wszystkich subregionach z rodzicami lub teściami najczęściej mieszkaly osoby z przedziałów wiekowych 18 – 24 lat oraz 25 – 29 lat (ze znaczną przewagą osób z pierwszego przedziału wiekowego), natomiast mieszkanie własnościowe posiadały najczęściej osoby z przedziałów wiekowych 30 – 34 lat oraz 35 – 39 lat.

Wykres 24. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanego przez mieszkańców województwa śląskiego posiadania określonego lokalu mieszkalnego.

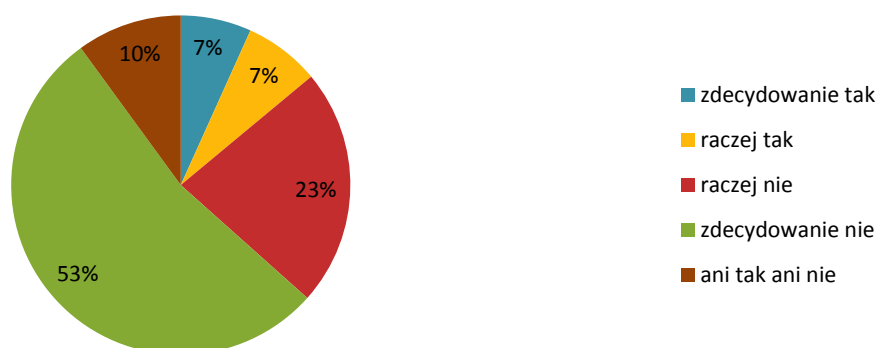

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Zajmując się zasobnością mieszkańców danego terytorium należy również zwrócić uwagę na zagadnienie przeciwstawne, a dotyczące ich zobowiązań finansowych. Na podstawie wyników ankiety można stwierdzić, że niemal połowa młodych mieszkańców województwa (43,6%) posiadała zobowiązania finansowe w formie kredytów (w tym hipotecznego), pożyczek (powyżej 10 tys. zł) lub innych. Należy zwrócić uwagę, że kredyt hipoteczny na zakup domu lub mieszkania własnościowego posiadało 20,6% mieszkańców regionu.

Z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa socjalnego niezwykle istotne wydaje się poczucie stabilności zatrudnienia, w tym przypadku rozumianego jako brak obawy przed utratą pracy. Jak wskazują wyniki przeprowadzonej ankiety, 76% mieszkańców województwa śląskiego nie obawiało się utraty pracy, z czego 53% było o tym przekonanych. Utraty zatrudnienia obawiało się jedynie 14% wskazanych osób, z czego 7% była tego zupełnie pewna. Trudność z odpowiedzią na powyższe pytanie miało 10% mieszkańców regionu.

Wykres 25. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej obawy mieszkańców województwa śląskiego przed utratą pracy.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

PRZYROST NATURALNY LUDNOŚCI

Zgodnie z definicją Głównego Urzędu Statystycznego, z którego danych korzystano w poniższym opracowaniu, przyrost naturalny ludności to nic innego jak *różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie czasu.*¹⁸

Schemat 2. Elementy rozdziału dotyczącego przyrostu naturalnego.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS.

URODZENIA

Zgodnie z definicją wskazaną przez Główny Urząd Statystyczny za urodzenie uważane jest *całkowite wydalenie lub wydobycie z ustroju matki produktu zapłodnienia niezależnie od czasu trwania ciąży.* Zgodnie z rekomendacjami Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), obecnie funkcjonują dwie kategorie urodzenia:

1. urodzenia żywe – za które uważa się noworodka, który bezpośrednio po wydaleniu lub wydobyciu z ustroju matki wykazywał przynajmniej jedną z oznak życia (bicie serca, oddychanie, tętnienie pępowiny, skurcze mięśni zależnych od woli), jeżeli: - ważył co najmniej 1001 g lub ważył mniej niż 1001 g, a co najmniej 601 g i przeżył co najmniej 24 godz.;
2. urodzenia martwe – za które uważa się noworodka, którego zgon nastąpił przed całkowitym wydaleniem lub wydobyciem z ustroju matki i którego waga wynosiła w chwili urodzenia co najmniej 1001 g.¹⁹

URODZENIA OGÓŁEM

W roku 2014²⁰ w Polsce urodziło się 377 tys. dzieci, z czego 43 tys. w województwie śląskim (11,4% urodzeń ogółem). Województwo śląskie w analizowanym okresie czasu pod względem liczby urodzeń ogółem utrzymywało się na pozycji wicelidera. Pozycję lidera osiągnęło województwo mazowieckie.

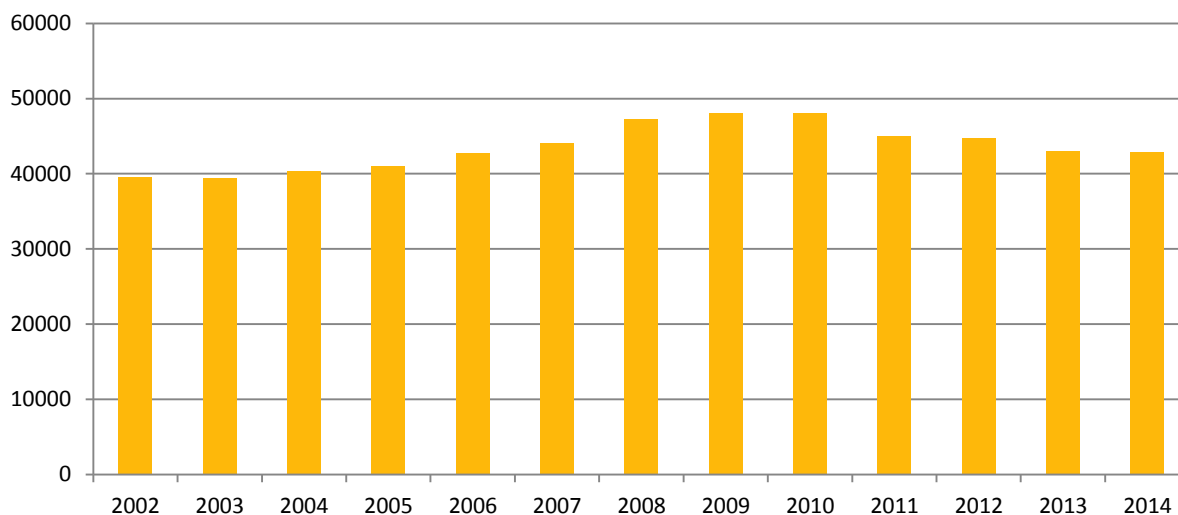
¹⁸ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojecie.html>

¹⁹ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/858,pojecie.html>

²⁰ dostępne dla 2015 roku dane dotyczą wyłącznie urodzeń żywych. Brak opracowanych danych o urodzeniach martwych wynika z wprowadzenia nowego dokumentu „karta martwego urodzenia” (rozporządzenie Ministra Zdrowia – DZ. U. 2015, poz. 171, z dn. 12 stycznia 2015 r.) niezawierającego podstawowych danych medycznych.

W latach 2003 – 2009 w regionie obserwowano systematyczny wzrost liczby urodzeń ogółem. Najwyższą liczbę urodzeń odnotowano w roku 2009, kiedy to uzyskała ona wartość 48 071. Od roku 2010 odnotowywano systematyczny spadek liczby urodzeń ogółem. Wskazana powyżej tendencja obserwowana była nie tylko w województwie śląskim, ale również na poziomie kraju.

Wykres 26. Liczba urodzeń ogółem w województwie śląskim w latach 2002 - 2014.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych²¹ - stan na dzień 10.10.2016 r.

URODZENIA ŻYWE

Dane statystyczne opracowane przez GUS na podstawie sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego pozwoliły wydzielić z liczby urodzeń ogółem, liczbę urodzeń żywych w poszczególnych województwach. Na ich podstawie stwierdzono, że w roku 2015 w województwie śląskim liczba urodzeń żywych wyniosła 41 611.

Biorąc pod uwagę wyniki uzyskane w ostatnich latach zauważono, że układ poszczególnych województw względem siebie jest identyczny jak w przypadku urodzeń ogółem.

Tabela 5. Liczba urodzeń żywych w poszczególnych województwach w latach.

Jednostka terytorialna	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
dolnośląskie	26 552	27 591	29 847	29 826	29 549	27 660	27 239	25 805	27 174	26 258
kujawsko-pomorskie	21 142	21 814	23 253	23 059	22 596	20 971	20 764	19 853	20 031	19 190
lubelskie	21 496	21 795	23 009	22 964	22 635	21 363	21 214	19 738	19 828	19 715
lubuskie	10 423	10 796	11 351	11 499	10 939	10 421	10 367	9 737	9 716	9 420
łódzkie	23 395	23 869	25 512	26 052	25 526	23 952	23 851	22 420	22 704	22 113
małopolskie	32 652	34 071	36 852	37 286	37 049	35 524	35 117	34 307	34 419	34 721

²¹ <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

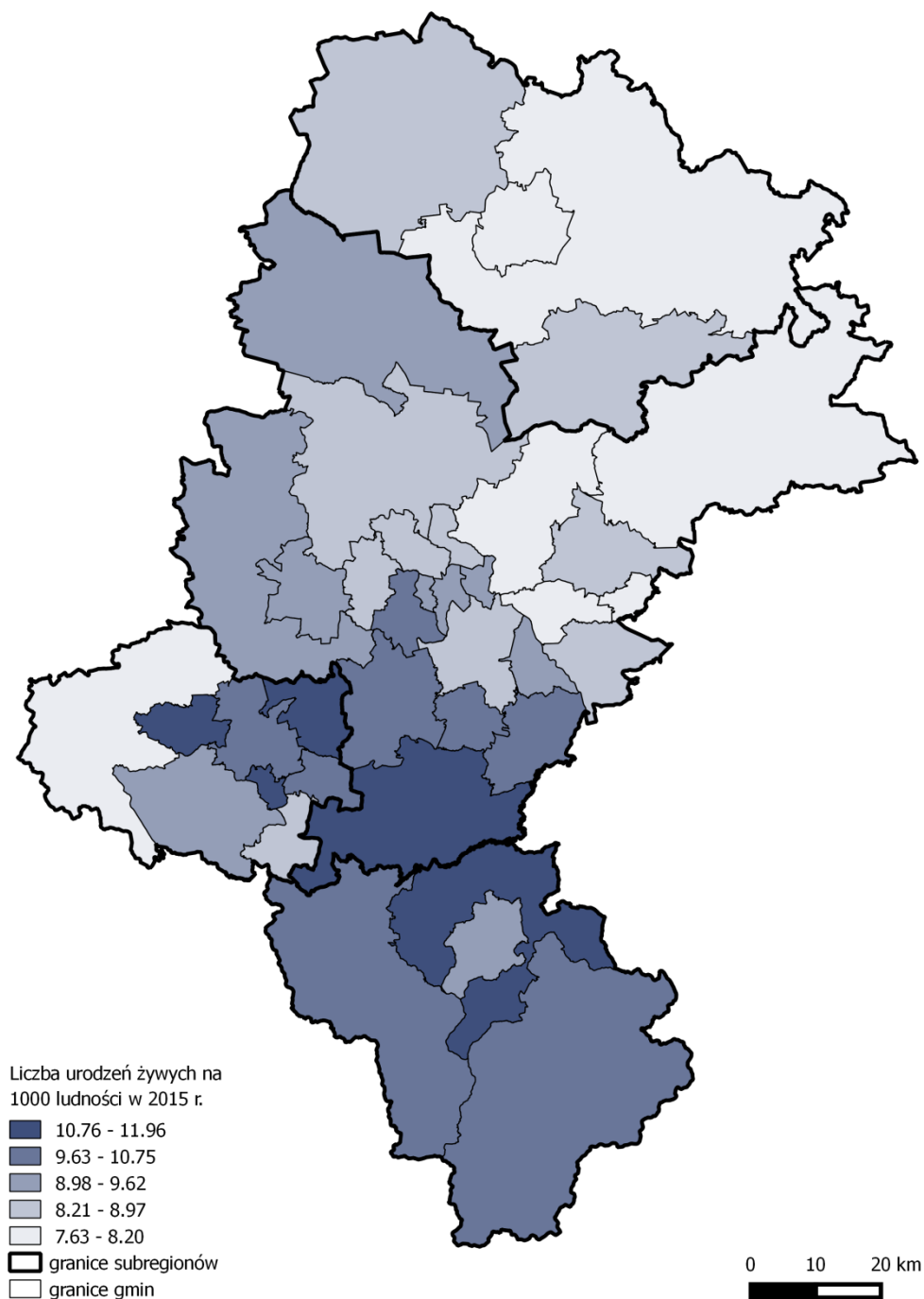
mazowieckie	52 787	55 140	58 714	59 841	60 756	57 258	57 281	55 400	57 139	57 456
opolskie	8 460	8 493	9 177	9 280	9 163	8 686	8 939	8 227	8 593	8 289
podkarpackie	20 281	20 967	22 224	22 368	21 990	21 130	21 064	20 373	19 953	19 566
podlaskie	11 045	11 196	11 945	12 202	11 928	11 155	11 161	10 619	11 029	10 825
pomorskie	24 259	25 474	27 430	27 343	26 890	25 059	25 052	23 938	24 610	24 596
śląskie	42 458	43 858	46 994	47 860	47 814	44 803	44 565	42 829	42 720	41 611
świętokrzyskie	11 349	11 971	12 736	12 741	12 445	11 600	11 510	10 720	10 756	10 579
warmińsko-mazurskie	15 094	15 616	16 339	16 538	15 771	14 750	14 330	13 624	13 958	13 121
wielkopolskie	36 440	38 114	40 925	40 882	40 909	38 082	37 833	36 561	37 000	36 760
zachodniopomorskie	16 411	17 108	18 191	17 848	17 340	16 002	15 970	15 425	15 530	15 088

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 11.10.2016 r.

Pod względem liczby urodzeń żywych w roku 2015 w poszczególnych powiatach województwa śląskiego najlepsze wyniki osiągnęły: m. Katowice (2 597), powiat cieszyński (1 780), powiat bielski (1 744) oraz m. Częstochowa (1 742). Natomiast najniższe wyniki osiągnęły: m. Piekary Śląskie (482), m. Świętochłowice (483), a także powiat bieruńsko-lędziński (599).

W przeliczeniu liczby urodzeń żywych na 1 000 ludności stwierdzono, że najwięcej dzieci przyszło na świat w powiatach pszczyńskim (12,0) i rybnickim (11,3), natomiast najmniej w Częstochowie (7,6), Sosnowcu (7,8) oraz w powiecie częstochowskim (7,8).

Mapa 6. Liczba urodzeń żywych na 1 000 ludności w 2015 roku.

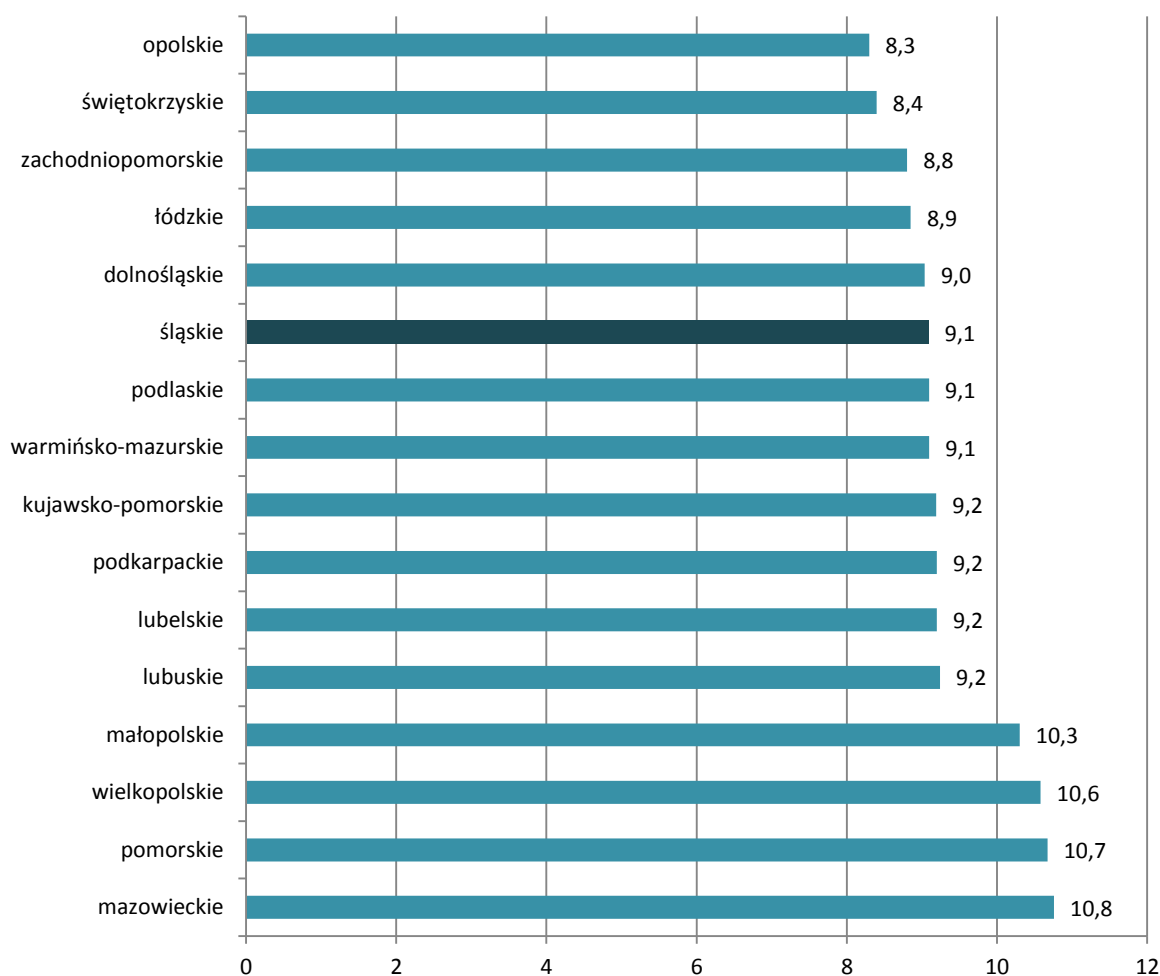
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 11.10.2016 r.

Województwo śląskie względem pozostałych województw wyróżniało się pod względem ilości urodzeń żywych w miastach. W regionie w 2014 roku aż 75,5% urodzeń żywych stwierdzono w miastach, natomiast jedynie 24,5% na wsi. W pozostałych regionach Polski rozmieszczenie w obrębie wymienionych wyżej kategorii było bardziej równomierne (na poziomie kraju 58,9% urodzeń żywych w miastach). Należy jednak zwrócić uwagę, że wysoki odsetek urodzeń żywych

w miastach stwierdzono również w dolnośląskim (67,5%) i zachodniopomorskim (65,0%), czyli w województwach, które podobnie jak śląskie charakteryzują się wysokim współczynnikiem urbanizacji.

Istotny wpływ na liczbę bezwzględną urodzeń żywych miała liczba ludności zamieszkująca badany region. Jak wynika z danych statystycznych, najwięcej ludności mieszkało w województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim i małopolskim. W celu uzupełnienia informacji dotyczącej urodzeń żywych wydaje się niezbędne przeanalizowanie liczby urodzeń żywych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.

Wykres 27. Liczba urodzeń żywych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 01.02.2017 r.

Z zebranego materiału wynika, że w 2015 r. wartość wskaźnika dla województwa śląskiego wyniosła 9,1. Uzyskany wynik był niższy od średniej krajowej (9,6) i umiejscowił region dopiero na 11 pozycji względem pozostałych województw. Należy jednak zaznaczyć, że województwa znajdujące się w czołówce pod względem ilości urodzeń żywych ogółem, po przeliczeniu wskaźnika znalazły się również w pierwszej czwórce pod względem osiągniętych wyników (w tym mazowieckie również zajęło pozycję lidera).

WIEK RODZICÓW

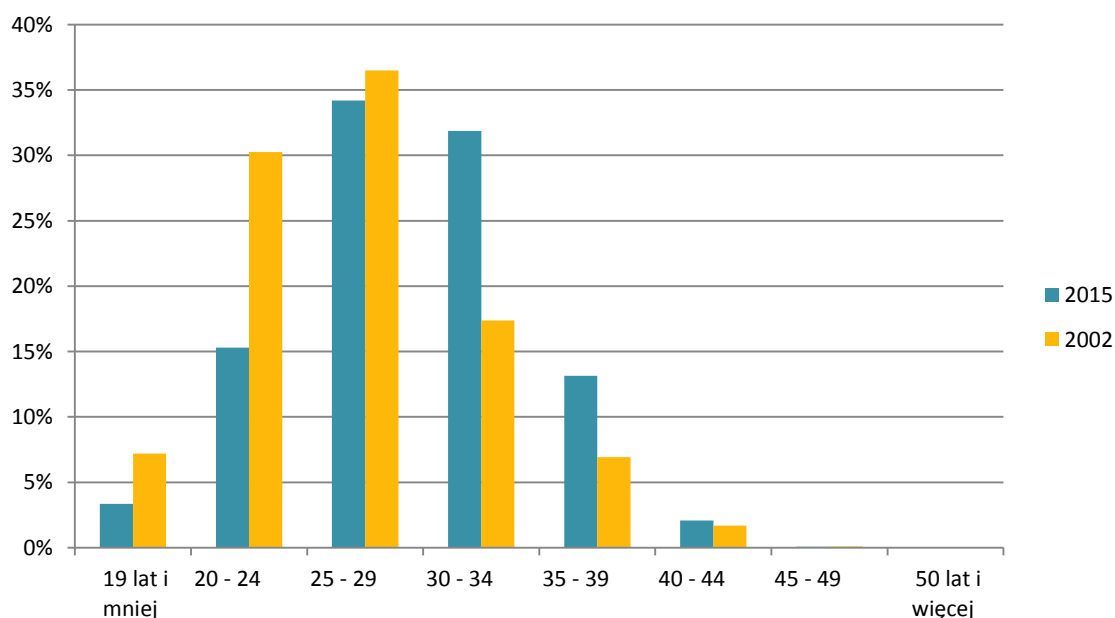
Na wstępie należy wyjaśnić, że dostępne dane statystyczne zawierają jedynie informacje dotyczące wieku matki. Jednak ze względu na fakt, że w statystyce stosowane jest nazewnictwo „wiek rodziców”, zdecydowano się również na używanie w opracowaniu wskazanego określenia. Sytuacja podobnie wygląda w przypadku danych dotyczących wykształcenia i źródła utrzymania rodziców.

W roku 2015 w województwie śląskim najwięcej dzieci urodziły kobiety w wieku rozrodczym w przedziale wiekowym 25 – 29 lat (34,2% - 14 230 dzieci)²². Pod względem liczebności kolejną grupę stanowiły matki mieszczące się w przedziale wiekowym 30 – 34 lata (31,9% - 13 262 dzieci). Należy jednak wskazać, że analizując wyniki uzyskane w latach 2002 – 2015 zauważono zmniejszanie się dystansu pomiędzy wskazanymi dwoma przedziałami wiekowymi matek, na co wpływ miał przyrost liczby dzieci rodzonych przez starsze matki oraz spadek liczby dzieci rodzonych przez matki młodsze. W roku 2015 różnica wyniosła zaledwie 2,3 p.p.

Kolejną grupę matek stanowiły kobiety w wieku 20 – 24 lata (15,3% - 6 365 dzieci) oraz w wieku 35 – 39 lat (13,1% - 5 467 dzieci). W tym przypadku również stwierdzono zbliżony udział procentowy wskazanych grup kobiet w liczbie analizowanych urodzeń ogółem, a także stopniowy spadek udziału rodzących w wieku 20 – 24 lata, przy jednoczesnym wzroście udziału rodzących w wieku 35 – 39 lat.

W ostatnich latach najrzadziej rodziły kobiety najmłodsze (19 lat i mniej w 2015 r. - 1 392 dzieci) i najstarsze (40 – 44 lata w 2015 r. – 868 dzieci; 45 – 49 lat w 2015 r. – 27 dzieci). W analizowanym okresie czasu mieszkanki województwa śląskiego w wieku 50 lat i więcej (czyli po wieku rozrodczym) rodziły jedynie w roku 2002 i 2011 (po jednym dziecku).

Wykres 28. Udział procentowy urodzeń w poszczególnych grupach wiekowych matek z województwa śląskiego w latach 2002 i 2015.

²² Ogólna liczba dzieci nie jest zgodna z liczbą urodzeń żywych ogółem, ze względu na niepełne dane posiadane przez instytucje składające sprawozdania.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych²³ - stan na dzień 11.10.2016 r.

Jak wskazano na wykresie w roku 2015 najwięcej dzieci rodziły matki z dwóch przedziałów wiekowych: 25 – 29 oraz 30 – 34. W celu uzupełnienia analiz podjęto decyzję o zestawieniu ze sobą liczby urodzonych dzieci przez matki ze wskazanych przedziałów wiekowych z liczbą kobiet zamieszkujących województwo śląskie, a jednocześnie kwalifikujących do wskazanych grup. Skupiając się na wynikach uzyskanych w 2002 i 2015 roku stwierdzono, że wartość wskaźnika dla przedziału wiekowego 25 – 29 nie uległa znaczącej zmianie i w obu przypadkach przekroczyła 8,0%. Natomiast w przypadku kobiet w wieku 30 – 34 lata wartość wskaźnika znacząco wzrosła z 4,5% do 7,1%.

Tabela 6. Udział procentowy dzieci urodzonych w województwie śląskim przez matki z dwóch przedziałów wiekowych w liczbie kobiet należących do wskazanych przedziałów wiekowych w latach 2002 i 2015.

Nazwa wskaźnika	2015	2002
Liczba dzieci urodzonych przez matki w wieku 25 - 29	14 230	14 434
Liczba kobiet w wieku 25 -29	160 775	178 058
Udział procentowy kobiet w wieku 25 - 29 rodzących dzieci	8,9%	8,1%
Liczba dzieci urodzonych przez matki w wieku 30 - 34	13 262	6 869
Liczba kobiet w wieku 30 - 34	187 188	153 882
Udział procentowy kobiet w wieku 30 - 34 rodzących dzieci	7,1%	4,5%

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS oraz danych²⁴ - stan na dzień 11.10.2016r.

KOLEJNOŚĆ URODZENIA DZIECKA U MATKI

Kolejnym wskaźnikiem wykorzystanym w analizach była kolejność urodzenia dziecka żywego u matki. W tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że w przypadku ciąży mnogiej dzieci liczone są osobno, czyli np. matka rodząca bliźnięta w tabeli będzie ujęta jako matka rodząca 1 i 2 dziecko w kolejności²⁵.

W roku 2015 na poziomie kraju, jak również w poszczególnych województwach najliczniejszą grupę stanowiły kobiety rodzące po raz pierwszy. W przypadku mieszkank województwa śląskiego pierwsze dziecko urodziło 48,07% ogółu rodzących (20 004 dzieci) oraz drugie - 37,92% ogółu rodzących (15 779 dzieci). Udział procentowy kobiet, które zostały matkami po raz trzeci wyniósł 10,00% (4 160 dzieci), natomiast tych, które zostały matkami po raz czwarty wyniósł 2,54% (1 056 dzieci). Udział procentowy kobiet rodzących powyżej czwartego dziecka był nieznaczny i nie przekroczył 1,00%.

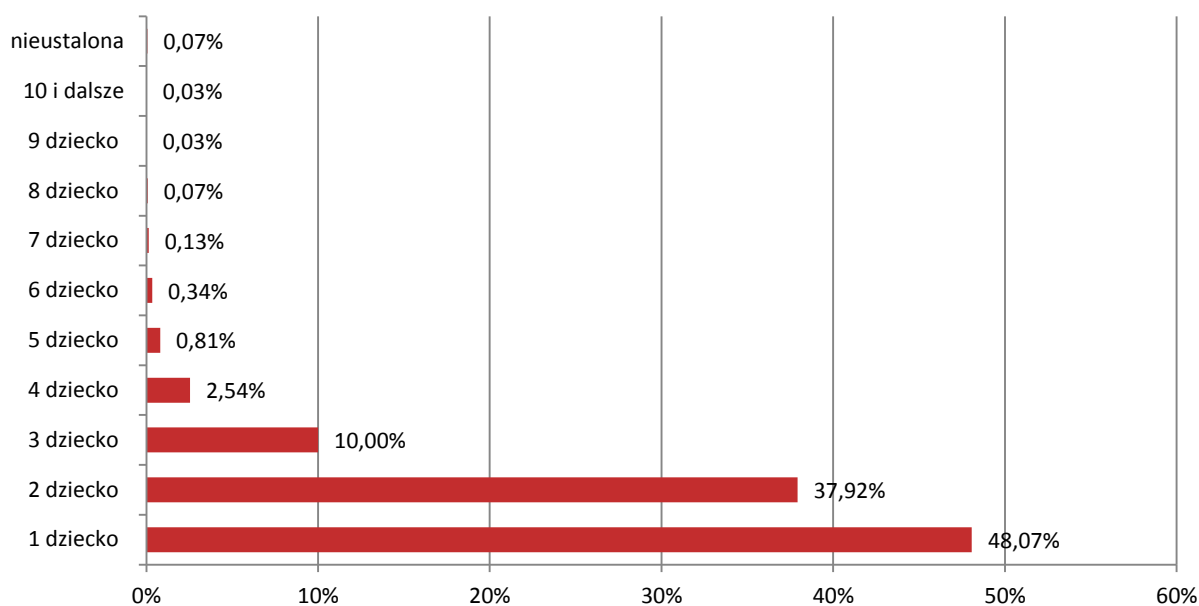
²³ <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

²⁴ <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

²⁵ w roku 2015 urodzenia wielorakie stanowiły 2,4% urodzeń żywych w województwie

Analiza zmian zachodzących w latach 2002 – 2015 w udziale procentowym poszczególnych grup matek nie wykazała istotnych zmian we wzajemnych proporcjach. W przypadku matek rodzących dziecko pierwsze w latach 2002 – 2011 ich udział wynosił ponad połowę urodzeń w regionie (najwyższy w roku 2006 – 53,61%), natomiast od roku 2012 udział wskazanej grupy wynosił poniżej połowy urodzeń w regionie (najniższy w roku 2015 – 48,07%). W przypadku matek rodzących zarówno drugie jak i trzecie dziecko, w ostatnich latach obserwuje się stopniowy wzrost ich udziału procentowego w ogóle urodzeń żywych w województwie.

Wykres 29. Udział procentowy urodzeń żywych w województwie śląskim według kolejności urodzenia dziecka u matki w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych²⁶ - stan na dzień 10.10.2016 r.

Analizując kolejność urodzonych dzieci u matki w 2015 r. stwierdzono najwyższe wyniki w podregionach:

- pierwsze dziecko – w katowickim i bielskim;
- drugie dziecko – w katowickim i bielskim;
- trzecie dziecko – w bielskim i rybnickim;
- czwarte dziecko – w katowickim i bielskim;
- piąte dziecko – w katowickim i bielskim;
- szóste dziecko – w katowickim i gliwickim;
- siódme dziecko – w katowickim i sosnowieckim;
- ósme dziecko – w bielskim i gliwickim;
- dziewiąte dziecko – w rybnickim i bytomskim;
- dziesiąte dziecko i dalsze – w katowickim i bytomskim.

Województwo śląskie na tle pozostałych województw w ostatnim roku uzyskało wysoką pozycję bez względu na kolejność urodzeń dziecka u matki. Niemal w każdym wypadku śląskie utrzymywało

²⁶ <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

pozycję wicelidera. Jedynie w przypadku urodzeń dziecka trzeciego w rodzinie, wynik uzyskany przez województwo śląskie ułożył je na pozycji trzeciej. Należy również zauważyć, że w przypadku narodzin dzieci żywych o nieustalonej kolejności urodzenia dziecka u matki, region zajął siódmą pozycję.

WYKSZTAŁCENIE RODZICÓW

W województwie śląskim statystyczna matka rodząca dziecko w 2015 r. była osobą wykształconą. Matki posiadające wykształcenie wyższe i średnie urodziły w sumie 33 831 dzieci żywych, co stanowiło 81,3% wszystkich urodzeń żywych w regionie. Zdecydowanymi liderkami były matki deklarujące posiadanie wykształcenia wyższego, które urodziły 20 345 dzieci.

Matki z wykształceniem zawodowym, gimnazjalnym i podstawowym urodziły w sumie 7 502 dzieci, co stanowiło 18,0% ogółu urodzeń żywych w badanym roku. Najmniej liczną grupę stanowiły matki z wykształceniem policealnym (239 dzieci) i niepełnym podstawowym (29 dzieci). W przypadku dziesięciorga dzieci nie ustalono poziomu wykształcenia ich matek.

Tabela 7. Liczba urodzeń żywych w województwie śląskim z podziałem na poziom wykształcenia rodziców w latach 2006 - 2015.²⁷

Poziom wykształcenia	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
wyższe	20 345	20 429	19 578	19 747	19 184	18 847	17 449	15 521	13 388	12 258
policealne	239	375	366	429	466	474	563	673	671	639
średnie	13 486	14 024	14 377	14 931	15 320	17 221	17 414	17 659	16 764	16 258
zasadnicze zawodowe	4 413	4 791	5 203	5 836	6 278	7 154	7 872	8 689	8 660	9 049
gimnazjalne	1 375	1 375	1 454	1 459	1 315	1 444	1 269	1 193	899	766
podstawowe	1 714	1 866	1 952	2 296	2 362	2 753	3 124	3 197	3 397	3 404
niepełne podstawowe	29	34	43	37	48	43	31	44	39	46
nieustalony	10	11	20	24	15	76	349	271	265	262

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych²⁸ - stan na dzień 11.10.2016 r.

Niewątpliwie na poziom wykształcenia matki ma również wpływ jej wiek, ze względu na poszczególne etapy szkolnictwa. Niemniej jednak ze względu na duży udział matek znajdujących się w przedziałach wiekowych umożliwiających posiadanie wykształcenia akademickiego przeanalizowano również kolejności urodzenia dziecka u matki, biorąc pod uwagę jednocześnie jej wiek i wykształcenie. Jak wynika z zebranego materiału, uzyskane wyniki pozwoliły stwierdzić, że w województwie śląskim najwięcej dzieci urodzonych w kolejności jako:

- 1 posiadało matkę w wieku 25 – 29 lat z wykształceniem wyższym;
- 2 posiadało matkę w wieku 30 – 34 lata z wykształceniem wyższym;

²⁷ W tabeli nie ujęto danych z lat 2002-2005 z powodu zmian w systemie edukacji.

²⁸ <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

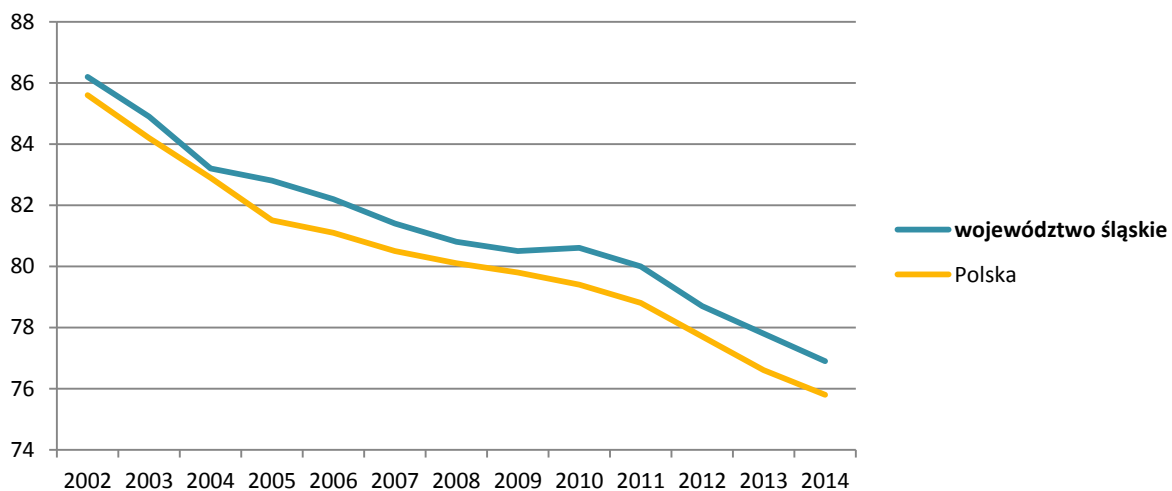
- 3 posiadało matkę w wieku 30 – 34 lata z wykształceniem wyższym;
- 4 posiadało matkę w wieku 30 – 34 lata z wykształceniem zasadniczym zawodowym;
- 5 posiadało matkę w wieku 35 – 39 lat z wykształceniem zasadniczym zawodowym;
- 6 posiadało matkę w wieku 35 -39 lat z wykształceniem zasadniczym zawodowym;
- 7 posiadało matkę w wieku 35 – 39 lat z wykształceniem zasadniczym zawodowym;
- 8 posiadało matkę w wieku 35 – 39 lat z wykształceniem zasadniczym zawodowym;
- 9 posiadało matkę w wieku 35 – 39 lat z wykształceniem zasadniczym zawodowym;
- 10 i więcej posiadało matkę w wieku 40 – 44 lata z wykształceniem podstawowym.

W latach 2002 – 2015 nastąpiła istotna zmiana pod względem wykształcenia kobiet decydujących się na potomstwo. W latach 2002 – 2008 najczęściej dzieci rodziły matki z wykształceniem średnim, natomiast od roku 2009 obserwowany był wzrost urodzeń przez kobiety z wykształceniem wyższym.

STAN CYWILNY RODZICÓW

Wyniki badań statystycznych wykazują bardzo istotny wpływ stanu cywilnego rodziców na liczbę urodzonych dzieci. Mimo obserwowanego w województwie śląskim stopniowego spadku liczby dzieci urodzonych przez kobiety będące w prawnie zawartych związkach małżeńskich (w latach 2002 – 2014 spadek wyniósł 9,3 p.p.), w roku 2014 udział dzieci urodzonych w małżeństwie w ogóle urodzeń żywych nadal był wysoki i wyniósł 76,9% (na poziomie kraju 75,8%). Spadek liczby dzieci, których rodzice byli w związku małżeńskim obserwowany był również na poziomie kraju.

Wykres 30. Procentowy udział dzieci urodzonych w województwie śląskim w małżeństwie w ogóle urodzeń żywych w latach 2002 - 2014.

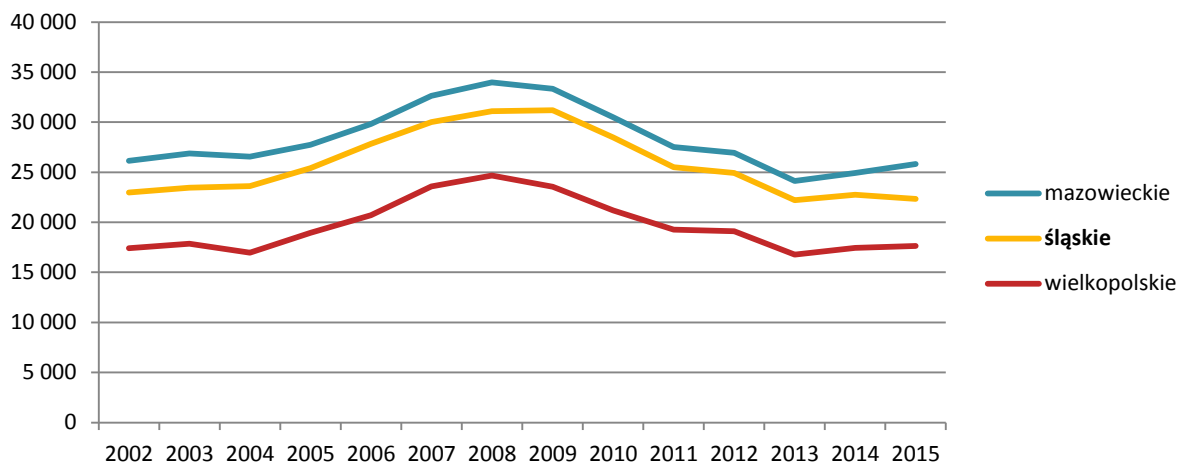
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych²⁹ - stan na dzień 11.10.2016 r.

Biorąc pod uwagę duży udział procentowy dzieci, których rodzice byli w zalegalizowanych związkach w ogóle urodzeń żywych, nie bez znaczenia są obserwowane w ostatnich latach okresowe spadki zawieranych małżeństw. W latach 2002 – 2015 stosunkowo największą liczbę zawieranych małżeństw w regionie odnotowano w roku 2007 (30 022 pary), 2008 (31 109 par), a także w roku 2009 (31 209 par). Niestety po latach wzrostu liczby zawieranych małżeństw nastąpił ich spadek, gdzie największy przypadek na rok 2013 (22 225 par) oraz 2015 (22 338 par). Różnica w liczbie zawieranych małżeństw

²⁹ <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

w roku z największą ich liczbą a najmniejszą jest znacząca i wyniosła 28,8%. Należy jednak zauważyć, że pod względem liczby udzielanych ślubów w latach 2002 – 2015 niezmiennie najwyższe wyniki osiągały województwa: mazowieckie, śląskie i wielkopolskie.

Wykres 31. Liczba zawartych małżeństw w wybranych województwach w latach 2002 – 2015.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 17.10.2016 r.

Biorąc pod uwagę liczbę zawieranych małżeństw w powiatach województwa śląskiego w 2015 r. stwierdzono, że w liczbach bezwzględnych najwięcej związków zawarto w Katowicach (1 525 małżeństw), Częstochowie (1 050 małżeństw), Gliwicach (1 033 małżeństw) oraz Sosnowcu (937 małżeństw). Najmniej natomiast wskazanych związków zawarto w Świętochłowicach (230 małżeństw), Piekarach Śląskich (284 małżeństwa), Żorach (296 małżeństw) oraz w powiecie myszkowskim (319 małżeństw).

Województwo mazowieckie, śląskie i wielkopolskie osiągnęło najwyższe wyniki nie tylko pod względem liczby zawieranych małżeństw, ale również pod względem liczby rozwodów. W samym województwie śląskim w roku 2015 rozwiodło się 8 249 par. W analizowanym okresie czasu w regionie najwięcej rozwodów nastąpiło w 2006 r. (10 718), natomiast najmniej w 2002 r. (5 823).

Najwięcej rozwodów w 2015 r. w liczbach bezwzględnych stwierdzono w dużych miastach: Katowicach (641 rozwody), Sosnowcu (465 rozwodów) i Częstochowie (417 rozwody). Najmniej natomiast stwierdzono w powiecie bieruńsko-lędzińskim (63 rozwody), Świętochłowicach (85 rozwodów) i Piekarach Śląskich (88 rozwodów).

ŹRÓDŁO UTRZYMANIA RODZICÓW

W roku 2014 zdecydowana większość urodzonych dzieci żywych posiadała matki deklarujące, że ich źródłem utrzymania jest praca zarobkowa (32 412 dzieci – 76% urodzeń ogółem). Wśród opisywanych kobiet najwięcej wskazywało, że jest pracownikiem najemnym w sektorze prywatnym lub pracownikiem najemnym w sektorze publicznym. Pozostałe matki najczęściej pracowały na własny rachunek poza rolnictwem lub w rolnictwie.

Analizując dane statystyczne dotyczące kobiet pracujących zawodowo, których dzieci przyszły na świat w 2014 r. pod względem wieku matek stwierdzono, że większość z nich mieści się w przedziale wiekowym 25 – 29 (12 154 dzieci – 37,5%) oraz w przedziale wiekowym 30 – 34 (11 269 dzieci – 34,8%). Zauważono również, że w większości przypadków wskazane pracujące kobiety w wieku 25

– 29 lat rodziły dziecko pierwsze, natomiast w wieku 30 – 34 rodziły dziecko drugie. Należy również wskazać, że wśród kobiet pracujących przyszło na świat troje dzieci ósmych w rodzinie oraz po jednym dziecku dziewiątym oraz dziesiątym i dalszym w rodzinie.

Pod względem liczebności, kolejną grupę stanowiły dzieci matek pozostających na utrzymaniu innych (7 121 dzieci – 17%). W badanym roku osoby utrzymujące wskazane matki były najczęściej pracownikami najemnymi w sektorze prywatnym lub publicznym.

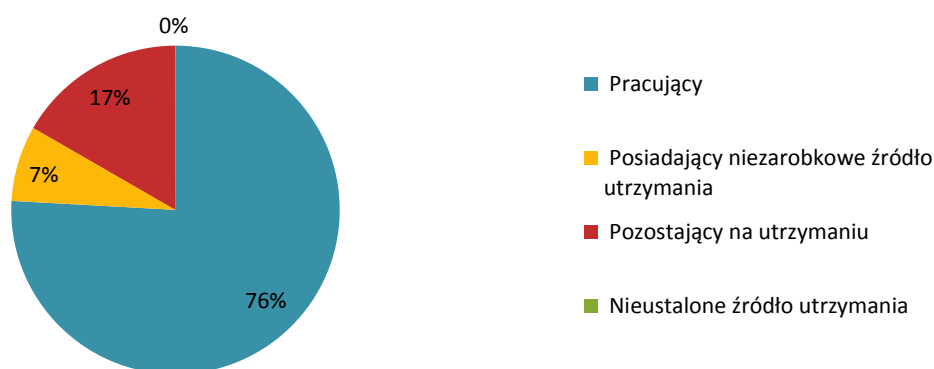
Kobiety, które zostały matkami w 2014 r., a pozostawały na utrzymaniu innych, w większości były to osoby młode, mieszczące się w przedziale wiekowym 20 – 24 (2 091 dzieci – 29,4%), a także 25 – 29 lat (2 074 dzieci – 29,1%). Dla pierwszej grupy wiekowej wskazane dziecko było pierwszym w rodzinie, natomiast dla drugiej grupy wiekowej – drugim. Analiza wykazała również, że we wskazanych rodzinach przyszło na świat ośmioro dzieci ósmych, sześćcioro dzieci dziewiątych i ośmioro dziesiątych i dalszych w kolejności u wskazanej matki.

Zdecydowanie mniej urodzonych w 2014 r. dzieci przyszło na świat w rodzinie, w której matki posiadały niezarobkowe źródło utrzymania (3 181 dzieci – 7%). We wskazanej grupie matki wskazywały jako swoje źródło utrzymania emeryturę lub rentę (254 dzieci) czy też zasiłek dla bezrobotnych (939 dzieci). Najwięcej jednak osób wskazywało odpowiedź - „inne” (1 938 dzieci). W przypadku pięciorga dzieci nie ustalono rodzaju niezarobkowego źródła utrzymania ich matek.

Wśród matek posiadających niezarobkowe źródło utrzymania w 2014 r. najwięcej z nich mieściło się w przedziale wiekowym 20 – 24 (1 006 dzieci – 31,6%) i 25 – 29 lat (830 dzieci – 26,1%). W przypadku kobiet kwalifikujących się do wskazanych przedziałów wiekowych dziecko urodzone w badanym roku było pierwszym potomkiem. Należy również zauważyć, że kobiety utrzymujące się z niezarobkowych źródeł częściej posiadały większe rodziny. We wskazanej grupie przyszło na świat dwadzieścia dwoje dzieci będących ósmymi w kolejności, dziewięćcioro dzieci dziewiątych w kolejności oraz pięćcioro dzieci dziesiątych i dalszych w kolejności u matki.

Zaledwie sześćcioro dzieci w badanym roku urodziły kobiety, w przypadku których nie udało się ustalić ich źródła utrzymania.

Wykres 32. Procentowy udział źródła utrzymania matek z województwa śląskiego w ogólnej liczbie urodzeń żywych w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych³⁰ - stan na dzień 11.10.2016 r.

³⁰ <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>

Dane statystyczne dotyczące liczby urodzeń dzieci w województwie śląskim dotyczące źródła utrzymania matek nowonarodzonych dzieci pokazały, że w ostatnich latach utrzymuje się tendencja coraz częstszego decydowania się na dziecko przez kobiety pracujące, przy jednoczesnym spadku udziału procentowego urodzeń w rodzinach, w których kobieta pozostaje na utrzymaniu innych. W przypadku matek utrzymujących się z niezarobkowych źródeł, zauważono dużą niestabilność. Udział procentowy wskazanych dzieci w ogólnej liczbie urodzeń żywych charakteryzował się wzrostami i spadkami, a różnica w latach mieściła się w przedziale od 7,7% (w roku 2010 i 2014) do 14,3% (w 2003 r.).

PLANOWANE RODZICIELSTWO

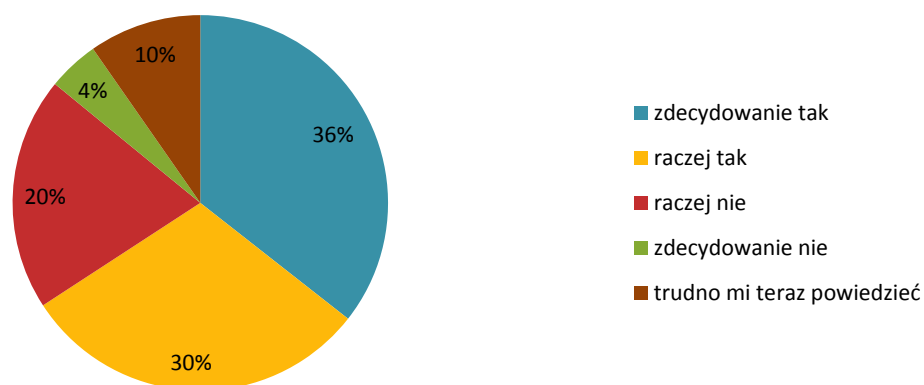
Wyniki przeprowadzonego na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego badania ankietowego pozwoliły na uzupełnienie informacji o plany osób zarówno bezdzietnych jak i tych posiadających w chwili badania co najmniej jednego potomka, związane z powiększeniem rodziny.

PLANY OSÓB NIEPOSIADAJĄCYCH DZIECI

Na potrzeby dokumentu podjęto się próby określenia, czy tendencje dotyczące przyrostu naturalnego będą się utrzymywały w przyszłości. W tym celu zwrócono się do osób z przedziału wiekowego 18 – 39 z pytaniem dotyczącym ich planów związanych z macierzyństwem. W celu wykazania ewentualnych różnic, uzyskane wyniki opisano oddzielnie dla mieszkańców województwa śląskiego, którzy w chwili przeprowadzania badania nie posiadali dzieci, jak i dla tych którzy byli już rodzicami.

Większość bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego wyraziło chęć posiadania potomstwa w przyszłości (66%³¹), z czego 36% wskazanej grupy była na to zdecydowana, natomiast 30% osób uznać można za raczej zdecydowanych. Najmniej liczny był udział osób, którzy byli zdecydowani na nie posiadanie potomstwa (4%).

Wykres 33. Pytanie ankietowe skierowane do bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego, a dotyczące deklarowanej chęci posiadania dzieci.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

³¹ Podczas interpretacji danych statystycznych należy uwzględnić, że z 1600 uczestników badania ankietowego 1363 osoby deklarowały, że nie posiadają dzieci.

Pod względem planowanego potomstwa wśród mieszkańców poszczególnych subregionów województwa śląskiego stwierdzono pewne podobieństwa. Najwięcej mieszkańców subregionu centralnego było raczej przekonanych do rodzicielstwa (42,8%), podobnie jak w przypadku subregionu południowego – 33,7%. Natomiast mieszkańcy subregionu północnego i zachodniego najczęściej byli zdecydowani na posiadanie dzieci. W przypadku mieszkańców subregionu północnego zdecydowanych było 49,5% mieszkańców, a w przypadku zachodniego 32,8% mieszkańców.

Analiza planów związanych z rodzicielstwem z podziałem na płeć mieszkańców nie wykazała znaczących różnic. Dopiero pogłębienie analizy o przynależność różnych grup wiekowych wykazało, że w przypadku kobiet największy odsetek deklarujących chęć posiadania dziecka w przyszłości stwierdzono w przedziałach wiekowych 18 – 24 (96,0%) oraz 25 – 29 (72,5%), natomiast w przypadku mężczyzn największy odsetek wskazanych osób stwierdzono w przedziałach wiekowych 25 – 29 (62,7%) oraz 30 – 34 (74,5%). Warto również wskazać, że najwyższy udział procentowy kobiet deklarujących, że nie chcą posiadać dzieci stwierdzono wśród osób w wieku od 35 – 39 lat (38,7%), natomiast u mężczyzn wśród osób w wieku od 18 – 24 lat (40,7%).

Powyższe informacje potwierdza również analiza danych dotyczących zależności pomiędzy wiekiem badanych (bez podziału na płeć badanego) a deklarowaną przez nich chęcią posiadania dzieci. Stwierdzono, że im wyższy przedział wiekowy, tym mniejsza wola posiadania dzieci w przyszłości. Wśród osób z przedziału wiekowego 18 – 24 chęć posiadania potomstwa deklarowało 77,3% osób, z czego 42,5% było zdecydowanych. Ankietowani w wieku 25 – 29 lat nieco rzadziej planowali dzieci – 67,2% (52,1% zdecydowanych). Należy zauważyć, że we wskazanych powyżej przedziałach wiekowych wśród osób, które widzą siebie w charakterze rodzica widoczna jest znaczna przewaga osób, które zdecydowanie chcą posiadać potomstwo, nad tymi, którzy raczej chcą je posiadać. Odwrotnie rzecz wyglądała w pozostałych dwóch badanych przedziałach wiekowych. Wśród osób w wieku 30 – 34 dzieci planowało 65,8%, z czego 23,5% była pewna swej decyzji. Podobnie rzecz wygląda w przypadku ludności w wieku 35 – 39, której 49,8% przedstawicielei deklaruje chęć posiadania dzieci (21,5% zdecydowanych).

Wyniki ankiety pokazują również, że wraz z wiekiem ankietowanych rośnie udział procentowy badanych, którzy już dziś są zdecydowani nie posiadać potomstwa. Najmniejszy udział procentowy osób deklarujących się jako zdecydowani nie posiadać dzieci w przyszłości przypadł osobom w wieku 18 – 24 (brak wskazania odpowiedzi), natomiast największy osobom z przedziału 35 – 39 lat (10,6%).

Tabela 8. Pytanie ankietowe skierowane do bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego a dotyczące deklarowanej chęci posiadania potomstwa w przyszłości z podziałem na wiek badanych.

Przedział wiekowy	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	trudno mi teraz powiedzieć
18-24	42,5%	34,7%	20,8%	0,0%	2,0%
25-29	52,1%	15,0%	18,1%	3,4%	11,3%
30-34	23,5%	42,3%	15,3%	4,9%	14,0%
35-39	21,5%	28,3%	25,9%	10,6%	13,7%

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

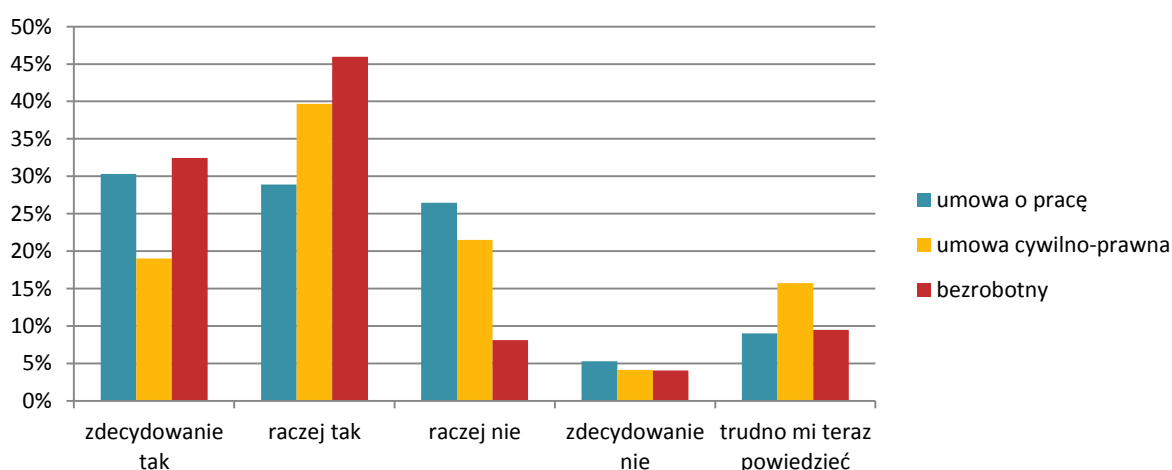
Ze względu na zakres tematyczny dokumentu podjęto również próbę zbadania, jaki wpływ na planowane posiadanie dzieci ma status mieszkańców regionu na rynku pracy. Niestety z powodu niskiej próby statystycznej, możliwe było jedynie przeanalizowanie odpowiedzi osób zatrudnionych na umowę o pracę, pracujących na podstawie umowy cywilno-prawnej oraz bezrobotnych³².

Ponad połowa (59,2%) osób zatrudnionych na umowę o pracę w przyszłości widziała się w roli rodziców. Wśród wskazanych osób stwierdzono zbliżony udział procentowy osób, które były zdecydowane na posiadanie dziecka (30,3%) w stosunku do tych, które raczej były zdecydowane (28,9%). Wysoki był również odsetek mieszkańców deklarujących, że raczej nie chcą posiadać potomstwa.

W przypadku osób pracujących na podstawie umowy cywilno-prawnej odsetek osób wyrażających chęć posiadania dzieci był zbliżony (58,7%), jednak widoczna jest znacząca przewaga osób raczej przekonanych (39,7%) nad osobami zdecydowanymi (19,0%). Podobnie jak w przypadku osób zatrudnionych na umowę o pracę, stwierdzono wysoki odsetek osób, które stwierdziły, że raczej nie planują dzieci (21,5%). Należy również zauważyć, że z omawianych trzech grup osoby pracujące na podstawie umowy cywilno-prawnej częściej nie były w stanie konkretnie odpowiedzieć na zadane pytanie (15,7%).

Wśród bezrobotnych mieszkańców województwa śląskiego najliczniejszą grupę stanowiły osoby, które planują dzieci w przyszłości (78,4%). Udział procentowy osób pewnych swej decyzji wyniósł 32,4%, natomiast osób raczej przekonanych wyniósł 45,9%. Dla porównania warto dodać, że udział procentowy osób, które są pewne, że nigdy nie zostaną rodzicami w przypadku bezrobotnych był taki sam jak w przypadku osób pracujących na podstawie umowy cywilno-prawnej.

Wykres 34. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez bezdietnych mieszkańców województwa śląskiego chęci posiadania dzieci z podziałem badanych ze względu na ich status na rynku pracy.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

³² w ankiecie nie zawarto definicji osoby bezrobotnej, nie uzyskano więc informacji czy wskazana osoba powinna być traktowana jako aktywna czy nieaktywna zawodowo

Na potrzeby dokumentu podjęto się również próby sprawdzenia wpływu średniego miesięcznego dochodu netto w gospodarstwie domowym na plany związane z przyjściem na świat potomstwa. Pierwszym wyciągniętym wnioskiem było, że najczęściej gospodarstw domowych posiadało dochody mieszczące się w trzech przedziałach kwotowych: 2 000 – 2 999 zł, 3 000 – 4 999 zł, jak również 5 000 – 6 999 zł.

Wśród osób bezdzietnych, a posiadających dochody mieszczące się w powyższych zakresach odnotowano wysoki odsetek osób deklarujących, że w przyszłości planują mieć dzieci. Warto dodać, że próby zbadania wpływu średniego miesięcznego dochodu netto w gospodarstwie domowym na plany związane z macierzyństwem wykazały, że najwyższy odsetek osób planujących potomstwo stwierdzono wśród osób z dochodem mieszczącym się w przedziale 2 000 – 2 999 zł. Na tej podstawie można wnioskować, że dla przyszłych rodziców przeszkodą nie są wygórowane wymagania finansowe lub aktualny brak pracy.

PLANY OSÓB POSIADAJĄCYCH DZIECI

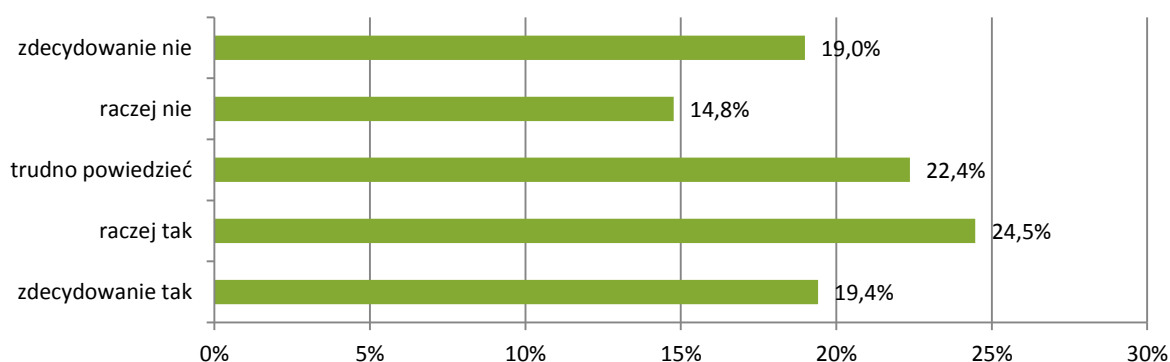
Analizując zagadnienie przyrostu naturalnego niezwykle ważne jest również poznanie opinii osób posiadających już przynajmniej jedno dziecko, na temat ich planowanej, docelowej liczby dzieci. Jak wynika z przeprowadzonego badania 19,4% wskazanej grupy deklaroowało, że jest zdecydowanych na powiększenie rodziny.

W województwie pod względem pewności swej decyzji dominowali mieszkańcy północnego (29,4% mieszkańców). W pozostałych dwóch subregionach udział procentowy osób wskazujących odpowiedź *zdecydowanie tak* był zbliżony i wyniósł około 22%.

Na poziomie województwa 24,5% mieszkańców uważało, że raczej będzie miało więcej dzieci. W subregionie północnym takiej odpowiedzi udzieliło 29,4% mieszkańców, w subregionie zachodnim – 27,5% mieszkańców, w subregionie centralnym – 27,1% mieszkańców, natomiast w subregionie zachodnim – 11,3% mieszkańców.

Mówiąc o rodzicach planujących kolejne dziecko, należy również zwrócić uwagę na osoby, które nie mają w planach powiększenia rodziny. Na poziomie województwa znalazło się 19,0% takich osób. Największy odsetek osób nie planujących powiększenia rodziny zamieszkiwał subregion południowy (37,7%), jak również subregion centralny (28,8%).

Wykres 35. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez osoby posiadające potomstwo chęć posiadania kolejnych dzieci.

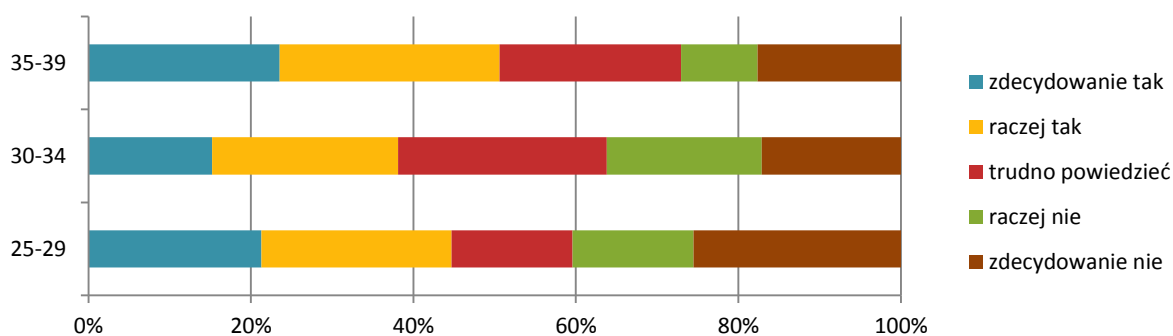

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Podobnie jak w przypadku mieszkańców województwa śląskiego nie posiadających dzieci, nie stwierdzono większych różnic pomiędzy odpowiedziami kobiet i mężczyzn. Można jedynie zwrócić uwagę, że mężczyźni częściej udzielali odpowiedzi *raczej tak* (różnica 7,4 pp.), natomiast kobiety częściej udzielały odpowiedzi *trudno powiedzieć* (różnica 6,9 pp.).

Jak już wspomniano we wcześniejszej części dokumentu, analizy dotyczące planowanego rodzicielstwa obejmowały osoby w trzech przedziałach wiekowych: 25 – 29, 30 – 34 i 35 – 39 lat. Wyniki badania pokazały, że w dwóch pierwszych przedziałach wiekowych widoczny jest zbliżony odsetek osób planujących kolejne potomstwo i nie planujących kolejnego członka rodziny. W przypadku osób w wieku od 25 do 29 lat stosunek pierwszych do drugich wyniósł 44,7%/40,4%, natomiast w przypadku osób w wieku od 30 do 34 lat wyniósł 38,1%/36,2%. Wśród osób w wieku 35 – 39 lat widoczna jest znacząca przewaga osób planujących powiększenie rodziny (50,6%/27,1%). Należy dodać, że we wskazanej grupie nie stwierdzono żadnej osoby posiadającej potomstwo, a należącej do przedziału wiekowego 18 – 24 lat.

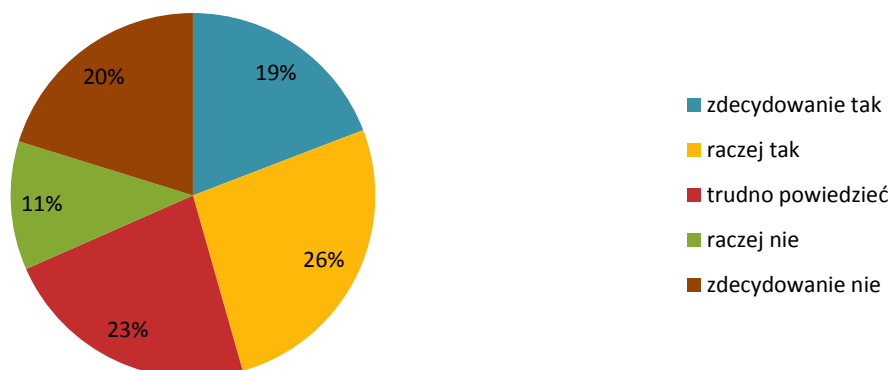
Wykres 36. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez mieszkańców województwa śląskiego chęci posiadania kolejnego dziecka z podziałem na wiek mieszkańców [wiek].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Na osoby posiadające dzieci postanowiono spojrzeć również pod kątem wpływu statusu na rynku pracy rodziców na decyzję o kolejnym dziecku. W przypadku osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę stwierdzono duży udział osób, które raczej planowały powiększenie rodziny. Udział procentowy wskazanych osób wyniósł 26%. Należy jednak zwrócić uwagę, na zbliżoną liczbę dwóch najbardziej skrajnych odpowiedzi. Jak wskazano na wykresie, osoby wskazujące na odpowiedź *zdecydowanie nie* stanowiły grupę 20% badanych, natomiast osoby wskazujące odpowiedź *zdecydowanie tak* stanowiły grupę 19% badanych. Zauważalny jest również znaczny udział mieszkańców regionu, którzy nie mieli wyrobionej opinii we wskazanym temacie (23%). Udział procentowy poszczególnych odpowiedzi był zbliżony, dlatego trudno rozstrzygać o opinii respondentów w tym konkretnym pytaniu.

Wykres 37. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez mieszkańców województwa śląskiego zatrudnionych na umowę o pracę chęci posiadania kolejnego dziecka z podziałem na wiek mieszkańców.

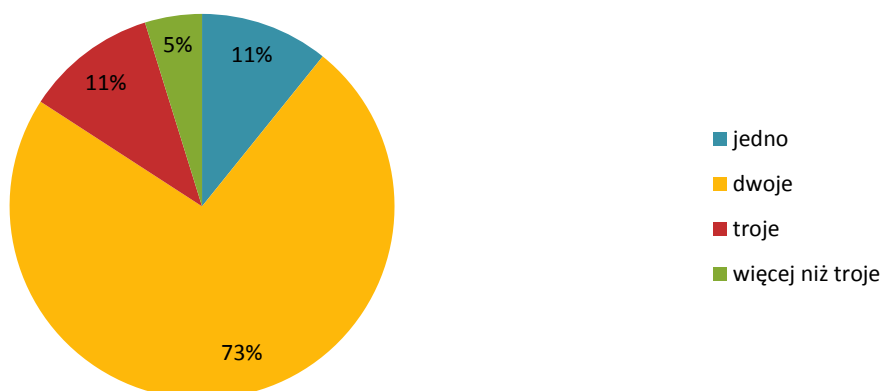

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

PLANY MIESZKAŃCÓW BEZ WZGLĘDU NA TO CZY POSIADAJĄ JUŻ POTOMSTWO

Kolejnym istotnym zagadnieniem była planowana przez mieszkańców województwa śląskiego docelowa liczba dzieci. W tym miejscu należy wskazać, że nie uznano potrzeby przeprowadzania osobnych analiz dla osób bezdzietnych i osób posiadających już potomstwo. Pod względem liczby dzieci, jaką docelowo chcieliby posiadać mieszkańcy regionu, zdecydowanym faworytem okazała się opcja – dwoje (73%). Nieco ponad 10% mieszkańców uznało, że docelową liczbą dzieci jest troje, jak również jedno dziecko. Jedynie 5% osób ze wskazanej grupy uznało, że chciałoby posiadać więcej niż troje dzieci.

Wykres 38. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez mieszkańców województwa śląskiego docelowa liczba posiadanych dzieci.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie wyników ankiety przeprowadzonej na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Z przeprowadzonego badania wynika również, że mieszkańcy województwa śląskiego uzależniają liczbę dzieci w rodzinie głównie od sytuacji materialnej, do której zakwalifikowano posiadanie stabilnej pracy i godziwych zarobków. Drugim czynnikiem wpływającym na podejmowanie decyzji o powiększeniu rodziny jest decyzja małżonka/partnera, natomiast trzecim – warunki mieszkaniowe.

Mieszkańcy województwa śląskiego wskazali również, że ich zdaniem obecnie największym materialnym problemem młodych małżeństw lub ludzi, którzy jeszcze nie założyli rodziny, a chcieliby to zrobić, są niskie zarobki i brak pracy. Kolejne miejsce zajmowała niestabilność zatrudnienia. Dodatkowo

w pytaniu dotyczącym młodych małżeństw zwracano uwagę na konieczność spłaty kredytów i pożyczek. Na dalszy plan schodziły również wysokie opłaty za opiekunki do dzieci, żłobki czy przedszkola.

ZGONY

Zgodnie z definicją wskazaną przez Główny Urząd Statystyczny, za zgon uważa się *trwałe, czyli nieodwracalne ustanie czynności narządów niezbędnych do życia (niezależnie od okresu po urodzeniu żywym), w konsekwencji czego następuje ustanie czynności życiowych całego ustroju.*³³

ZGONY OGÓŁEM

Z danych opracowanych przez GUS, bazujących na sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego opierających się na zapisach „Karty statystycznej do karty zgonu” wynika, że w roku 2015 w całym kraju zmarło 394 921 osób. Największy udział we wskazanej liczbie mieli mieszkańcy województw: mazowieckiego (13,9%), śląskiego (12,8%) i wielkopolskiego (8,4%). Najmniejszy natomiast udział procentowy w ogólnej liczbie zgonów odnotowano w województwach, które charakteryzowały się najmniejszą liczbą ludności ogółem (lubuskie, opolskie, podlaskie).

W samym województwie śląskim odnotowano w 2015 r. – 50 421 zgonów. Liczba zgonów w opisywanym roku była najwyższa od dziesięciu lat. Najmniej osób w opisywanym przedziale czasowym zmarło w roku 2005 (46 315 osób). W ostatnich latach w regionie obserwowane są zarówno wzrosty jak i spadki liczby zgonów względem roku poprzedniego. Przypadki spadku liczby zgonów odnotowano w latach: 2010, 2011 i 2014.

Tabela 9. Liczba zgonów w województwach w latach 2005 – 2015.

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
dolnośląskie	28 603	29 082	29 815	30 465	30 872	29 721	29 396	30 446	30 498	29 910	31 540
kujawsko-pomorskie	19 410	19 622	20 327	20 027	20 389	20 453	19 663	20 436	20 485	20 028	20 523
lubelskie	23 182	22 678	23 323	23 428	23 703	23 037	22 981	22 562	22 849	22 107	22 816
lubuskie	9 135	9 275	9 452	9 572	9 780	9 488	9 648	9 607	10 046	9 553	10 156
łódzkie	31 273	31 343	32 000	31 498	31 916	31 221	30 816	31 352	31 251	29 727	31 125
małopolskie	28 965	28 697	29 430	29 727	29 840	29 633	29 727	30 588	30 277	29 611	31 384
mazowieckie	51 744	52 092	52 840	53 248	54 630	53 389	53 080	54 454	54 260	53 494	55 030

³³ <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/660,pojecie.html>

opolskie	9 471	9 421	9 622	9 809	9 718	9 882	9 719	10 180	10 267	9 808	10 468
podkarpackie	18 289	17 563	17 910	18 225	18 675	18 288	18 214	18 402	18 593	18 361	19 419
podlaskie	11 854	11 879	11 742	11 641	12 165	11 814	11 647	11 856	12 152	11 850	12 302
pomorskie	18 502	18 766	19 566	19 574	19 656	19 319	19 332	20 473	20 084	20 126	21 035
śląskie	46 315	46 336	47 736	48 016	48 573	47 719	47 709	49 028	49 156	47 831	50 421
świętokrzyskie	13 620	13 803	13 709	13 891	13 797	14 006	13 725	13 957	14 193	13 627	14 409
warmińsko-mazurskie	12 421	12 600	12 920	12 811	13 187	12 942	12 940	13 415	13 923	13 098	13 858
wielkopolskie	30 234	30 872	31 017	31 146	31 668	31 037	30 755	31 536	32 292	31 057	33 169
zachodniopomorskie	15 267	15 657	15 817	16 321	16 371	16 529	16 149	16 496	16 986	16 279	17 266

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 27.10.2016 r.

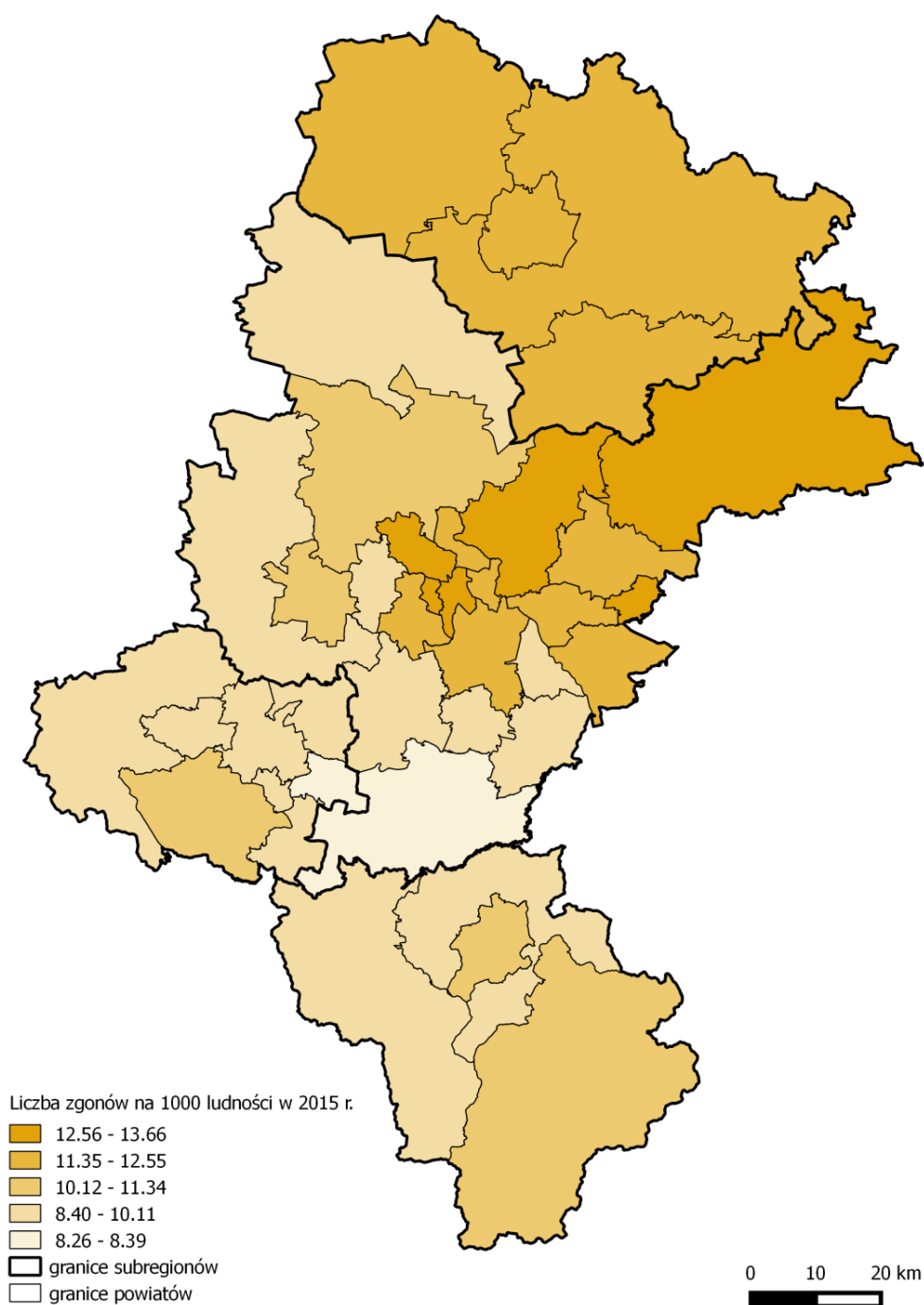
W liczbach bezwzględnych w ostatnich dziesięciu latach najczęściej zgonów rejestrowano niezmiennie w powiatach: m. Katowice, m. Częstochowa, m. Sosnowiec i m. Bytom. Ze względu na zakres tematyczny opracowania należy wspomnieć, że dwa ze wskazanych powiatów osiągały również wysokie wyniki w zakresie liczby urodzeń żywych (m. Katowice, m. Częstochowa).

ZGONY NA 1 000 LUDNOŚCI

Województwo śląskie w 2015 r. z wynikiem 11,01 zajmowało wysoką pozycję względem pozostałych województw w zakresie liczby zgonów w przeliczeniu na 1 000 ludności (3. pozycja). W ostatnich latach obserwuje się wzmacnianie pozycji regionu we wskazanym zakresie, określone na podstawie stopniowego przesunięcia się śląskiego z pozycji 6. (w roku 2005) do pozycji 3. (w latach 2012 – 2015).

W poszczególnych powiatach województwa śląskiego w roku 2015 najczęściej zgonów na 1 000 mieszkańców stwierdzono w m. Świętochłowice, m. Chorzów i powiecie zawierciańskim. Najmniej natomiast w m. Żory (niezmiennie od 2005 r.), powiatach: pszczyńskim i bielskim. W tym miejscu należy zaznaczyć, że dwa powiaty osiągające najniższe wyniki w zakresie liczby zgonów na 1 000 ludności (pszczyński i bielski), jednocześnie osiągały wysokie wyniki pod względem liczby urodzeń żywych na 1 000 mieszkańców (kolejno miejsce 1. i 3.).

Mapa 7. Liczba zgonów na 1 000 ludności w województwie śląskim w 2015 r.

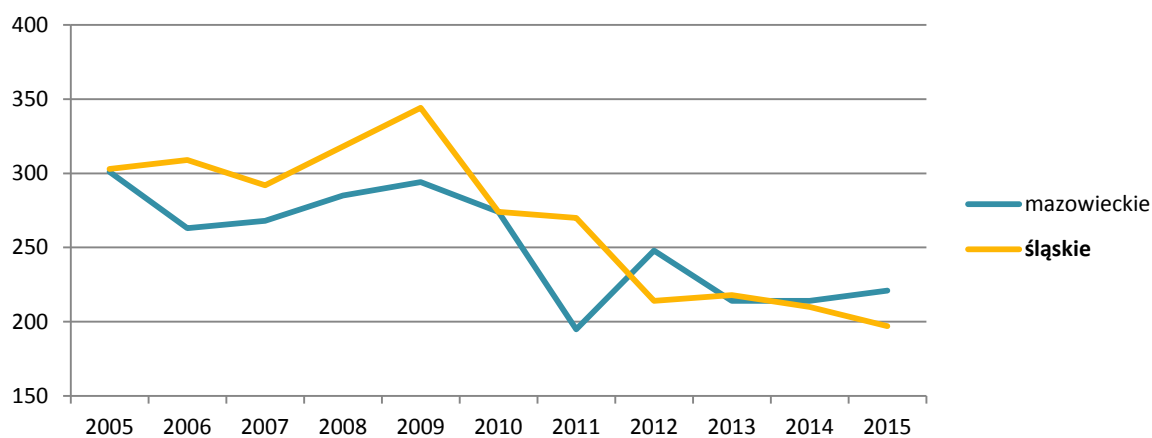
Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 27.10.2016 r.

ZGONY NIEMOWLĄT

Pod względem liczby zgonów niemowląt województwo mazowieckie i województwo śląskie w latach 2005 – 2015 niezmiennie osiągały najwyższe wyniki, wymieniając się na pozycji lidera. Wyjątek stanowił rok 2010, w którym to uzyskany wynik przez wskazane województwa był identyczny. Analizując zmiany zachodzące w latach w obu województwach stwierdzono również pewne zbieżności, polegające na tym, że odnotowywały one spadki uzyskanych wartości względem roku

poprzedniego (w roku 2010 i 2011), jak również wzrosty uzyskanych wartości względem roku poprzedniego (w roku 2009 i 2012).

Wykres 39. Liczba zgonów niemowląt w wybranych województwach w latach 2005 – 2016.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 27.10.2016 r.

Na poziomie kraju odnotowano 1 476 przypadków zgonów niemowląt, z czego w województwie śląskim 197 przypadków (13,3%). Uzyskany w regionie wynik był najniższym w ciągu ostatnich dziesięciu lat. W badanym okresie czasu najwięcej przypadków zgonów niemowląt odnotowano w roku 2009.

W 2015 r. najwięcej zgonów niemowląt odnotowano w powiatach: m. Katowice (16), pszczyńskim (12), m. Bytom (11). Natomiast w przypadku powiatu bieruńsko-lędzińskiego, lublinieckiego i m. Jaworzno stwierdzono po jednym przypadku śmierci niemowlęcia. Według danych GUS, w żadnym z powiatów województwa śląskiego nie stwierdzono braku przypadków zgonu niemowląt.

ZGONY NIEMOWLĄT NA 1 000 URODZEŃ ŻYWYCH

W analizowanym okresie pozycja województwa śląskiego w porównaniu do pozostałych regionów pod względem liczby zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych ulegała licznym wahaniom. Region zajmował zarówno pozycję lidera (2005, 2006, 2009), jak również spadał w tabeli zatrzymując się na pozycji siódmej (2012). Mimo to, w ciągu ostatnich dziesięciu lat liczba zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych w województwie śląskim była zawsze wyższa od wyniku uzyskiwanego na poziomie kraju. Dla przykładu w 2015 r. w regionie wartość wskaźnika wynosiła 4,73, natomiast dla Polski 4,00. Analiza wyników uzyskiwanych w ostatnich latach wykazała również, że wartość wskaźnika osiągnięta w 2015 r. była najniższą w badanym okresie czasu. Najwyższą liczbę zgonów niemowląt w przeliczeniu na 1 000 urodzeń żywych w województwie śląskim stwierdzono natomiast w 2005 r. i wynosiła ona 7,43.

Tabela 10. Liczba zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych w województwach w latach 2005 - 2015.

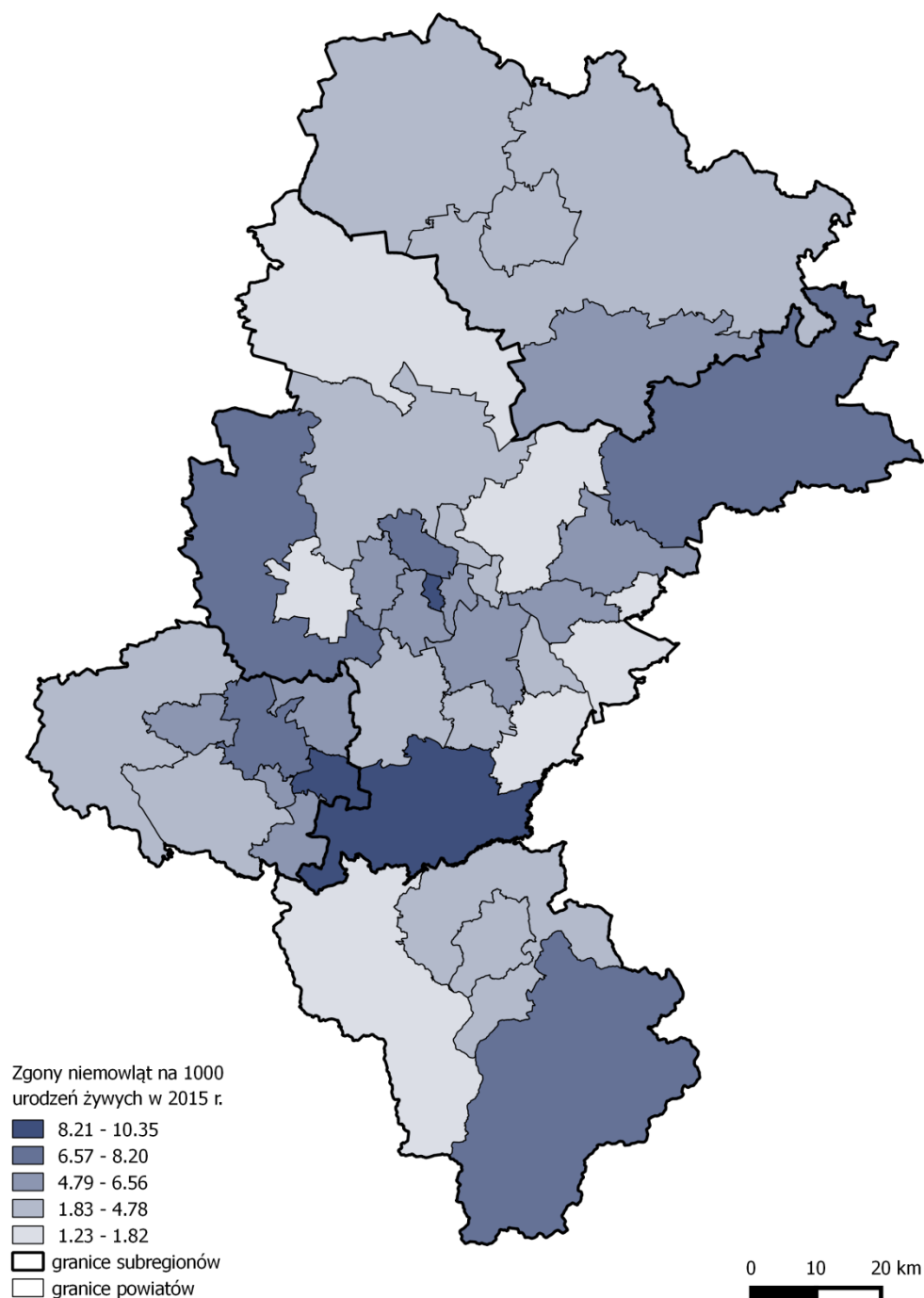
Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
dolnośląskie	6,92	6,89	6,85	7,37	6,50	6,13	5,60	6,28	5,12	4,56	3,81
kujawsko-pomorskie	6,65	5,68	6,10	5,85	6,37	5,80	6,01	4,82	4,43	4,64	4,06
lubelskie	7,31	6,42	6,15	6,43	4,88	4,68	4,45	4,29	4,56	4,19	3,75

lubuskie	6,15	6,52	6,02	5,37	6,26	5,39	5,57	5,98	5,65	3,81	4,14
łódzkie	6,15	5,51	4,82	5,29	5,41	3,96	4,47	4,23	4,68	4,36	4,79
małopolskie	5,82	5,39	6,43	4,94	4,99	4,53	4,28	3,82	3,82	3,17	2,76
mazowieckie	6,02	4,98	4,86	4,85	4,91	4,51	3,41	4,33	3,86	3,75	3,85
opolskie	4,94	5,44	4,36	5,88	4,96	5,24	3,80	6,15	4,25	4,65	4,10
podkarpackie	7,26	6,95	6,01	5,40	5,45	5,23	5,30	5,08	4,52	4,96	4,09
podlaskie	5,63	6,16	5,00	5,27	4,67	4,53	4,84	4,12	4,61	4,53	4,53
pomorskie	6,02	5,52	6,40	5,54	4,97	4,54	4,11	4,35	4,30	3,33	3,70
śląskie	7,43	7,28	6,66	6,77	7,19	5,73	6,03	4,80	5,09	4,92	4,73
świętokrzyskie	5,92	5,02	5,01	4,71	4,16	6,27	6,03	3,56	4,85	3,07	3,78
warmińsko-mazurskie	6,36	4,97	5,38	5,08	5,02	4,76	4,75	4,12	5,87	4,80	4,04
wielkopolskie	5,86	6,12	6,69	5,57	5,38	4,40	3,65	4,49	4,46	4,32	4,46
zachodniopomorskie	7,08	6,58	7,36	5,11	6,72	5,25	6,06	5,20	4,99	5,34	3,58

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 25.10.2016 r.

W poszczególnych powiatach województwa śląskiego liczba zgonów niemowląt w przeliczeniu na 1 000 urodzeń żywych mieściła się w przedziale od 1,2‰ (m. Jaworzno) do 10,4 ‰ (m. Świętochłowice). Analiza danych dotyczących wartości wskaźnika uzyskiwanych przez powiaty województwa śląskiego w kolejnych latach nie wskazała powiatów wyróżniających się na wskazanym tle, jak również utrzymujących się w badanym okresie na wysokich czy niskich pozycjach.

Mapa 8. Liczba zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych w województwie śląskim w 2015 r. [‰].

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 27.10.2016 r.

PRZYROST NATURALNY – INFORMACJE UZUPEŁNIAJĄCE

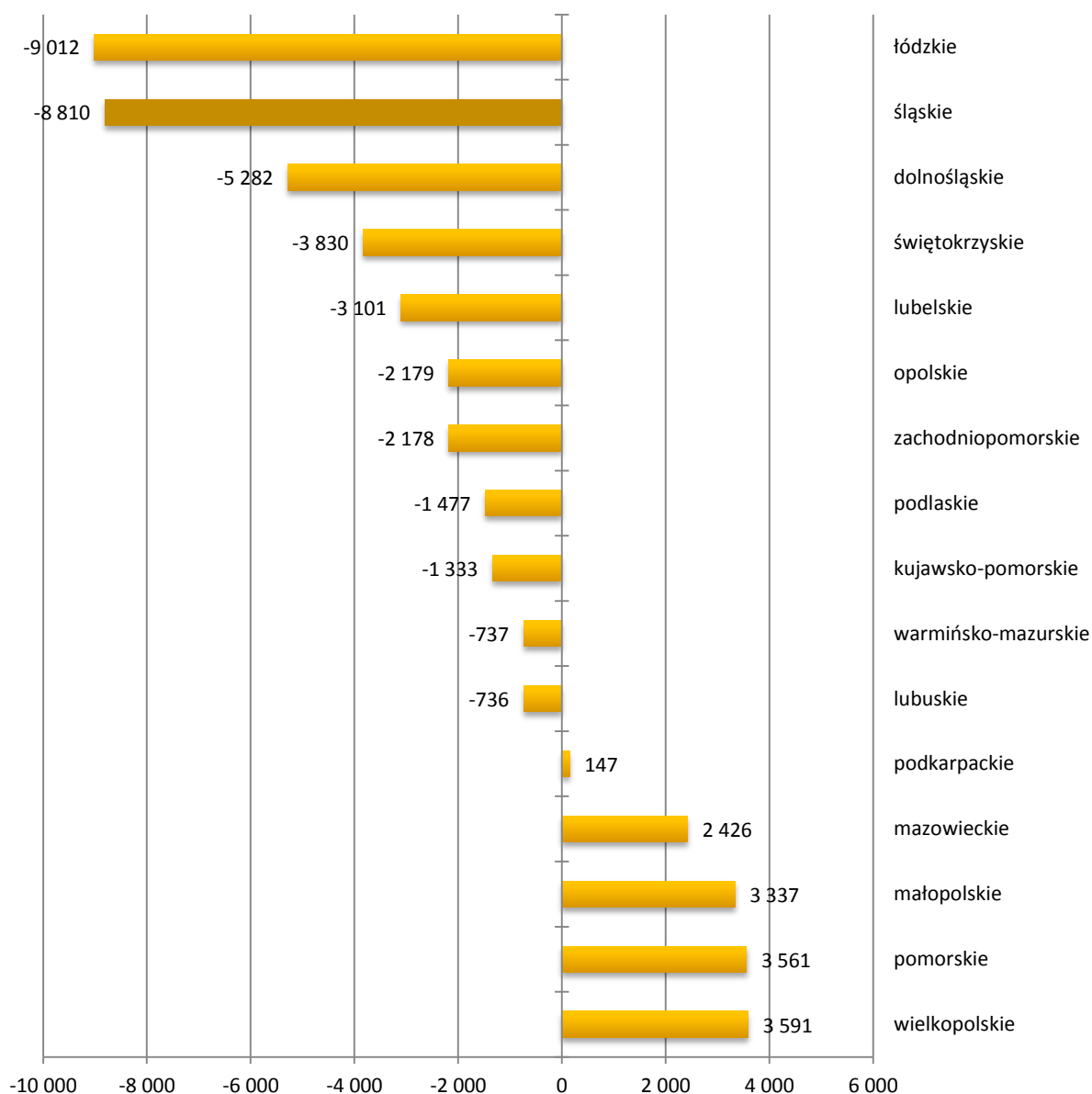
W trakcie opracowywania dokumentu podjęto decyzję, że rozdział dotyczący przyrostu naturalnego będzie zawierał tzw. informacje uzupełniające. Głównym zadaniem wskazanego podrozdziału będzie pewnego rodzaju uzupełnienie informacji dotyczących omawianej tematyki, a nie opisanych wcześniej.

PRZYRÓST NATURALNY W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH

W roku 2015 na poziomie kraju odnotowano w liczbach bezwzględnych ujemny przyrost naturalny o wartości – 25 613. W poszczególnych województwach dodatni przyrost naturalny uzyskano jedynie w małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, pomorskim i wielkopolskim. Województwo śląskie znalazło się w grupie pozostałych województw, w których uzyskano wynik ujemny.

W województwie śląskim w 2015 r. przyrost naturalny wyniósł – 8 810 osób. Uzyskany wynik uplasował województwo na przedostatniej pozycji względem pozostałych województw. Niższy od śląskiego przyrost naturalny odnotowano jedynie w województwie łódzkim.

Wykres 40. Przyrost naturalny w 2015 r.

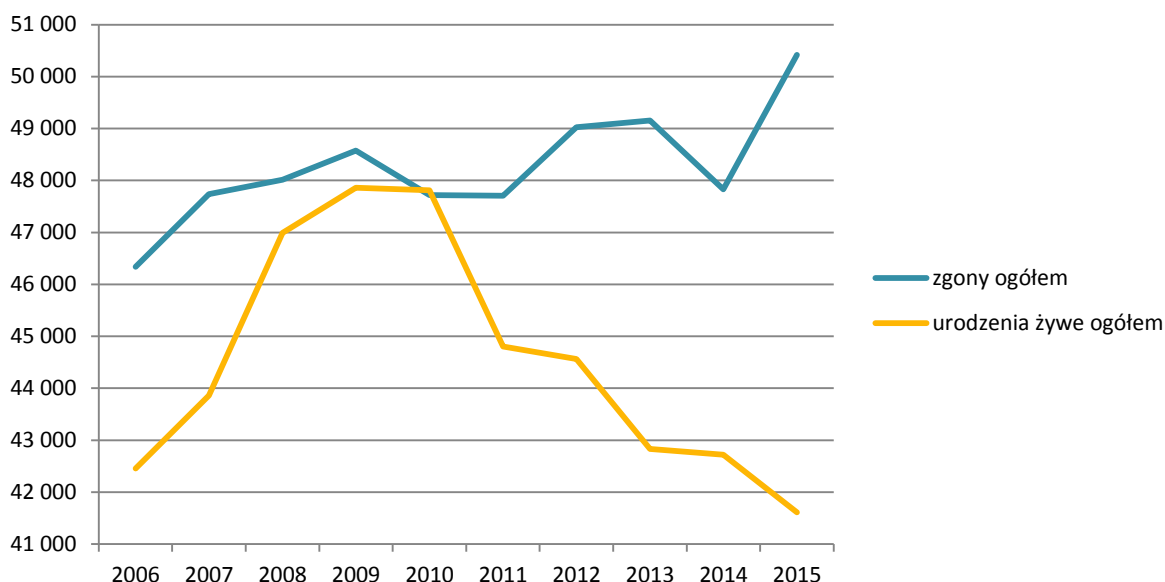

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 25.10.2016 r.

W latach 2005 – 2015 w regionie obserwowany był tzw. ubytek naturalny, co oznacza, że w regionie w badanym okresie czasu od lat umierało więcej osób niż przychodziło na świat. Maksymalna wartość

przyrostu naturalnego została stwierdzona w roku 2015 (- 8 810 osób), natomiast minimum w tym okresie przypadało w roku 2009 (- 713 osób). Dodatnią wartość wskaźnika uzyskano jedynie w roku 2010 i wyniósł on zaledwie 95 osób. W tym jednak przypadku na wartość wskaźnika miał wpływ spadek liczby bezwzględnej zgonów przy jednoczesnym wzroście liczby bezwzględnej urodzeń żywych.

Wykres 41. Liczba urodzeń żywych i zgonów w województwie śląskim w latach 2006 – 2015.

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 27.10.2016 r.

PRZYROST NATURALNY W PRZELICZENIU NA 1 000 LUDNOŚCI

Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1 000 ludności według miejsca zamieszkania w Polsce w 2015 r. był również ujemny i wyniósł (- 0,7). Wartość dodatnią współczynnika przyrostu naturalnego odnotowano jedynie w przypadku województw: małopolskiego, mazowieckiego, podkarpackiego, pomorskiego i wielkopolskiego (podobnie jak w przypadku wartości przyrostu naturalnego w liczbach bezwzględnych).

Województwo śląskie względem pozostałych województw znalazło się na pozycji 13 uzyskując wynik ujemny (- 1,9). Analizując wartość wskaźnika pod względem lokalizacji terytorialnej stwierdzono, że sytuacja lepiej przedstawiała się na wsi (- 0,4) niż w mieście (- 2,4).

Wśród podregionów województwa śląskiego dodatni przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców w kolejnych latach (2013 – 2015) stwierdzono w dwóch przypadkach. Wspomniane podregiony to tyski i bielski, gdzie zdecydowanie wyższe wyniki stwierdzono w tym pierwszym. W obu przypadkach na przyrost naturalny w przeliczeniu na 1 000 ludności istotny wpływ miały wyniki uzyskane wśród mieszkańców wsi. Należy jednak zauważyć, że jedynie w podregionie tyskim w kolejnych latach dodatnie wartości wskaźnika były uzyskiwane jednocześnie wśród mieszkańców wsi i miast.

Tabela 11. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w podregionach województwa śląskiego w latach 2013 – 2015.

Nazwa podregionu	ogółem			w miastach			na wsi		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
bielski	0,6	0,8	0,0 ³⁴	-0,2	-0,5	-1,0	1,4	2,0	0,9
bytomski	-1,7	-1,8	-2,9	-2,0	-2,3	-3,4	-0,6	0,1	-1,0
częstochowski	-3,2	-3,1	-3,8	-3,7	-3,6	-4,5	-2,4	-2,3	-2,9
gliwicki	-1,0	-1,0	-1,4	-1,2	-1,1	-1,5	0,2	-0,1	-0,8
katowicki	-2,6	-2,2	-3,1	-2,6	-2,2	-3,1	0,0	0,0	0,0
rybnicki	0,3	0,8	-0,3	0,4	0,8	-0,5	0,0	0,9	0,5
sosnowiecki	-4,1	-3,7	-4,4	-4,1	-3,7	-4,4	-4,1	-3,8	-4,5
tyski	2,4	2,4	1,8	1,6	1,6	1,1	4,4	4,4	3,5

Źródło: Opracowanie własne RR RCAS na podstawie danych BDL GUS stan na dzień 24.10.2016 r.

PRZYROST NATURALNY W RANKINGACH STATYSTYCZNYCH

W rankingach statystycznych dotyczących przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1 000 ludności województwo śląskie nie pojawiało się zbyt często. W przypadku powiatów o najwyższym przyroście naturalnym na 1 000 ludności liderem w 2014³⁵ r. było województwo pomorskie. Na liście trzydziestu dwóch powiatów pomorskie pojawiało się aż siedem razy, z czego na trzech pierwszych miejscach w tabeli. Powiaty województwa śląskiego zajęły pozycję dziewiątą (m. Żory), dwunastą (bieruńsko-łędzki) i piętnastą (pszczyński). Należy jednak wskazać, że sześć województw nie pojawiło się wśród powiatów o najwyższym przyroście naturalnym na 1 000 ludności, należały do nich: opolskie, lubuskie, łódzkie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.³⁶

W rankingu powiatów o najniższym przyroście naturalnym na 1 000 ludności najczęściej razy pojawiały się powiaty z województwa dolnośląskiego (7 z 31). Najwyższe wyniki osiągnęły natomiast powiaty z województw: podlaskiego, lubelskiego i świętokrzyskiego. W przypadku województwa śląskiego, na liście pojawiły się: powiat zawierciański (11 pozycja), m. Sosnowiec (14 pozycja), m. Częstochowa (16 pozycja), powiat będziński (21 pozycja) oraz m. Chorzów (22 pozycja). Podobnie jak w przypadku poprzednim kilka województw nie pojawiło się w tabeli ani razu (opolskie, warmińsko-mazurskie, lubuskie, małopolskie, podkarpackie, wielkopolskie, zachodniopomorskie).³⁷

³⁴ za GUS: Wartość mniejsza niż przyjęty format prezentacji

³⁵ Stan na dzień 31.12.2014 r.

³⁶ <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/powiaty-o-najwyzszym-przyroście-naturalnym-na-1000-ludności/>

³⁷ <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/powiaty-o-najniższym-przyroście-naturalnym-na-1000-ludności/>

PODSUMOWANIE

Jak wskazano we wstępie do dokumentu, przed przystąpieniem do prac sformułowano trzy główne cele badawcze. Pierwszy z nich dotyczył zbadania poziomu przyrostu naturalnego mieszkańców województwa śląskiego. Drugim celem badań, było zbadanie wpływu poczucia bezpieczeństwa socjalnego na decyzje związane z macierzyństwem. Natomiast trzecim celem badań, było określenie potencjału województwa śląskiego w wyżej wskazanym zakresie.

CEL BADAWCZY 1: ANALIZA PRZYROSTU NATURALNEGO W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

W województwie śląskim w ciągu ostatnich dziesięciu lat odnotowywano ujemny przyrost naturalny w liczbach bezwzględnych. Wyjątek stanowił jedynie rok 2010, w którym osiągnięto dodatnią wartość wskaźnika. Na osiągnięty wynik wpływ miało nałożenie się na siebie dwóch zjawisk, a mianowicie spadek liczby bezwzględnej zgonów przy jednoczesnym wysokim poziomie zarejestrowanych urodzeń żywych.

Problem ujemnego przyrostu naturalnego nie dotyczył jedynie województwa śląskiego. W większości województw od lat obserwowane jest występowanie tzw. ubytku naturalnego, polegającego na tym, że więcej osób umiera niż przychodzi na świat. Problem wydaje się jednak pogłębiać, na co wskazuje fakt, że w roku 2015 odnotowano najniższy przyrost naturalny w analizowanym okresie czasu. Poza tym, gorszy wynik od śląskiego osiągnęło jedynie województwo łódzkie.

Województwo śląskie rzadko pojawiało się również w prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny rankingach dotyczących powiatów z najwyższym i najniższym przyrostem naturalnym na 1 000 mieszkańców. W roku 2014 na trzydzieści powiatów z najwyższą wartością wskaźnika powiaty województwa śląskiego pojawiły się jedynie trzykrotnie: na pozycji dziewiątej (m. Żory), dwunastej (bieruńsko-lędziński) i piętnastej (pszczyński). Co charakterystyczne, nieco częściej natomiast region pojawiał się w rankingu obejmującym powiaty o najniższym przyroście naturalnym na 1 000 ludności. W tym przypadku województwo śląskie pojawiło się na pozycji 11 (zawierciański), 14 (m. Sosnowiec), 16 (m. Częstochowa), 21 (będziniński) i 22 (m. Chorzów).

Zarówno wyniki osiągnięte w prowadzonych rankingach statystycznych, jak również analizy prowadzone wewnątrz województwa pokazały, że problem dotyczący przyrostu naturalnego nie rozkładał się równomiernie w regionie. W ostatnich trzech latach zarówno w podregionie tyskim, jak również w podregionie bielskim osiągnęto dodatni przyrost naturalny w przeliczeniu na 1 000 ludności. W obu przypadkach na przyrost naturalny w przeliczeniu na 1 000 ludności istotny wpływ miały wyniki uzyskane wśród mieszkańców wsi. Na tym tle wyróżnia się jedynie podregion tyski, gdzie w kolejnych latach dodatnie wartości wskaźnika były uzyskiwane również wśród mieszkańców miast.

Jak wynika z definicji stosowanej w niniejszym opracowaniu na przyrost naturalny wpływają dwa zjawiska, a mianowicie liczba urodzeń żywych i liczba zgonów. W przypadku pierwszego elementu składowego definicji podstawową informacją jest liczba urodzeń żywych. W ostatnich latach województwo śląskie pod względem liczby urodzeń żywych utrzymywało się na pozycji wicelidera, niezmiennie za województwem mazowieckim. Jednak decydujący wpływ na wysoką lokatę regionu w rankingu miała wysoka gęstość zaludnienia województwa. Przeliczając bowiem liczbę urodzeń żywych na 1 000 mieszkańców, województwo śląskie z uzyskanym wynikiem znalazło się dopiero na pozycji jedenastej.

Województwo śląskie na tle pozostałych województw wyróżniało się najwyższym odsetkiem urodzeń żywych w miastach. Należy jednak zwrócić uwagę, że wysoki odsetek dzieci urodzonych w miastach stwierdzono również w dolnośląskim i zachodniopomorskim, czyli województwach charakteryzujących się podobnie jak śląskie wysokim współczynnikiem urbanizacji. Warto w tym miejscu wskazać, że po przeliczeniu wartości przyrostu naturalnego na 1 000 ludności wyraźnie widać, że sytuacja lepiej kształtowała się na wsi niż w mieście.

W województwie śląskim od lat obserwuje się stopniowe przesuwanie granicy wieku kobiet podejmujących decyzję o macierzyństwie. W ostatnim czasie najwięcej dzieci urodziły kobiety kwalifikujące się do dwóch przedziałów wiekowych: 25 – 29 lat i 30 – 34 lata. Zaobserwowano jednak zmniejszanie się dystansu pomiędzy wskazanymi grupami, na co wpływ miało m.in. utrzymujący się w ostatnich latach zbliżony udział procentowy kobiet rodzących w wieku 25 – 29 lat w ogólnej liczbie kobiet z danego przedziału wiekowego oraz zwiększający się w analizowanym okresie czasu udział procentowy kobiet rodzących w wieku 30 – 34 lata w ogólnej liczbie kobiet z danego przedziału wiekowego. Na przestrzeni lat odnotowano również wzrost liczby dzieci, które urodziły matki w wieku 35 – 39 lat. Wyciągając wnioski w stosunku do ostatniej grupy należy jednak zachować ostrożność, ponieważ istnieje duże prawdopodobieństwo, że znaczący wpływ na osiągnięty wynik miały przemiany struktury ludności zachodzące nie tylko w regionie, ale również na poziomie kraju, a związane z wyżem demograficznym, który miał miejsce na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku.

W ciągu ostatnich trzynastu lat zarówno na poziomie kraju, jak również w poszczególnych województwach najliczniejszą grupę stanowiły kobiety rodzące po raz pierwszy. W województwie śląskim obserwowano jednak stopniowy spadek udziału procentowego kobiet rodzących po raz pierwszy, jak również wzrost udziału procentowego kobiet rodzących po raz drugi i trzeci w ogóle urodzeń żywych w województwie.

W województwie śląskim statystyczna kobieta rodząca dziecko w 2015 r. była osobą wykształconą. Matki posiadające wykształcenie wyższe i średnie były zdecydowanymi liderkami w wyżej wskazanym zakresie. Najmniej dzieci przyszło na świat w rodzinach kobiet z wykształceniem niepełnym podstawowym.

Niewątpliwie na poziom wykształcenia matek miał wpływ ich wiek, ze względu na poszczególne stopnie edukacji. Niemniej jednak ze względu na znaczący udział matek znajdujących się w przedziałach wiekowych umożliwiających posiadanie wykształcenia akademickiego przeanalizowano również kolejność urodzenia dziecka u matki, biorąc pod uwagę jednocześnie jej wiek i poziom wykształcenia. Dziecko 1, 2 i 3 rodziły kobiety w wieku 25 – 34 lata z wykształceniem wyższym, natomiast kolejne kobiety starsze, z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Bardzo istotny wpływ na liczbę urodzonych dzieci miał również stan cywilny rodziców. Mimo obserwowanego w województwie śląskim (podobnie jak na poziomie kraju) stopniowego spadku liczby dzieci urodzonych przez kobiety będące w prawnie zawartych związkach małżeńskich ich udział procentowy w ogóle urodzeń w 2014 r. pozostawał wysoki (wyższy od wyniku uzyskanego na poziomie kraju).

W roku 2014 zdecydowana większość dzieci urodzonych żywych posiadało matki, których źródłem utrzymania była praca zarobkowa. Wśród opisywanych najwięcej kobiet było pracownicami

najemnymi w sektorze prywatnym lub pracownicami w sektorze publicznym. Pozostałe matki najczęściej pracowały na własny rachunek poza rolnictwem.

CEL BADAWCZY 2: WPŁYW POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA SOCJALNEGO NA DECYZJE ZWIĄZANE Z MACIERZYŃSTWEM

Województwo śląskie w ostatnich latach niezmiennie pozostawało wiceliderem pod względem liczby osób aktywnych zawodowo. Pod względem aktywności zawodowej mieszkańców najbardziej liczna była grupa z przedziału wiekowego 30 – 39 lat. Pod względem wykształcenia najwyższy udział procentowy stanowiły osoby z wykształceniem wyższym, policealnym oraz średnim zawodowym.

Region charakteryzował się jednocześnie jednym z najniższych współczynników aktywności zawodowej w porównaniu do pozostałych województw. W roku 2015 niższy wynik uzyskało jedynie województwo warmińsko-mazurskie. Ponadto w zakresie współczynnika aktywności zawodowej zauważono różnice w wartościach dla kobiet i mężczyzn. Mimo iż niezmiennie widoczna była przewaga na korzyść mężczyzn, obserwowane było jednak stopniowe zmniejszanie dystansu w wartościach wskaźników.

Województwo śląskie w analizowanym okresie czasu pod względem liczby biernych zawodowo mieszkańców wymieniało się na pozycji lidera z województwem mazowieckim. Ludność zakwalifikowana do wskazanej grupy to przeważnie osoby młode mieszczące się w przedziale wiekowym 15 – 29 lat. Wysoki odsetek młodych osób nie podejmujących zatrudnienia był jednym z elementów wpływających na wysoki udział wśród biernych zawodowo osób, które nie ukończyły żadnej szkoły lub legitymowało się najniższym poziomem wykształcenia. Wśród deklarowanych powodów bierności zawodowej mieszkańców ponad połowa z nich wskazywała emerytury, na co wpływ miała możliwość przejścia na emeryturę przed osiągnięciem wieku emerytalnego przez pracowników z uprzywilejowanych grup zawodowych (w tym górnictwa). Na kolejnych miejscach znalazły się nauka i uzupełnienie kwalifikacji, na co z kolei wpływ miał wiek wskazanych osób i zdobywanie przez nie kolejnych poziomów wykształcenia.

W ostatnich latach województwo śląskie, mimo spadku liczby rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, zajęło pozycję wicelidera za województwem mazowieckim. Zdecydowana większość osób pobierających świadczenia zamieszkiwała w mieście. Średnia liczba osób w rodzinach objętych pomocą wyniosła nieco ponad dwie osoby, a znaczący wpływ na osiągnięty wynik miał wysoki udział osób samotnych. W przypadku pobierających świadczenia rodzin z dziećmi najwięcej z nich posiadało kolejno jedno dziecko, dwoje lub troje dzieci, natomiast udział rodzin posiadających siedmioro dzieci i więcej był nieznaczny. Wśród najczęstszych powodów korzystania z pomocy społecznej w regionie wskazywano ubóstwo, bezrobocie, długotrwałą lub ciężką chorobę, a także niepełnosprawność. Z punktu widzenia przyrostu naturalnego niezwykle ważny jest kolejny na liście powód, a mianowicie potrzeba ochrony macierzyństwa. W ostatnich latach obserwowano wahania zarówno pod względem liczby rodzin, w których stwierdzono potrzebę ochrony macierzyństwa, jak również w pozycjonowaniu śląskiego względem województw (trzecie lub czwarte miejsce).

Jak wynika z danych statystycznych, w województwie śląskim głównym źródłem utrzymania matek była praca zarobkowa. Wśród opisywanych kobiet najwięcej było pracownikami najemnymi w sektorze prywatnym lub pracownikiem w sektorze publicznym. Pozostałe matki najczęściej pracowały na własny rachunek poza rolnictwem. W ostatnich latach utrzymywała się tendencja większej ilości dzieci rodzonych przez kobiety pracujące, przy jednoczesnym spadku udziału

procentowego urodzeń w rodzinach, w których kobieta pozostawała na utrzymaniu innych. W przypadku matek utrzymujących się z niezarobkowych źródeł, zauważono dużą niestabilność charakteryzującą się wzrostami i spadkami wartości wskaźnika. Dodatkowo matki utrzymujące się z niezarobkowych źródeł utrzymania częściej posiadały większe rodziny niż w przypadku pozostałych kobiet.

Niewątpliwie w ostatnich latach zaobserwowano stopniowy spadek zaufania do instytucji małżeństwa, polegający na spadku liczby zawieranych małżeństw oraz wzroście liczby rozwodów. Mimo wciąż wysokiego odsetka dzieci rodzonych przez kobiety będące w prawnie zalegalizowanych związkach, widoczny był wzrost udziału dzieci pozamałżeńskich. Rosnąca skala urodzeń dzieci przez kobiety samotne lub wybierające związki nieformalne może oznaczać przemiany zachodzące we współczesnych rodzinach, a mających związek m.in. ze zmianami światopoglądowymi oraz wzrostem niezależności kobiet (w tym finansowej).

Z punktu widzenia bezpieczeństwa socjalnego niezwykle istotne wydaje się posiadanie zgromadzonych środków finansowych, posiadanie dóbr materialnych i stabilność zatrudnienia. Jak wynika z przeprowadzonego badania większość mieszkańców województwa śląskiego w wieku 18 – 39 lat uważało, że posiada wystarczające środki finansowe. Jedna trzecia mieszkańców żyjąc bez wyrzeczeń była w stanie odłożyć coś na przyszłość. Wiele osób korzystało z tej możliwości na co wskazuje fakt, że ponad połowa mieszkańców posiadała odłożoną gotówkę, lokaty fundusze lub obligacje, w wysokości pozwalającej na utrzymanie się co najmniej przez jeden miesiąc. Dodatkowo ponad połowa osób z omawianego przedziału wiekowego uważała swoją sytuację za stabilną. Niemal co trzecia osoba spodziewała się w najbliższych latach poprawy sytuacji materialnej, a jedynie co dziesiąta nie spodziewała się ani polepszenia ani pogorszenia swojej sytuacji. Zdecydowana większość mieszkańców regionu nie obawiała się utraty pracy, z czego ponad połowa była przekonana o tym fakcie. Mimo, że niemal co trzeci mieszkaniec regionu mieszkał z rodzicami lub teściami, udział osób posiadających mieszkanie własnościowe lub własny dom był niewiele niższy. Na podstawie zebranych danych można więc uznać, że sytuacja ludzi młodych w województwie śląskim była dobra, mimo że niemal połowa ze wskazanych osób posiadała zobowiązania finansowe (w tym kredyty hipoteczne).

Mieszkańcy województwa śląskiego wskazywali jednocześnie, że obecnie największym materialnym problemem młodych małżeństw lub ludzi, którzy jeszcze nie założyli rodziny, a chcieliby to zrobić są niskie zarobki i brak pracy. Kolejne miejsce zajmowała niestabilność zatrudnienia. Dodatkowo często zwracano uwagę na konieczność spłaty kredytów i pożyczek. Na dalszy plan schodziły również wysokie opłaty za opiekunki do dzieci, żłobki czy przedszkola.

Wyniki przeprowadzonych analiz pozwoliły również stwierdzić, że większość mieszkańców województwa śląskiego uzależnia liczbę dzieci w rodzinie głównie od sytuacji materialnej, do której zakwalifikowano posiadanie stabilnej pracy i godziwych zarobków. Drugim czynnikiem wpływającym na podejmowanie decyzji o powiększeniu rodziny jest decyzja małżonka/partnera, natomiast trzecim – warunki mieszkaniowe.

CEL BADAWCZY 3: POTENCJAŁ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO UWARUNKOWANY PRZYROSTEM NATURALNYM

Problem ujemnego przyrostu naturalnego nie dotyczy jedynie województwa śląskiego. W wielu regionach więcej ludzi umiera niż przychodzi na świat. Sytuację może zmienić jedynie zwiększenie w województwie liczby nowonarodzonych dzieci.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz większość bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego z przedziału wiekowego 18 – 39 planuje w przyszłości posiadanie dzieci. Ponadto co piąta osoba posiadająca już przynajmniej jednego potomka chciałaby w najbliższych latach powiększyć swoją rodzinę. Wśród osób planujących dzieci widoczna była zależność pomiędzy wiekiem przedstawicieli wskazanej grupy a składanymi przez nich deklaracjami. Wraz ze wzrostem wieku mieszkańców regionu stwierdzono spadek udziału procentowego osób widzących siebie w przyszłości w charakterze rodziców. Patrząc na powyższe wyniki pod względem przesuwającej się w ostatnich latach granicy wieku kobiet podejmujących decyzję o urodzeniu pierwszego dziecka, można przypuszczać, że młodzi ludzie wchodzący dopiero w dorosłe życie łatwiej deklarują posiadanie dzieci, bowiem moment, w którym potencjalnie zostaną rodzicami wydaje się odległy. W przypadku osób starszych czasu na podjęcie konkretnej decyzji jest znacznie mniej. Poza tym, przesuwanie na kolejne lata decyzji o posiadaniu dziecka niesie za sobą niebezpieczeństwo nie zrealizowania zamierzonych celów.

W województwie śląskim odnotowywano znaczący udział dzieci urodzonych w związkach małżeńskich. Spadek liczby zawieranych małżeństw przy jednoczesnym spadku liczby urodzeń może świadczyć o wciąż dużej populacji mieszkańców o tradycyjnych przekonaniach, którzy wiążą decyzję o posiadaniu potomka z ustabilizowaniem swojego życia osobistego. W stosunku do wskazanej grupy mieszkańców regionu istnieje zagrożenie, że utrzymujący się spadek liczby zawieranych małżeństw będzie skutkował spadkiem liczby urodzeń.

Plany bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego przeanalizowano również pod kątem ich statusu na rynku pracy i sytuacji materialnej. Pomędzy osobami zatrudnionymi na podstawie umowy o pracę, a osobami zatrudnionymi na podstawie umowy cywilno-prawnej stwierdzono pewne podobieństwa. Ponad połowa osób posiadających umowę o pracę widziała siebie w przyszłości w charakterze rodzica, podobnie jak w przypadku osób posiadających umowę cywilno-prawną. Znacznie wyższy udział procentowy osób planujących posiadanie dzieci stwierdzono natomiast wśród osób bezrobotnych. Warto dodać, że próby zbadania wpływu średniego miesięcznego dochodu netto w gospodarstwie domowym na plany związane z macierzyństwem wykazały, że najwyższy odsetek osób planujących potomstwo stwierdzono wśród osób z dochodem mieszczącym się w przedziale 2 000 – 2 999 zł. Na tej podstawie można wnioskować, że dla przyszłych rodziców przeszkodą nie są wygórowane wymagania finansowe lub aktualny brak pracy.

Wśród mieszkańców województwa śląskiego będących już rodzicami, udział osób planujących powiększenie rodziny był niższy niż w przypadku osób bezdzietnych. Niecała połowa wskazanych osób planowała kolejne dziecko. Patrząc jednak na składane deklaracje pod względem wieku wskazanej osoby stwierdzono występowanie tendencji odwrotnej niż w przypadku osób bezdzietnych. Wraz z wiekiem osób posiadających przynajmniej jedno dziecko wzrastał udział osób, które planują kolejnego członka rodziny.

Zdecydowana większość mieszkańców województwa śląskiego (bez względu na posiadanie dzieci) chciałaby docelowo posiadać dwoje dzieci. Zarówno na jedno jak i na troje dzieci wskazywał jedynie co dziesiąty mieszkaniec regionu. Można więc stwierdzić, że coraz popularniejsze w województwie stają się małe rodziny, a jeśli nie zostaną podjęte działania zachęcające pary do posiadania potomstwa istnieje wysoce prawdopodobne ryzyko, że w kolejnych latach wskazana tendencja będzie się utrzymywała.

Podsumowując, w województwie śląskim od lat obserwowany jest systematyczny spadek liczby urodzeń. Głównymi powodami takiego stanu rzeczy są m.in. przesuwanie granicy wieku kobiet podejmujących decyzję o macierzyństwie, preferowanie modelu małej rodziny, jak również większe ambicje kobiet związane z chęcią posiadania wyższego wykształcenia i zdobyciem niezależności finansowej. Młode mieszkanki województwa śląskiego wyrażają jednak chęć posiadania potomstwa w przyszłości. Swą decyzję uzależniają jednak od sytuacji materialnej, do której zakwalifikowano posiadanie stabilnego zatrudnienia i godziwe zarobki. W celu zwiększenia przyrostu naturalnego należy wykorzystać potencjał mieszkańców województwa poprzez poprawę sytuacji na rynku pracy oraz zwiększenie dostępności do zasobów mieszkaniowych.

SPISY

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba aktywnych zawodowo według miejsca zamieszkania w 2015 r. [tys. osób].	9
Wykres 2. Liczba aktywnych zawodowo w podziale na wiek w 2015 r. [tys. osób].	10
Wykres 3. Aktywni zawodowo mieszkańcy województwa śląskiego według poziomu wykształcenia w 2015 r.	11
Wykres 4. Liczba pracujących w wybranych województwach w latach 2002 – 2015 [tys. osób].	12
Wykres 5. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w województwie śląskim z podziałem na wiek w 2015 r.	15
Wykres 6. Udział procentowy bezrobotnych według poziomu wykształcenia w 2015 r.	16
Wykres 7. Liczba biernych zawodowo w wybranych województwach w latach 2002 – 2015 [tys. osób].	17
Wykres 8. Liczba biernych zawodowo w województwie śląskim z podziałem na grupy wiekowe w latach 2002 – 2015 [tys. osób].	19
Wykres 9. Udział procentowy biernych zawodowo w województwie śląskim według poziomu wykształcenia w 2015.	20
Wykres 10. Liczba biernych zawodowo w województwie śląskim z podziałem na posiadany poziom wykształcenia w latach 2002 – 2015 [tys. osób].	21
Wykres 11. Liczba mieszkańców województwa śląskiego biernych zawodowo z podziałem na przyczynę bierności w 2015 r. [tys. osób].	21
Wykres 12. Liczba mieszkańców województwa śląskiego biernych zawodowo z podziałem na przyczynę bierności w latach 2002 – 2015 [tys. osób].	23
Wykres 13. Liczba rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej z podziałem na liczbę dzieci w rodzinie w województwie śląskim w 2015 r.	25
Wykres 14. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2002 – 2015.	28
Wykres 15. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2002 – 2015.	29
Wykres 16. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby latach 2002 – 2015.	30
Wykres 17. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w latach 2002 – 2015.	31
Wykres 18. Liczba rodzin z województwa śląskiego otrzymujących świadczenia pomocy społecznej z powodu wielodzietności w latach 2002 – 2015.	33
Wykres 19. Liczba osób aktywnych zawodowo i biernych zawodowo w 2015 r. [tys. osób].	35
Wykres 20. Współczynnik aktywności zawodowej wg wieku produkcyjnego i płci w województwie śląskim w 2015 r.	36
Wykres 21. Pytanie ankietowe <i>Czy środki finansowe (netto), którymi dysponuje Pana/Pani gospodarstwo domowe są wystarczające?</i>	37
Wykres 22. Pytanie ankietowe <i>Czy posiada Pan/i jakiegokolwiek oszczędności (odłożona gotówka, lokaty, fundusze, obligacje, inne) w wysokości pozwalającej na utrzymanie się co najmniej przez 1 miesiąc?</i>	37
Wykres 23. Pytanie ankietowe dotyczące spodziewanej w najbliższych pięciu latach zmiany dotyczącej sytuacji materialnej rodziny.	38

Wykres 24. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanego przez mieszkańców województwa śląskiego posiadania określonego lokalu mieszkalnego.	39
Wykres 25. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej obawy mieszkańców województwa śląskiego przed utratą pracy.	39
Wykres 26. Liczba urodzeń ogółem w województwie śląskim w latach 2002 - 2014.	41
Wykres 27. Liczba urodzeń żywych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w 2015 r.	44
Wykres 28. Udział procentowy urodzeń w poszczególnych grupach wiekowych matek z województwa śląskiego w latach 2002 i 2015.	45
Wykres 29. Udział procentowy urodzeń żywych w województwie śląskim według kolejności urodzenia dziecka u matki w 2015 r.	47
Wykres 30. Procentowy udział dzieci urodzonych w województwie śląskim w małżeństwie w ogóle urodzeń żywych w latach 2002 - 2014.	49
Wykres 31. Liczba zawartych małżeństw w wybranych województwach w latach 2002 – 2015.	50
Wykres 32. Procentowy udział źródła utrzymania matek z województwa śląskiego w ogólnej liczbie urodzeń żywych w 2014 r.	51
Wykres 33. Pytanie ankietowe skierowane do bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego, a dotyczące deklarowanej chęci posiadania dzieci.	52
Wykres 34. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego chęci posiadania dzieci z podziałem badanych ze względu na ich status na rynku pracy.	54
Wykres 35. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez osoby posiadające potomstwo chęci posiadania kolejnych dzieci.	55
Wykres 36. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez mieszkańców województwa śląskiego chęci posiadania kolejnego dziecka z podziałem na wiek mieszkańców [wiek].	56
Wykres 37. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez mieszkańców województwa śląskiego zatrudnionych na umowę o pracę chęci posiadania kolejnego dziecka z podziałem na wiek mieszkańców.	57
Wykres 38. Pytanie ankietowe dotyczące deklarowanej przez mieszkańców województwa śląskiego docelowa liczba posiadanych dzieci.	57
Wykres 39. Liczba zgonów niemowląt w wybranych województwach w latach 2005 – 2016.	61
Wykres 40. Przyrost naturalny w 2015 r.	64
Wykres 41. Liczba urodzeń żywych i zgonów w województwie śląskim w latach 2006 – 2015.	65

SPIS MAP

Mapa 1. Liczba pracujących w województwie śląskim w przeliczeniu na 1 000 ludności w 2015 r. .	13
Mapa 2. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie śląskim na 1 000 ludności w 2015 r.	14
Mapa 3. Liczba rodzin z województwa śląskiego objętych pomocą społeczną na 1 000 ludności w 2015 r.	24
Mapa 4. Liczba rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną w województwie śląskim na 1 000 ludności w 2015 r.	26
Mapa 5. Liczba rodzin z województwa śląskiego korzystająca ze świadczeń pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa na 1 000 mieszkańców w 2015 r.	32
Mapa 6. Liczba urodzeń żywych na 1 000 ludności w 2015 roku.	43
Mapa 7. Liczba zgonów na 1 000 ludności w województwie śląskim w 2015 r.	60

Mapa 8. Liczba zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych w województwie śląskim w 2015 r. [%o]..... 63

SPIS TABEL

Tabela 1. Liczba aktywnych zawodowo [tys. osób] ogółem w latach 2002 - 2015.....	7
Tabela 2. Liczba biernych zawodowo z podziałem na miasto wieś w województwach w 2015 r. [tys. osób].	18
Tabela 3. Powody korzystania przez rodziny z województwa śląskiego ze świadczeń pomocy społecznej z podziałem na miejsce zamieszkania w 2015 r.	27
Tabela 4. Rodziny z powiatów województwa śląskiego korzystające ze świadczeń pomocy społecznej z powodu wielodzietności w 2015 r.	34
Tabela 5. Liczba urodzeń żywych w poszczególnych województwach w latach.	41
Tabela 6. Udział procentowy dzieci urodzonych w województwie śląskim przez matki z dwóch przedziałów wiekowych w liczbie kobiet należących do wskazanych przedziałów wiekowych w latach 2002 i 2015.	46
Tabela 7. Liczba urodzeń żywych w województwie śląskim z podziałem na poziom wykształcenia rodziców w latach 2006 - 2015.	48
Tabela 8. Pytanie ankietowe skierowane do bezdzietnych mieszkańców województwa śląskiego a dotyczące deklarowanej chęci posiadania potomstwa w przyszłości z podziałem na wiek badanych.	53
Tabela 9. Liczba zgonów w województwach w latach 2005 – 2015.	58
Tabela 10. Liczba zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych w województwach w latach 2005 - 2015.....	61
Tabela 11. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w podregionach województwa śląskiego w latach 2013 – 2015.....	66

SPIS SCHEMATÓW

Schemat 1. Elementy rozdziału dotyczącego bezpieczeństwa socjalnego.....	6
Schemat 2. Elementy rozdziału dotyczącego przyrostu naturalnego.	40